

**Exactissimi discursus de rebus Gallicis, Anno 1588. editi,
continuatio : hoc anno Gallice? conscripta, nunc primu?m
Latine? reddita: Qua de totius Europae praesente statu
accurate? disseritur, & reges ac principes Orbis ad viuum
depinguntur.**

<https://hdl.handle.net/1874/455981>

4
EXACTISSIMI

DISCURSUS

DE REBUS GALLICIS,

Anno 1588. editi,

CONTINUATIO,

HOC ANNO GALLICÈ CON-

scripta, nunc primùm La-

tinè reddita:

Qua

DE TOTIVS EVROPÆ

præsente statu accuratè

differitur,

&

REGES AC PRINCIPES

Orbis ad viuum depinguntur.

EX

Speculâ Halcyoniâ.

ANNO CL. I. XCII.

EXACTISSIMI

DISCVRSVS

DE REBUS GALICIS

Anno 1788

CONTINVATIO.

NOT ANNO GALICVS

REPUBLICANVS

ET

DE

RE TOTIVS REFRONS

PROFESSORIS

ASSISTENTIS

ET

REGES AC PRINCIPES

OMNES AD VIVENDVM DEBENT

ET

REPUBLICANVS

Anno 1788

3

DISCVRSVS DE
REBVS GALLICIS
CONTINVATIO.

MEMINI me, Iuste, tibi aliquã-
do mittere Gallie nostre *σκια*
γραφίαν, eiusq; vultus adum-
brata lineamenta, qualẽ pau-
lo ante proximi regis obitum præ se fer-
ret. Opus sanẽ & otio abundantis, & pro-
cul à publicis malis & calamitatibus põ-
siti. Meũ quidem studium, quãtum eniti
& contendere potui, fuit, tibi omnes ei
rugas, vulnera, cicatrices, & vibices, hoc
toto flagrante bello acceptas, ad viuum
effingere. In summa, mihi in meo opere
ad blanditus sum, nimis audax, nimis so-
lers. Depinxi insuper *ὑπελαΐκη*, nec an-
te audita mala, quæ tantum aut cõiectu-
ra nossem, aut diuinans exararem. *Μαύτης*
sanẽ parẽtis mex *δυσυχιῶν δυσυχῆς*. Sex-
centies me facti & conatus mei pœnituit,
cum cœpisset tempus illos recessus *καὶ ἀ-*

πειρήματα in lucem proferre. Nunc verò, si
 tuorum Belgarum πολυπραγμοσύνη ani-
 mo succurrat, amicorum viuos & adhuc
 spirantes vultus, inter stratū & sandapilā,
 singultientes, effigiantium, hoc in nume-
 ro me, Iuste, ponito. Ego moribūdæ Gal-
 liæ tabellam, non minus lætaliter quàm
 olim, decumbentis, adumbratam cupio,
 si possum, posteritati tradere. Exorietur
 fortè, qui centones istos confutos in au-
 læum historiæ sui temporis compingat.
 Hoc igitur meum opusculum (vt prius
 illud, quod à nobis exijt, rogatu meo fe-
 cisti) aut in Musæo tuo seponere, aut, si ita
 videtur, intimis tuis imperti. Equidem
 mihi tibiq; scribo. Omnia ista Guisij cō-
 silia & ingentem illum ac planè purpura
 dignū ambitum, ipsi congenitum, non a-
 liter quàm vnà cum eo intermori posse,
 cuius obuium ad iudicandum fuit. Vbi
 tandem gētium & terrarum suas colum-
 nas terminosq; fixisset, indignis accepto
 modis rege, & ex regni metropoli turpi-
 ter exacto, profligatoq; ? Nec sanè ab eo
 tempore fuit nemo, qui non obijceret in
 istius Rubiconis transitu aut plura, aut
 ceterè

certè non tam multa factò opus fuisse, ita
 offensis Gallorum, in primis verò nobi-
 lium animis hoc regis sui dedecore, vt pa-
 rum abfuerit, quin malè tensum hoc π-
 εβόλαιον, tanquam spongia palimpsesto,
 sic coloribus ijs omnibus, quibus elima-
 tus ille spiritus vitæ suæ tabellam hæcte-
 nus laruare studuerat, vnam lituram in-
 duceret. Vtut sit, ariolati multi sunt αἰθε-
 ρηματισμοῖς, aut Duci à Rege, aut Regi à
 Duce perniciem imminere. Tantum e-
 nim vulnus restitutum iri, rursusque coi-
 turum, nullas pes, nulla rerum externa fa-
 cies spondebat.

Insanis igitur quibusdam substructio-
 nibus, (quas Barricadas vocabant) res
 transacta, reuera ἐμπροδισμοῖς, qui po-
 stremo velut obice iniecto magno Du-
 ci aditus obstruxerunt. Ab illa fatali die
 Barricadarum quicquid molitus est, illud
 cum sine matura providentia cœptum,
 tum sine recto iudicio administratum,
 exitum tādē habuit miserabilem. Post
 egregie sic initum opus, quum malis qui-
 busdam auiibus & sinistro Hercule ad de-
 stringendum in dominum suum ensē

instigatus, vaginam (quod aiunt) in profluentem abijcere debuisset, parum à poenitentia facti abfuit, ratus, alià se vià defecturū. Væcors, dū aperto Marte summū suorum tentaminum fastigium attingisse videtur, ad imum repente relabitur. Requirit igitur denuò rancidam illam *πρόφαση* regiae auctoritatis & gratiæ, quò animos Fræcorum, quos à se alienatiores, suaq; illa audacia offensiores putabat, reconciliaret.

Enimuerò (vt dementat Deus homines) credidit offensum principem reconciliari, rationēq; inueniri posse, qua Monarchæ diadematis simul & regni renuntiatio persuadeatur: sin minus, populorū saltē credulitati hæc imaginaria persuasio obtrudatur, ne cui nouum & insolens foret, si illum deinceps volentem & consentientem in monasterium cōcluderet. Rex vice versa penitus & tenaciter consilium arripit, firmumq; propositum iniuriæ vlciscendæ. Ac sanè verè regia illa, quæ consecuta est, Adrastea, re ipsa patefecit, quam semper solet Deus hominum, adeoq;

adeoq; magnatum consilijs illudendo, ea in cōtrarium planè finem præter omnem expectationem conuertere. Festinat gnomon debilibus fretus libramentis ad horam & momēta sua, quæ, si digito mouere horologij magistro visum est, in alteram circuli extremitatem inclinantur. Ita est de hominibus. Cogitat rex de conuocandis regni Ordinibus, plus satis se penes illos tū fidei tum auctoritatis nactum esse ratus ad Guisij condemnationem. Hic dementior se mirificè & expectere & expectare nō obscure innuit, ratus apud delegatos Ordines sibi satis & gratiæ & presidij paratū esse ad sceptrum Regi de manibus extorquendam. Hic quidem delusus, ille ferè spe excidit. Alter quidem vix transuersum (quod aiunt) digitū eos laqueos declinare potuit, quos hosti intenderat: hosti (inquā) quem vnus dieculæ spatio anteuertit. Deniq; donec est patefacta Dei de vtroq; voluntas, ne hore quidem momento potuisset alter ipsorū prædicere, vter prius fusum absolueret.

Hac concussa, versaq; ingenti arbore, qui in eius ymbra delitescabant, ad tēpus

occultari non potuere: & vt verum dicā,
 quod & à me dictum aliās, vnus ille fuit
 instar omnium coniuratorum: vnus ma-
 iores amplitudinis gradus, quàm coniu-
 rati simul oēs, obtinebat. Quòd si ratum
 regi fuisset, non dimidiatū, (vti solebat)
 sed integrū opus perficere, si expedito ne-
 gotio altera post hora, equo cōscenso, suā
 præsentiā, tū vires coniuratarū vr-
 biū terrori hoc Heroico facinore penē cō-
 sternatarū, superiniecisset, probabile est,
 illum tantum infortunium, in quod po-
 stea incidit, euasurum fuisse. At quemad-
 modum alterius consilia Deus irrisit, vi-
 cissim quoq; alterius irrita remedia elu-
 sit. Princeps, qui alioqui tum animi tum
 cōsiliij in reliquis compos, vix extinctum
 perduellem vidit, vt simul cum illo reli-
 quorum perduellium numerum periisse
 confideret. Certumq; est inter familiares
 ab illo auditam hanc uocem fuisse, HO-
 DIE SVM REX. Contrā autem ab il-
 lo die rex esse desijt. Hac fiducia fretus ita
 negligēter rem gessit, vt Aureliā eodem
 tempore amitteret, quàm urbem vel solo
 nutu indicioque seruare poterat: Duci
 Mx.

Mænio tum reditum; tum copiarum & virium redintegrationem permittit: eos ridet, qui consilium darent, exercitum, quem in Pictonib. habebat, cōfestim euo candi: indignatur alijs, qui vt eodem tempore eius opera, qui nunc regnat, & copijs Huguo notticis vti vellet, suadebant: tandem ea sic neglexit omnia, ad quæ tamen sequentis mensis necessitas adegit, vt intra sesquimestre spatium se in regnū, quod Turonibus, Blæfio, Baugentio circumscribitur, redactum videret.

Non absimili quidem *περὸ φάσι* ab ea, quam olim Antonius & Augustus I. Cæsaris Dictatoris neci ad euertendam temp. Rom. obtenderūt: quorum alter antejd facinus tam paruo in honore fuit, vt religio esset tyrannicidis illum cum Cæsare interficere, alter ipsius ex sorore nepos vix ex ephebis excesserat, tantum abest vt ijs viribus diffideretur, quas postea in collegæ sui, & inimicorum perniciem, libertatisq; reip. deminutionem collegit. Ita Dux Mænius, & tota illa Lotharingica familia, quam ne idoneam quidem credidisses ad vnus viculi vel oppiduli expu-

gnationem, plebeculam hoc factō (quam
 fratrum natu maximus iam pridem ad se-
 ditionem instruxerat) ita ad tumultum
 compositam, ita ad ἀπειθείαν natam na-
 cti sunt, ex eoq̄ue numero tenuissimos
 quosq̄, qui in tumultu solent esse antefi-
 gnani, sic sapientissimorum & locuple-
 tissimorum quorumq̄; prædæ inhiantes,
 vt dicto citius ad hanc regis oscitantiam,
 cuncta rebellaret Gallia. Hoc scilicet
 tulit operæ suæ pretiū ex opere dimidia-
 to: culpa sanè paucis principibus euitata.
 Sic eertatim commota in eum Gallia pe-
 nē tota, in tanta consilij inopia, rerumq̄;
 instabilitate, desideratis alijs omnib. me-
 dijs, R. Nauarræum fratrem, hodie impe-
 ratem, ad se tandem euocare coactus est.
 Sed ita serò, vt improborum arētissimè
 coniunctis opibus viribusq̄;, eos nisi a-
 perta iam vi frangendi facultas nulla su-
 peresset. Dabo tamen operam, hoc veluti
 nostræ historix δῆγμα proponens, ne-
 potibus nostris vt ostendam, quid in tāto
 casu notabilius acciderit, atq̄; illustrius.
 Nemo vnquam limpidiorem luxisse so-
 lem credidit, quàm quo die lucentem vi-
 det.

DE REB. GALLICIS. 511

det. Mundanos casus & *οὐρανίαια* omnia in nos transferimus, & quicquid prioribus factum est seculis, ad nostra tantum tempora putamus pertinere: quasi nunc demum sapiens, sagax, prudens, admirandus, suæ denique gloriæ æmulus Deus esse cœperit. Error. Hoc tamen plebeio motu errore adduci non possum, quin credam infinitam illam, incomprehensibilem & inimitabilem *ἄσπερον ἄσπερον*, mentem illam æternam agentem, & ea quidem dumtaxat agitatam, quæ ipsius gloriæ inseruiūt, earum virtutum notas hoc nostro sæculo quam vnquam antea, expressiores ostendere voluisse. Dum vltionum Deum se se nuncupat, negat certè ad alium quempiam vindictam pertinere. O notas! ò insignia Deitatis! Quotusquisque reperiatur, qui iustiore examine nouerit merita quæque mercede siue pœnæ siue præmij cõpensare? Quis ab illo secundus poterit tū patiētiam habenas laxare, tū adducta catena compedes ferreos constringere? Nos homunculi, pecuniæ nostræ usuram metimur ex mutuationis tēpore, ille iustorum suppliciorum suorum tarditate gra-
uita

uitatem compensat. Præclare cum illis agitur, in quibus statim culpam pœna sequitur. Sed qui tarda & sine senio confusentia ridet nomina, ante supremum vitæ suæ diem sentit se in magno nexu.

Triginta abhinc annis iam præfaga Gallia Guisianam in domum declamabat, atq; adeò antè, quàm insedisset Gallicis animis vlla rebellionis suspicio:

*Hoc velut ex tripode est auditum Regis
ab ore*

*Defuncti verbum, quondam sua pignora
ra chara.*

*Expoliaturos Guisios, nudumq; popellum.
Quampridem id à pueris decantatur: Cui non audita illa Mesnilauberiensis promantica vox typis excusa anno 1560.*

*Stringentur caliga Francis thoracibus
olim*

*Quando Lothringenses, stringētibus heu
malè vinculis!*

Cui non auditi commentarij, qui intercepti fuerunt tabulæ illi Davidi capto anno 1577: Cui non auditum aliquando, genus ducere Lotharingicā illam gētem inde à Carolo magno, qui moliebatur,

— *Antiquum exscindere regnum,*

Et magno gentē deductam rege Capeto?

Tricesimus plus minus annus est, ex quo hac voce Gallia personat. Is tamen fuit illorum Genius, ut nec regi, nec populo id ad finem usq; potuerit persuaderi. Cōtrā nihil istis regijs Gnathonibus fidelius, quin albam crucem præferrēt, Lilio certe (si Deo placet) Borbonio fidiorem. Quo tēpore interfectus est Princeps Condaus, *O Rex*, (inquit Cardinalis Lotharingus, Carolum IX. alloquens) *feliciter hoc mane viuas & valeas: bonam enim casochymi tui sanguinis partē hodie amisisti.* Erga regiam maiestatem obsequium, fidem perpetuò domi suæ occinebant. Hęc illorum tessera fuit, *Deus vnus, vna fides, vna lex.* Nihil quàm maledicta in facinorosos hæreticos iactabantur, à quibus vestigalia regia compilarentur, qui rebelarent, qui arma parricidialia contra patris patriæ maiestate ferrent. In summa, tertio quoque verbo, aut Regis aut obsequij erga Regem mētio erat. Adde quòd ipsorum familiæ fauens fortuna mortes ipsorum non minus quàm vitas popula-

res redderet. Hic ad Aureliam, ille ante
 Rupellam præclaram mortē oppetebat,
 alius in fortuito occurſu aut inſultu oc-
 cumbebat, alius in acie cadebat, alius in
 præſidijs obſeſſus. Hæc verò omnia ſolo
 regem promerendi ſtudio fiebant: quod
 pulcrè docuit euentus. In hac interim di-
 ſceptatione artificioſè potuerunt à plu-
 rimis, qui luminib. ipſorum officerēt, ſe-
 ſe expedire, nec cunctanter odium multi-
 tudinis, & criminis labem, quo flagrabāt
 ipſi, innoxijs, ac nihil tale cogitātibus a-
 ſpergere. Hypocrite, ita Deo illudere in a-
 nimum induxeratis. Nunc poenā talio-
 nis animaduertite. In Euangelicos *καὶ ἐβλῆ*
 aliquā & anſam præſumpſiſtis, quòd im-
 manitate veſtra ac nefaria vi coacti arma
 cepiſſent, & ciuilib. bellis Galliam inflā-
 maſſent. Hoc certè ſpecioſæ prolepteos
 & prætextus vobis in illos fuit. Nullum e-
 nim violentiæ, nullum crudelitatis, nul-
 lum tyrannidis genus, nulla tam ſpecioſa
πρόφασις, aut ratio poteſt ſubditum con-
 tra principem arma occupantem à per-
 duellionis reatu abſoluere. Ac fanè licet
 nullis quidem in prælijs de regū ſuorum
 impe

imperio & maiestate ab illis fuerit controuersum, licet animi submissione, obseruantia, facilitate satis superq; omnem scelerati animi & peruersi consilij suspicionem eluerent, eoq; necessitatis durissima lege magis quam voluntate & consilio tractos se multis argumentis probarent, nunquam tamen illis conatibus, illis armis diuina fauit clementia. Ab hominum & fortunæ inclementia cæsi, fusi, profligati semper cesserunt, nisi si hanc catastrophem vltimi actus exceperis, quo illorum defensionis æquitatē vestræ coniurationis temeritas comprobauit, quo (inquam) de imperio lis & controuersia ei quæ de religione prætexebatur, annexa, arma quidem eo respectu, in primi omnium à regio sanguine principis, & regni magistratus manibus auctorauit. Principia igitur ipsa videamus, & illorū historia cum vestra, quid simile habeat, attendamus. Coloris non nihil illorum commotio habuit. vstulabantur, proscribebantur, eiciebantur. quid autē vos? Primum (quæso) caput vestri illius fœderis anno 1577. & 1585. publicati producite. quid simile?

mile? Agnouerunt illi constâtissimè suū
 regem, nunquam illi litem intenderunt,
 nunquam illum sunt aggressi. De vobis
 idem affirmate. Nec verò nos inquietis,
 Dux enim Guisus die illo Barricadarū er-
 rauit in persona. Regē enim ferè inscius,
 atque aliud agens occupauit, cui minimè
 tamen infensus erat. Illud verò facinus,
 cui non solùm interfuit, sed præfuit Ma-
 nius, verbi gratia de processu criminali in
 regē, de sacris ipsius insignibus per com-
 pita raptatis, ductisq; in triumphum, de
 nefaria tandem ipsius cæde, prætermitta-
 mus. Iusta sua sit ira, iustus dolor. Hoc no-
 mine iure vestro excidatis? Nequaquam.
 Ex Regijs enim satellitib. & ministris, nūc
 Coronæ & regni Satrapæ, Legatiq; facti
 estis. Nōne perinde est? Hypocritæ, nisi
 verum impudenter negare visum est, ha-
 bēt Huguonotti quo iure vobiscū talio-
 nis agant. Illorū puta plagiariorū manes,
 qui Meldis & Ambosiæ summouisse & in
 suas partes rapuisse regem dicebātur, au-
 dita cæde quā in proprio Rege patrastris,
 passim signa gaudij apud inferos extule-
 runt. Ita solet Deus laruas detrahere, ita
 pec-

peccatorum pudenda retegere. Quumq; tolerabilibus illorum armis non fuerit propitius & fauens, quos tamē in gremio & sinu gestabat, pœnam tamē (mihî credite) vt iam cœpistis, detestabilium vestrorum scelerum, seditionū ac perduellionum sentietis.

Quid tandem, vt ad alia transeam, accidit? Ita Deo visum est, vt qui alios læsæ maiestatis reos fecissent, ipsi damnarētur: vt qui falsò Regi obsequiosos seruos iactarēt, eius cæde & sanguine dextrā cruentarent: qui tantum obedientiā, obsequiū sonabant, tantum tumultus & seditionis aduersarios insimulabant, ipsi publicatæ comprobatæq; rebellionis probrum in sua capita accerserēt, ipsi palām & publicè defenderent, concluderent, approbarent, sancirent, licere Gallis à fidei & feudi sacramēto, quo Regi iure diuino & humano obstringūtur, esse liberis ac immunibus: vt, quorum sentētia damnata sunt læsæ maiestatis Euangelicorū arma pro conscientia libertate suscepta, illi vel sanctissimos heremitas, sacratissimos capu-fianos, & abstrusissimos monachos ar-

marint, & primos auctores esse populo,
 ac signa rebellionis præferre cõpulerint:
 vt, qui defenderent esse quiduis à princi-
 pe quàm libet ethnico perferendum, qui
 euincerent vnã religionis causã non
 esse idoneã & sufficientem ad subditos
 à debita Principi obedientia liberandos,
 qui eò etiã referrent cõmmemorabilia
 multa & verissima tot veterum Christia-
 norũ sub ethnicis Imperatoribus exẽpla,
 ipsiusq; adeò D. N. I. Christi, qui Cæsari
 qd̃ Cæsaris esset, reddere non dubitauit,
 qui regnũ suũ ex hoc mundo non esse cõ-
 stanter affirmauit, qui ab infideli magi-
 stratu non prouocauit, qui etiã Ange-
 licas legiones exautorauit, exarmauit, p-
 hibuit, ne vel tantillum obedientiam il-
 lam, in qua nasci voluit, turbarent, aut
 impedirent, effecit (inquã) Deus, vt
 illi ipsi manum agricolæ ad arma expe-
 ditã facerent, vt eius pedo hastile fer-
 rum præfigerent, vlnas lanceis, incudes
 & malleos ephippijs bellicis commuta-
 rent, & ex furiosa multitudine iustũ con-
 tra patriã, contra leges, contra summũ
 magistratum exercitum conflarent. Qua
 finiã

fini: ne, videlicet aliquāto pōst tempore,
 præsumptius aliquis regni successor, in-
 certus hæres religionis catholicæ noua-
 tionem faceret, neve in posterum qui illā
 profiterentur, in persecutionē incurrerent.
 Quid amplius? concludam? nō ita faxo.
 at Deus ille Deus, ô hypocritæ, scelerum
 iustissimus ultor ipsos tot cædium vnā cū
 maioribus suis artifices, arte sua quoque
 perire voluit: qui mille vulneribus vene-
 rabilem senem confossum viuum, loquē-
 tem, orantem, totum sanie & cruore con-
 spersum reliquissent, de fenestra præcipi-
 tassent, ipsosmet pectus vltori pugioni
 obijcere, ipsosmet eodem fato præcipita-
 ri dedit & permisit. Quid præterea? qui
 tot dissensionum inter nos faces accen-
 dissent, tot insontes cineres respersissent:
 vt ipsi illi forcipibus candentibus perusti,
 flammis extincti, in cineres cōuersi nihil
 de se post mortem, præter tragicam me-
 moriam, reliqui facerent, Deo visum est.

Alteram paginam verto, & iam Regi
 paulisper, cui seruiō, assentari propositū
 est, non vt philosophus ille Alexandro post
 mortē Clyti, persuasurus omnia illi per-

secundam fortunã licere: sed vt doceam quouis tempore (iam inde à puero) tantam ipsius curam numini fuisse, vt nullus vnquam Rex tam manifestis opem diuinam indicijs senserit: concludat ipse.

Tricesimus contrà nunc annus excurret, ex quo bellorum omnium, dissidiorũ, motionum fontem tum reges nostri, tũ qui ipsis sunt à cõsilio, in Euangelicos deriuant. Quo iure, quãve iniuria non stui cõtendere, veteris & auiti illius erroris pertinax, à Deo esse principis potestatem, eius iugum esse diuinum, quod quacunque excusatione, causa, specie, aut ratione cuiquam excutere, sit nefas. Sed illud extrã controuersiam est positum, nõquam de maiestate regia, imperioq; ab Euangelicis fuisse disceptatũ, semper propensissimam voluntatem & obediẽtiam præstitisse, nunquam boni publici, nunquam ad meliorem formam reuocandæ reip. vt quarum rerum nulla ad ipsos cura pertineret, mētionem *ἔδει γένη*, iniecisse, & si à partibus suis principes sanguinis regniq; primores haberent, quorum magis, quàm Lotharingicæ domus interes-

set.

set. Saltem quamprimùm ipsorum conscientia tantilla ratio habita est, saga deposuerunt, exercitus dimiserunt, vrbes restituerunt, domos suas reuersi sunt securi, imò ad securim in aula iugulos suos ἀφελῶς obtruserunt.

Non tulit tandem Deus hanc ingenuitatem calumnie esse obnoxiam: quinimò contentus pœna ipsis inflicta ob armorum aduersus Vnctum suum quàm libet iustam susceptionem, non tamẽ est passus illis iniuste inuistã rebellionis notam remanere; vtq; (si reges illos spectes) contra quos mouerant arma, non paucis argumentis præcox illud consilium Deus improbauerit, aliorum tamen habitara-tione, qui Principum aures calumniarũ facibus inflammbant, ipsi millies tamẽ sceleribus, ambitu, perduellionis reatu notabiliores, factum excusauit. Hoc priuatim dicere mihi liceat: quod & effecta manifestissima prodiderunt. Credo, Principis huius, qui cum illis erat, personam, ceu sacrum aliquod, ipsi speciali curæ fuisse, cuius procul dubio sibi manus ad diuinius aliquod opus tatum consecrarat.

Post multa igitur vltro citroq; infœlicissima Euangelicis bella, Rex defunctus tandem in regno suo pacem illis anno 1576. concessit, ijsq; conditionibus, quas seruauit immutabiles. Isq; dici potest potestremus diuinæ visitationis & fauoris annus, quo illorum obtectis peccatis, aduersariorum scelera ex tenebris in lucē proferre voluit. Sequenti enim 1577. anno iacta sunt prima fœderis fundamēta, duce Guisio defuncto: : quo quidem tempore cœperunt tum princeps ipse, tum optimi quiq; & fidissimi eius ministri huius gentis artes & consilia toties per *Cassandras* Huguonotticas, quasi tubarum voce publicata, patefacta, detecta, nunquam ad hodiernum vsq; diem credita, subodorari. Perdurat pax aliquātisper nulla interruptione, præterquàm quæ accidit anno 78. & 80. Sed stupeum incendium fuit tanta facilitate restinctum & sopitum, quanta fuerat accensum, cuius ad flammā manifestum fuit ægrè ac inuitos Euāgelicos commoueri, quorū etiam melior & potior pars duabus illis vicibus ab armis temperauit.

Pax tandem stabilitur, decernitur, passim integra seruat^{ur} anno 1581. iamq; ferè me erat nemo, qui ab illa societate sibi tu- ta omnia non sponderet: mox tamen ecce aliunde minatur seditionis tempestas. Deo interim nondum satis erat factum, cui nihil *ἡμιέλεσθον* relinquitur, eorū in- super approbari innocentiam volenti, si- cut & aliorum simulationē publicè dā- nare statuerat. In eūte igitur anno 85. mo- ræ impatientia Ducis Guisij animum in- uadit, cætera patientissimum, in regnan- di desiderio impotentissimi & impatien- tissimi spiritus. Non pacata, sed sopita ia- cebat Gallia: dicūt rei nautice periti sum- mam quandā *γαλιώλει καὶ νλωεμίαι* pro- gnosticum esse breui futuræ ingentis tem- pestatis. Ad *ἑπισίαι* vsque cū *μεγάλη ἀρμένη- σία* vivebant Evangelici. Veterani duces sementem & arationem faciebāt: Tyro- nes, quòd Gallicorum inceptorum illos tæderet, in Hispaniam nouas res molie- bantur. Pace ad auctoritatem regiam re- ductæ vrbes, nullos nisi regios magistra- tus habebant, & per lustrum vnum hæc mutatio intercidebat: Hoc ita nomina-

tim dirigente & decernēte diuina prouidentia, vt in tanta tempestatis serenitate perspicuū foret omnibus, vndēnam primus nimbus exoriretur.

Illicò media in serenitate & tranquillitate publica confurgit atra & horribilis toto Regno à domo Lotharingica coniu ratio. Vt penitus essent ἀναπολόγητοι, non cò quapiam iniuria, non publica offensione impellebantur. Inter ea firmamenta, quibus illos causæ bonitate vincimus, inter præcipuos, quibus ipsorum causa laborat, nauos ac defectus, nō est postremus, quòd suæ μεμψιμοιρίας, & querelæ nullam idoneam rationem inuenire potuerunt. Veram si quæras, turpissima est. Nemo hostiliter infestabatur, nemo cremabatur: de exilio, de proscriptione nullum verbum. Atq; hoc illud est inter Dei opera, & Satanæ Dei simiæ debiles imitationes, discrimen. Quod ille exequitur, iustitia, fundamento, ratione nititur: quibus iste quidem vice versa in factis omnibus destituitur. Quis anno illo Lotharingos armavit? Ne ipsi quidem sciunt: atque hæc in prima reconciliatione pœna

non leuissima fuit, μεγάλη scilicet Φαντασία, & parturitio speciosæ alicuius querelæ. Nondum enim in rationem veniebat causa religionis: illa tantum persona, quod speciosior non occurreret, illis assumpta. Allegare parant regni instaurationem, quod postea ab illis factum: cui bonor. A se ipsis illam ordiri debuerant, qui domi haberent omnium κατασκευῶν quandam epitomen, omnigenæ munerum & honorû venalitatis exempla, dona immensa, iniustas bonorum proscriptiones, indignas Ecclesiasticorû beneficiorû collationes. Deniq; nullius mali, quod in regni corruptela iustam querelâ habeat, non aliquis titulus & monimentum in illa familia extabat.

Nihilo secius, quo iure qua iniuria, qua vi, qua fraude, arma contra Regē rapiuntur, quorum vnâ cum prætextu acie & mucronē in hūc nostrum Regem conuertunt, tam infulse tamen, tam inartificiosè, ac incautè, vt res iam non esset obscura, non quòd Hugonottus esset, sed quòd in Regem posset euadere. Adeò vt conatus iste primusq; impetus nō solūm

luci exponeret τὸ κρυπτόν τῆς καρδίας Guis-
fianæ, verum etiam præterita omnia Hu-
guonottorū ἀμαρτήματα absolueret, inji-
ceretq; omnium animis eam sententiam,
sæpius iustam illis arripiedorum armorum,
& rebus suis in tanta ἀπιστία mature
consulendi, causam non defuisse.

Eodem tempore Deus, qui huius no-
stri Regis saluti singulari quadã cura per-
petuò inuigilabat, mirificè illi ὡς ἀπὸ μη-
χανῆς sapiens consilium suggerens adfuit:
quod quidem tanto verius diuinum esse
agnosco, quanto video magis ab eo tum
indolem eius abhorrere, tum omniũ stu-
dia & voluntates, quos secum tum tem-
poris habebat, dissensisse. Enimverò si ad
primam famã tumultus à Guisfianis ex-
citati, ipse statim iuuenili quodã ardore
& impetu ad arma prorupisset, quibus ta-
men quũ regis tum sui ipsius tutela pro-
pugnatioq;, satis idoneam πρόφασιν an-
samq; præbebant, quis vel remotissimis
Suediæ, Aegyptiq; regibus persuasisset, in
hoc tumultu Regem Nauarræ cum Hu-
guonottis bellorum ciuiliū criminis
per calumniam accusatos ab hac seditione
ne

ne puros esse? Quis in tam repentina armorum correptione distingueret, vtra partium contrariarum prior mouisset? Pia illæ, quas Regi faciebat, pollicitationes testatum orbi Christiano faciebant verum obsequij studium: patientia inter hostium arma nusquam abiecta: dolor ex afflictæ patrię miserijs conceptus: certum deniq; partium aduersariarum propositum ipsum adoriēdi, solum, exarmatum, nudum, imparatū, vix à Rege digressum cū hac blanda salutatione, *Hem præsto sum, Here, morem vt tibi geram*, domū etiam eiisdem iussu inermem, data fide publica reuersum: hæc verò singula tantam candori innocentia & ipsius lucem attulerunt: illa contra perfidia tam Deo exosa & abominabilis hominibus fuit, vt hanc Gallicam fidem Europa decantaret vniuersa.

Quid tum accidit? Nihil Deus imperfectum reliquit. Suam gratiam aliquo cū refundit, effundit. Aliter se habent regulatorum mundi munera: si opes conferūt, non vnà tamen honores impartuntur: aut si vtrunq; non tamē sanitatē & vi-

tam

tam largiuntur. Huic florente adhuc iuuenta Principi nato ad laborem, parentis morte ad sufferendam crucem præparato, senioris Thalassiarchæ Castillionæi progymnastico ludo ad belli munia instructo: multorum iactura præliorum, quibus iuuenis non solū adfuit, sed præfuit, exercitato ad varios fortunæ casus perferendos, nondum tamen periculorum & disciplinæ fuit satis. Præteritorū tantū spectator, nihildū suo pte Marte hætenus designarat. Tandē in stadiū è carceribus à Deo euocatur. Nec verò cōtemnendos illi antagonistas opponit. Commissum acribus colluctatorib. explorat: sic tamē labores & ærumnas admittitur, vt quicquid bellorū primis annis gestum est, præludium tantū dices, quasi sensim & paulatim velitationum, ac leuiculorum præliorum fœlici successu decoratum, nollet tamen ad maiora reseruatam, extremæ tunc fortunæ committere.

Ad hæc omnia, ecce, bellum illi indicitur, & quadriennij euentus hoc perficit, vt in quem altera Christianismi pars
tota

tota coniurauerat, quem perditum omnes iudicabant, quem altera pars desperata salute & successu iam lugebat, & lacrymis prosequabatur, is non solum resistat, sed tanta quidem defensionis cum laude, vt in plurimis duellis palmam referat, 50. munitissima loca propugnet, ingentem aciem debellet, deniq; Ducis totius Europæ inuictissimi, fortissimiq; nomen reportet.

Coincidit Lotharingici morbi ingens illa *pestis* in Blæsiæ ordinibus, vbi certe illius patrociniû strenuè Deus suscepit. Homines ad ipsius cõdemnationem velut iam contestata lite conueniunt: ex omnibus Galliæ locis delecti, non Oratores & Legati ad Ordines cû schedis & diplomatis, sed accusatores criminalibus articulis in illum instructi. Iudex sedere Deus voluit: exorsus primùm ab aliorû cõdemnatione, & supplicio, effectis ipsis secundùm istius innocentiam pronuntiauit. Ipso igitur quiduis potius expectante, Rupellæ cum esset, partim cæso, partim fuso ingenti illo Germanorum exercitu, ope omni humana destitutus ad a-

molien-

moliendam ingentem tempestatem, quæ illi à Blæfiano Orione imminebat, vertit in illum oculos clemētissimus Deus, hostilia omnia consilia nec formidato, nec sperato, nec opinabili aut præuiso casu dissipat. Parua loquor. Vt numerum expleam, Rex qui nescio qua imbecillitate bellum inuitus illi inferret, maiore & virgentiore quādā necessitate adductus in oculis Gallix vniuersæ, cū eo de pace agere, ad subsidiumq; aduocare cōpellitur: tātē scilicet Deo curæ fuit vel in minimis rebus huius principis desideria & conatus omnes luculentissimè secundare. Ita momento temporis, amant, qui oderāt: omnibus officijs prosequuntur, qui hostiliter persequebantur: reuocant, qui expulerant. Ille exosus, profligatus, profugus, ad primam fraternæ inuitationis significationem redit, ad fratris pedes se proijcit, auxilia quæcunque potest conuocat, tanta celeritate, vt citius Regi à capite esse, eiusque exercitui præesse audiretur, quàm de medijs reconciliationis rumor in Galliam perueniret. Illam duorum Regum conuentionem quæ consecuta

cuta sunt, quomodo illorum actionibus Deus fauerit, quomodo Turonibus Rex antea conclusus, subito campestrium dominus factus hostem in castra compulerit, quòd hæc gloria toti Gallicæ Nobilitati cum hoc nostro Rege sit communis, non cōmemorabo. Vnum audacter profitebor, quoties ea meminit, quæ ipsius aduentum ad regiam dignitatem antegressa sunt, nisi toties in genua supplex corpore & animo procidit, nisi cōfiteatur, nullum Principē regnare Deo opt. max. pro tot tātisq; beneficijs obligatiorem, nulli scepra gerēti principi ingratae mentis turpitudine cessurū. Quid? si Rex moribundus ad subsidium & opem laborantis regni nō accersuisset, hoc facto ipsius innocentiam amplissimè testificatus, nisi muneribus & dignitatibus in eum collatis tum quo gradu, qua cōditione esset, satis oculis totius Gallicæ Nobilitatis cōprobasset: nisi postremis verbis populi curam, & parricidij vindictam illi moriens credidisset, quomodo putamus tot nationes, tot principes, tantam ex patritio & equestri ordine multitudinem in tātum

consensum conuenturam esse, quos maiore ex parte superioris domini mandato, hostes infestissimos habuisset? Nisi Deus hanc fati sortē Regi defuncto destinasset, vt monachi manibus trucidaretur, quis huius mortis suspiciōē & probrum animis exterorum, linguæ inimicorum ademisset? Nisi eodem tempore, eodem loci à regni proceribus stipatus, nisi idoneo exercitu ante biduum illuc appulso circumseptus fuisset, quibus manibus ponderosum illud sceptrum sustulisset? quo brachio proiectā collapsamq; hanc coronā humo surrectam capiti imposuisset? Obstabat totus penè Christianissimus: Hispanus pro sua patte, pro sua Pontifex Rom. pro sua Lotharingici, finitimi ppè omnes, omnes subditi. Hæc vna formidinis ratio in illum tantum bellum excitarat: tot excommunicationes, tot fulmina, tot censuras pepererat: hic metus Ordinibus, Principibus, Regi ipsi orationis modum præscripsit, leges sanxit, non ad stabiliendum regnum, sed funditus euertendum positas: hæc in illum omnia ferebantur. Tandem inuitum (ita
Deo

Deo suæ potentie patefactioni viam aperiente) omnibus facultatibus hominibusque exhaustum, ingenti auxiliari exercitu fracto, in angustias & angulum regni coegerant. A' solis desperatis hominibus dominus agnoscebatur: ad ferendam in illum damnatoriam sententiam, ad eripiendam non hæreditatem, sed spem adhuc remotissimam futuræ successions, concursus totius regni fiebat. Non ita, nõ (inquit summus ille Rex regum) iustificabimini me, nõ illudetis, hypocritæ. Infontem accusatis, insectamini: peribitis ipsi, accusatum absolvam, iustificabo, reuocabo, vobisq; tandem inuitis & vestris omnibus conatibus elusis, in oculis regni totius, ante metropolin ipsam Regem coronabo.

Hæc memineris, ô Princeps, nõ ad inanem iactantiam aut superbiam. Hæc enim si ritè perpendis, tuum istic nihil est, non ipsa media humana, quæ tanquam apud sequestrè Deus deposuit eo sanè consilio, ne tibi istorum vel tantillum arrogares, sed tantorum potius beneficiorum munificum largitorem gratanter agnosceres,

sceres, potentem satis ad opus suum integrum in te perficiendum, ni obicem ponas ingratae obliuionis, & ex selectissimo organo te tuorum merita peccatorum in vas *δυσωδίας* conuertant.

Longius verò ab instituto nostro sapiusculè hæc nos *θεολογοειδής* abripit oratio. Vt ferè vix aliter fieri potest, quin ex crebra istorum commemoratione in *ειθεσιασμού* minimis *ἀπὸ τῶ πάθους* interualis dissitum incidam. Eò nūc reuerti animus est, vnde digressa oratio mea. Nunc, Iuste, docturus te, qualis sit Gallia, lupum (quod aiunt) auribus teneo. De illa *ὑποθέσει* cum nuper ad te scriberem, eius *ὕλη*, quantumvis *ὑπερλογέλεκθ*, putre, gāgrana & carcinomate exesum, stabat tamen, monarchia illa (quæ forma est) adhuc perdurante. Vtraq; collatis, coniunctisq; viribus hoc ægrū corpus sustentabat. Sed paulo post nata est horribilis illa secessio, quæ aperte maximam prouinciarum & urbium huius imperij partē ad excutendum summi Magistratus iugū impulit: cuius sacrosancta persona non ita multo post tempore violata est. Hoc execrabile
parri.

parricidium καθολικῆς ἀταξίας reperit. Iustitia, primarius regiae maiestatis rantius, subtracto intrinseco stipitis succo statim emarcuit. Ecce mox altari oppositum altare, diademati diadema, Parlameto Parliamentum. Fiscus omnium πολιτειῶν nervus, subito exaruit. Canales enim, quibus fundebatur, in tanta violentia confracti, cōquassatiq; sunt: modò hac modò illac saliens ipse difflebat: armis vndiquaque regnum totum circumsonat. Excepta vna militari arte, cæteræ omnes functiones, munia & exercitia desierunt. Hic ultimi moribundæ Galliae quasi singultus exauditi: tūc effæctis viribus, sanguine, spirituq; sensim exhaustis, nō sine omnium stupore & præter opinionem mēbra omnia pro naturali motu & facultate, distorqueri, distrahi, diduci, distendi horribiliter cœperūt: ibi vitā cum forma perdidit.

Dum autem spiritum trahunt Individua, tantum εἰ ὅλω, & in integro considerantur: vbi amiserunt, in primam materiam resolvuntur: quod vitæ absentiam manifestò arguit. Sic status iste nostri imperij, forma, quæ esse dabat, amissa, in

principia reuersum est, ex quibus constabat: *πικνησιον* certè vitalis spiritus absentis. Omnis corruptio principium est generationis. Ex tauro apes, ex equo càthari, ex humano cadauere serpentes generantur. Sed antequàm fiat noua hæc propago, cadauera nostra quo nomine appellabimus? Regnum nostrum, proh dolor! vitam amisit: regnum non est inter eos qui regiam auctoritatem à se abdicarunt. Quo tamen nomine appellemus, donec ex tantu venusti Colossi ruderibus môstrum aliquod reip. vicus aliquis, satrapia, cineritium quoddam fœdus, aut quid simile natum sit?

Tibi, Iuste, difficilimum foret parentis tui cadauer siccis oculis distentum in mensa videre: quòd si te ipsum Anatomistam esse oporteret, si latera illius nouacula aperire, quàm hepar, quàm iecur, quàm pulmones, quàm mammam, quàm renes, quàm intestina disseccare, si post mortem, causas morbi latentes rimari cogereris, mi Iuste, quid faceres? Puta in hac me tristi narratione eadem matri meæ iusta persolucere, hoc modo parentare.

Regnum

Regnum Gallie (quantum ex veterum monumentis colligimus) ex duabus constat partibus, Principe, & Subditis. Vna Principis persona sola in se & per se auctoritate munita, quam antecessoris defuncti legitima successione induit, nec cogitur in aditu ipso imperij ad vllã, præterquam legis Salicæ, conditionem, nec eligi, nec exauctorari potest, nec vlli disceptationi subiacer: nullum habet in summo principatu collegam, nullum dominatus sui arbitrum. Eum iudico primũ omnium mundi Principum hosce sibi iure titulos arrogare posse, **DEI GRATIA REX**, non solũ quòd regni sui, nemini, præterquam **DEO**, ὁ πᾶσι θεῶς est, sed etiam quòd nullum credam principatum magis absolutum, magis sui iuris, magisq; summam illam **Dei** omnipotentis monarchiam repræsentantem vnquã extitisse.

Subditi ex tribus hominũ generibus constant, quorum primi omnium sunt Ecclesiastici, quos primario loco propter diuini, circa quem se exercent, cultus venerationem, statuimus: alij sunt Nobiles,

feu Equestris ordinis viri, penes quos sunt imperij honores, dignitates, munia, feuda, iurisdictiones, præturæ, quarum omnium rerum nomine speciali fidelitatis sacramento Regi obstringuntur, nemine secundum illum purè, simplicitet, aut immediate agnoscunt. Hi corpus in regno separatum habent, nemine in ordinem illum adscito, nisi qui aut re, aut famâ talis existat: postremus deniq; ordo est plebeius, in quo ruricolos omnes & colonos, vrbiû incolos, mercatores, ciues, artifices, reliquam denique promiscuam plebem complectimur.

Populus est vnus in Gallia nostra, qui vt maiori iniuriæ obuius est, sic minori in pretio haberi vulgò solet: qui alijs diuitias plures, sibi minus gloriæ & libertatis obtinet. Agnoscit non solùm Regem summi magistratus loco, sed alios quoq; de ordine Equestri & Ecclesiastico dominos inferiores colit: quod imperium nõ raro durius experitur, nec tamen ab eorû iniuria aliò perfugium & asylius patet. Nobilis enim & Prælatus, quibus ob conditionem suam, ad Principem patet accessus,

sus, apud illum quoque favore & gratia
 præponderant. Hic ordo omnium popu-
 losissimus est, opulentissimus quoque fu-
 turus, si parcius cum eo, mitiusq; in exi-
 gendis vectigalibus ageretur. Sed quum
 nulla à Rege munia soleat capescere, cer-
 tum est multò minus dispendij, Eccle-
 sia, multò etiam minus Ordine Eque-
 stri, accipere. Illa Monarchiæ *επιστολή*
 & firmamentum est, illa dexterum Re-
 gis brachium, illa sceptri fulcrum, illa re-
 gni decus & robur, illa denique pars o-
 mniū præstantissima. Nobilitas vnicum
 Regem agnoscit. Neque ab Ecclesia, neq;
 à plebe natales repetunt Principes nostri,
 sed eos vna sibi Nobilitas vendicat, cuius
 primarij quidem surculi existunt. Hic or-
 do & numero hominum infrequentissimus,
 & omnium est egentissimus. Ab eo
 autem vnicum Rex gladij ministerium,
 reposcit, reliquorum ordinum spolijs
 locupletat, cæteris placet anteferri, & ferè
 ad omnia belli munia vnicum adhiberi.
 Hinc perpetua populi, in Nobilitate in-
 iuria: cui propterea, sese contra iniuriam
 muniendi causa, quouis tempore regum

quodammodo lateri hæere fuit necesse, quorum obsequio rarò defuerūt. Sin autem interdum ab eorum latere discesserunt, nunquam tamen alium ordinem induci præter monarchiã patiuntur, quippe quibus nihil dominatu populari magis aduerfetur.

Florente verò adhuc nostro imperio, meritò certè præstâtissima obseruari potuit trium istorũ sub eodem capite membrorum compages, & coalitio: quæ tanta quidem fuit, vt nõ facile fuerit discernere cuiam magis faueret, aut quã in partem Princeps esset procliuior. Amabilem se præbebat ob conscientiæ religionem (vinculum sanè omnium arctissimum) Ecclesia: adeò vt pio Principi honori, Atheo formidini esset, nec vllam fuisse à nato Christianismo fauoris & propensionis in eam principum intermissione constat ex immensis in Ecclesiasticos muneribus, ab eorum liberalitate deriuatis. Populus sudore suo dominum alens, necessariò illi gratus nec inuisus fuit. Nam (verum vt fateamur) Rex præter dona & munera populi nihil habet in Gallia: Nihil

hil erogat Nobilitas, pauca Clerus, & gra-
 uatè quidè confert. Sola plebs inexplebi-
 les oculos & loculos auari Principis im-
 plet, profusi largitionibus & sumptibus
 nihil parcit. Quæ causa quondam fuit,
 cur in Curia licet aut Patritij alicuius, aut
 Abbatis aduersus rusticum in singulari-
 bus causis partes plerunq; susciperentur,
 in genere tamen, & in vniuersalioribus
 Nobilitate aut Ecclesia plebeios impetè-
 te, non eo semper sese modo res haberet.

Nobiles, Principis sui delicia, eius om-
 niũ actionum socij, robur, splendor, or-
 namentum imperij & decus, ab eo pecu-
 liaria quædam beneficia & priuilegia cõ-
 sequebantur, nec erat locus querelæ de
 reliquis ordinibus hilariũ & lautiũ ac-
 ceptis, quorum potius succus & sanguis
 sensim ac sine sensu, *ὡς ἐξ ἀφαιρέσεως* ex-
 pressus in istum vnum redundabat.

Atque (quod amplius est) inter mem-
 bra, mutua voluntas & gratia tam arctè &
 sanctè colebatur, vt capitis sui exẽplo No-
 biles Clerum venerarentur, populo indi-
 gerent, Clerus vtrinq; emolumentum e-
 liceret, populus vtriusq; fauore, fide & tu-
 C 5 tota

tela in rem suam vteretur, adeò vt in ferie
 tot sæculorum nulla tam manifesta dis-
 sidia aut æmulationes, quàm hoc infelici
 sæculo, conspicerè licuerit. Dispercas, in
 malam rem abeas, aut, si mortuus es, ma-
 ledicti, inquieti sint Manes tui, ô, quis
 quis ille es, qui tam sanctam membrorũ
 cum capite compagem primus dissolui-
 sti, & pro cõcordia, quam in illis tuis *Φα-
 νεροῖς Φαντάσμασι* prædicas, tãtam, & tam
 florentem *μοναρχίαν* membratim discer-
 pisti. fac quod vis, ô Satanæ minister, dis-
 tractionis, non concordie; corruptionis,
 non generationis; dissipationis, non con-
 gregationis artifex, & organum non con-
 seruationis, sed ruinæ: fragmẽta certe, aut
 scopæ illæ tuæ dissolutæ (credat contra-
 rium qui volet) nulli vnquam vsui sunt
 futuræ. Hæ sunt igitur illæ diuites colu-
 mnæ, ex quibus nostrũ quondam Tem-
 plum constitit. Post eius cadauera & ru-
 dera, materiem, agè, ceu maceriẽ saltẽm
 rimemur, & quis fuerit lapsus & ruinæ
 modus, attendamus.

Principatus illi, quibus accidere solet
 mutatio, si populares fuerint, mutantur
 ferè

ferè in *μοναρχίαν*: si sint vnus, in *δημοκρατίαν*.

Perspicua est ratio. Nunquã enim res nisi in contrarium mutantur, alioqui nulla foret mutatio. Vnius autem & pluriũ imperium sunt opposita. Non illud dico, quæcunq; inter se discrepant, eadem continuò pugnare ex aduerso. Interdum enim ab vnus dominatu non fit in popularem tráitus, neque à populari in vnus principatum: sunt & aliæ quædam intermedia principatus formæ. Ut quum (verbi gratia) pro eo quòd in vnus arbitrio posita erant omnia, non statim ad arbitrium cõfusæ multitudinis deuoluimur, sed pauci numero deliguntur, quibus rerum summa demandatur: aut quum loco multitudinis ad paucorum numerum consilia deferuntur. Vt ut sit, affirmo, illi, qui *μοναρχίαν* mutare velit, necessatio multorum principatum esse subrogandam: à quibus tandem per eundem mutationis gradum ad *δημοκρατίαν* descendatur: cõtra verò *δημοκρατίαν*, seu statum popularem euertere cupienti, istunc in *ὀλιγαρχίαν*, id est, paucorũ dominatum, & hunc

& hunc deniq; in vnus principatum, qui *μοναρχία* dicitur, contrahere. Dicendum illud amplius est, *διχοστασίας*, siue feditiones, quæcunq; tandem in principatu aliquo nate sint, hoc inter se simile habuisse, vt earum caput ferè semper è nobilium esset ordine, mēbra verò de plebeio corpore ducerēt originem. Populus magnū est illud (vt cum Poeta loquar) inane, vastūq; pelagus, intumescere, agitariq; quæcunq; rapiūt venti, atq; vt plurimūm cōtra manifestam vtilitatem, facillimum. Romanum imperium fuit populare: penes populum summum erat ius, summa potestas. Cæsar, quò facilius euerteret, & se populari in vnus principatū cōuerteret, vnā populi gratiam captauit, quam nobilitati opposuit. Iudeorum *πολίτεια* à ludicibus administrabatur, quos ipsi, populusq; nominarēt: ijdem, vt ius illud amitterent, regem postulauerunt. Populus ad id tantum, quod præsens est, sese accommodat: ex hominibus enim constat. Si ab vno principatu opprimūtur, si auctoritas, quæ inter eos colitur, minus arridet, dant manus, tradūt vltro sese primo cuique

que eam commutare volenti, vnumq; illis satis est, in vno acquiescunt, dummodo fiat mutatio, parum attēdentes, illudne quod factam mutationem consecutum est, deterius sit malum priore.

Verum enimverò, reliquarum omniū turbarum & seditionū popularium, quæ præteritorum sæculorum memoria contigerunt, maxima est cum hac nostra dissimilitudo, nec tam multæ sanè causæ tūc extiterunt, atq; nunc nobis suppeditatur, cur meritò in populum auctore deriuetur. Nam præter cōmunes illas, quas iam supra commemoravi, tertia quædam in nostro hoc principatu venit attendenda, quæ sola peissimos illos fœtus, quos vidimus, enixa est, rerum videlicet nostrarū momentis in eam partem inclinatis, vt vniuersus populus, præsertim verò vrbānus, qui à monarchia munera tantum & onera capiebat, vnā quidem libertatem ^{ὡ τῶ νῶ} haberet: corde verò eos demum complecteretur, & in sinu foueret, qui expeditissimam illis viam ad eam obtinendam inuenirent. Ad hoc κέλδσμα repente (quod mireris) vt qui ad triremes dam-

nati

nati sunt, sic omnes Galliaë ciuitates remos officij & obedientiaë abiecerunt. Ego verò humani præsertim ingenij prauitate perspecta, aliquam eorum furori veniam darem, si consilio aliquo directum animaduertentem, & si rectam viam instituerent sibi popularem constituendi formam reip. Sed quemadmodum perpetuo falluntur, quum vnus imperio renuntiant, vt mille dominorum iugo ceruices vltro subiiciant, quum pro iusto & legitimo Rege, videam in sua illa *συχύσει* tot tyrannorum seruitutem admittere, hæc cõticesco, tacitusq; Dei iustitiam, ita stultitiam, improbitatem superbiamq; generis humani iustissime vlciscentis exosculor & agnosco. Sed hæc infra planius explicabuntur. Atque hæc quidem de tertio nostro, infimoq; ordine.

Ecclesiastici quoq; nostri, qui ad integram domus regie contignationem pars non contemnenda coeunt, culpa non vacant in vltima hac tumultuatione. Cui ansam sanè Imperij forma non dedit. Quòd enim ad fratres illos minores, qui minimi sunt in Ecclesia, quòd ad fratres
(quos

(quos vocant) mendicantes, quòd ad populi concionatores attinet, qui populari auram & aurem ambiunt, eiq; in còmotionibus ad blandiuntur, illos flagrantè seditione, & manente penes imperitiam multitudinem potestate, maiori esse in gratia quis miretur. Sin autem amplissimos illos Cardinales, Episcopos, Abbates, opima Monasteria, Collegia, ordines monachorù spectes, longè maiorem tum vtilitatem, tum honorem sub regia, quàm sub populari reip. administratione consequuntur. Illis enim facilius est vnius Principis conscientiam, quàm vniuersi Senatus, quàm totius populi in nutum & arbitrium suum còuertere. Testes sunt Italorum, testes Germanorum republica, testes omnes prouinciæ, quibus populus præest, vbi hæc conclamari solèt, FORAS, FORAS, ROMANENSES. Si quærimus, Clerum nostrum quid pertraherit in furoris popularis còsensum, præter causam illam *ὑπερφυσικὴν*, quæ est in lucis & tenebrarum *ἀντιπαθείας*, hæc quoq; accedit, metus scilicet mutationis & excidationis. Malus tamē & turpis metus, qui

qui non tam intimè illos (profectò) tangeret, si de lingua & doctrina tantùm, de oculis & culina non item, ageretur.

Officiùm in tantis turbis (vt dixi) sola Nobilitas non deseruit: sola sanè in hoc negotio maximè petitur, cum rege ^{absente} *pētens*, & cum regia potestate coalescens. Quæ causa fuit vltimarum seditionum coryphæis, vt notas omnes monarchiæ confundere ac permutare cogerentur, populares conuentus & comitia passim fere, quibus præter ordinis sui dignitatè, parerent, erigendo. Sed vt Nobilitati futurum facerèt, ne sibi exiguus ille Patritiorum numerus, quem penes se haberent, elaberetur, necesse fuit nomina illa *Regij status & Coronæ* retinere. Cæteroqui nunquam tam nefarij & atrocis facti speciem gustassent. Extincto in Gallia regno, eodem die Nobilitatis funus effertur. Populus enim, cui summi magistratus iugum excutere licuerit, sine cunctatione ignobilis vici dominum recusaturus est, si miliones auri vectigales persolvere recusabit, à triobolari certè censu, quem domino glebæ solvere tenetur, facile se absoluet.

uet. Nobilis in Gallia iurisdictionis titulo erga glebe addictitios, enfilatione, immunitate ab omnib. oneribus, quæ Summo magistratui præstantur, insignitus, ijs tantum exceptis, quæ in persona sua præstare tenetur, qui distinctam habet à mercatore, ab opifice, à colono cõditionem, quam proculdubio honoratiorem cõset, nec ferre illos, nec ferri ab illis, nec prædicta omnia priuilegia tueri sub illorũ dominatu posset. Huius rei fidẽ faciunt Helueticorũ, & Belgarum exẽpla: apud hos Nobilitas postquam defecisset, odium, prodicionis inuidiam, saxuitiem & tyrannidem Hispanici sui principis, quiduis deniq; ab illo, quãuis alienigena, maluit experiri, quàm sui ordinis contemptum, deminutionemque sub noua & inusitata illa populari reipub. administratione sustinere. Hic sub laxatis audaciæ habenis, in hæc verba liberè nunc erumpam, neminem vnquam Gallia Regem tanta fide, tam *ἀδ' ἀπαρτῶν*, ab Equestri suo ordine, atq; noster hic sit, cõsilio, viribusq; adiutum. Sed simul nostra Nobilitas, regia maiestati tam arctè se deuinctã, saxo, in-

telligat, vt quo die Regis sui capiti pacatum diadema imposuerit, eodem se credat honores, libertatem, immunitates, iura, priuilegia, quæ maiores ipsi tot vulneribus, tot laboribus, tot periculis quæsiuerunt, recuperasse. Sin euertetur *μωραρχία*, hæc illis omnia eodem casu sciat esse peritura: iacturam autem cū iactura comparanti, Nobilitatis certè præponderet. Si Regis sententia sola momentum in sui Senatus cōfessu haberet, existeret fortasse Sophistæ à consilijs, qui tantorum discriminum, & laborum plenum Imperium, Imperium (inquam) quod plus minus in 20. aut 30. annos (de vetustissimo loquor) prorogetur, suaderent, quieti, tranquillitati, otiosæ vitæ, delicijsq; posthabere. Quod si faceret, probrum & vituperationem fortè nullam in se sustineret: exempla sunt, quæ posteritas laudat & admiratur. Sustineret autem, si subducens sese, tacite in mutationem imperij consensisset, & Nobilitatis causam prodidisset, quæ non nisi in eius iactura, iacturæ aleam pati, non nisi in eius salute salua esse potest.

Quum

Quum hoc modo se habeat status nostri partes, & plus minus monarchiæ obstringantur, accidit ab hinc annis 30. insolens quoddam *στυπλωμα*, turbæ scilicet Religionis causa concitatæ, ac nescio quid præposterum studium cultus diuini à veteris sinceritate multum degeneris ac deuij ad meliorem aliquam formam reuocandi, per omnes Regni partes sensim diffusum atq; peruagatum. Si hæc cura solam multitudinem remorderet, res fortasse eò non forent prolapsæ. per se enim *ἀνεπαλθη* plebecula minimum fuerat notitura: ipseq; Clerus, siue pudore victus, seu vi adactus, reliquorum ordinum auctoritate verbi diuini gladio ceruices præbuisset. Sed ecce statim hæc febricula Nobilitatem corripit, quæ pertinacioribus quibusdam & cacochymis alta humoribus, dissimilia prorsus in corpore dissimili effecta peperit, quàm in plebeio ordine peperisset. Sic in controuersia de Religione, magnates alij aliarum partiû clietes comperti sunt: vnde pro ratione, cum armis insanitum: colloquia, dietæ, concilia in Germanici equitatus apparatus,

tum, in Martium campum, in conuentus militares, in præliorū conditiones verfa sunt. Sic solet Diabolus probā aliquā intentionē in pessimū finem cōmutare.

Guifiani pro parte Catholica steterūt: Borboniorum præcipui pro Evangelica signa extulerunt. Istorum Principū nonnulli regij nominis gloriola stimulabantur: alij regij sanguinis erant surculi. En tibi dicto citius causæ Dei, in controuersiam de statu miram μεταμόρφωσις. Tunc imbuuntur Reges hac persuasione, surculos illos à regia familia traduces, præsertim quum noua dogmata defenderent, magis esse metuendos quàm essent ij, qui ab hac nouitate alienissimi, mallent veteribus vestigijs insistere. Verbum hoc speciosum inuenit fidē penes eos, qui verū, an falsum esset, minimè attenderent. Sed malè cautum fuit, hac specie Guifianos occasionem præsentem non neglexisse armorum retinendorum, & partium duendarum: qua quidem in re tanta fuit eorum ἀγχινοια & prouidentia, vt amplissima eorū gratia & auctoritas dominos in æmulationē conijceret, cuius tandem effe-

effectorum testes fuimus oculati.

In hoc dissidio trium nostrorum ordinum manifesta ac evidens fuit inclinatio. Nobilitas quidem non obscure Lotharingicorū patrociniū aduersus Principes ceteros suscepit (vt maximè pars eorum oriundi essent à stirpe regia, pars minimè:) idq; tam diu factitatū, quàm diu regibus inseruire & dicto audientes esse animaduertit. Clerus Religionis nomine quid sua maximè interesset, reputans, multò secretius, multoq; tutius illorum partes affectauit. Populus primo impetu ad nouum spectaculum (vt fieri assolet) flagrāter accurrit, nec ita multò post quo animi ardore verum complexus erat, eodem reijcit, nullo certè alio motu impulsus, quàm quò procerum tempestas raperet. Sed posteriori tempore, tum ab insana superstitione, tum à concionatorum artificiosa calliditate seriò inflammatus, quòd iampridem in cædibus vrbanis, in præda, spolijs & sanguine, inueteratoq; in Euangelicos odio exercitatus esset, defunctus Dux Guisus, magnus ducendæ multitudinis artifex, pestiferos istos sedi-

tionū humores, callidè sanè & ingeniosè
spe libertatis, & subsidiorum immunita-
te nomen boni publici contemperavit:
quibus insuper adiecto pullorum Iouis
odio, mox oppressorum, & oppressionū
querela, quam partim ἀσυμβεβλία, partim
δαψίλεια contraxissent, dici non potest
quantam sibi apud illos tum fidem tum
gratiam compararit.

Regem illum defunctum, cuius tanta
laude Gallia virtutes cōmendavit, quan-
to sui dispendio vitia mercata est, hac in-
ter cæteras indole, quæ ad huius harpyæ
designationes impensè faceret, facilitate,
(inquam) mansuetudine, popularitate
(ambitus indiuiduis comitibus) natura
effinxerat. Quò regni proceribus impera-
re posset, infimis erat obsequiosus: per vr-
bis compita transeuntem reiecto, nuda-
toque capite honoris causa conspexisset,
nutu, aut manu, aut voce omnes ad seruū
vsq; atriensem aut baiulū salutare, assur-
gere. Hæc & alia quamplurima, cum pri-
milq; Principis contemptus, & odium,
quo apud omnes flagrabant, qui totum
illum possidebant, tantum eius molitio-
nibus

nibus incrementum, tantas vires dede-
runt, vt vnus meritò dici possit plebecu-
lam nostram corrupisse, & in tertio illo
ordine partium & factionum suarú par-
tum tenellum penitus efformasse. Nolo
hic velut *ὀπιτηώσας* quadam repræsenta-
re, quibus gradibus per 20. totos annos
ad illum scòpum collimarit, tum paren-
tis tum patru sui præceptis informatus:
longæ ambages. Demòstrare satis fuerit,
(vt ad nostra tempora veniamus) sancti
(quod vocant) fœderis factione, cui Dux
Guisus in Gallia præerat, præcipua in vr-
bibus, ac fœcepopuli præsidia nactâ esse:
quod in omni nouandarum rerum stu-
dio ac molitione ferè vsu venit, quæ certè
non nisi multitudinis viribus roboratur.

Tandem hæc Lerna tâtam in molem
excreuit, vt ipse Rex prius trucidaretur,
quàm telæ suæ manum extremam adde-
re liceret. Nihilominus cædes illa, (adde-
etiam Regis oscitantiam, & vmbra im-
becillitatis) ita effrænes multitudinis ani-
mos iam pridem pessimis impressionib.
vitiatos, & qui, insanarum illarum sub-
structionum (quas Barricadas vocitabât)

exemplo, satis iam in se præsidij colloca-
rent, vt domini sui vires, opesq; negligen-
das putarent, vt non modò non hoc cau-
terio flamma restingueretur, sed etiam
pars ad viuum nimis resecta, gangrænam
in cordis vsq; penetralia deferret.

Si qua ex hominum memoria extitit
vnquam tumultuosissima & furiosissima
populorum cōmotio, hæc profectò fuit.
Nam intra sesquimestre nobilissimæ mu-
nitissimæq; regni ciuitates (nullis exce-
ptis) partim amissæ, partim in iacturæ a-
lea, & in acie (qd' aiunt) nouaculæ fuerūt.
Nihilq; præteritis omnibus sæculis simi-
le vnquam vel visum vel auditum censeo.
Interea temporis vis illa morbi pestiferi
sensim deferuescere, natiui caloris per re-
giam potestatem reductu: Clerus ad offi-
cium redire, vrbes nostræ resipiscere: sed
infelix illa Principis cædes à lanista Dia-
bolo postremum fuit exitiale vulnus Gal-
liæ impactum, quo Monarchiæ vinculū,
huius imperij forma, compages deniq;
illa spiritus & corporis politici, ex parte
Ecclesiastici plebeiq; ordinis, miserabili
distractiōe concidit, restante duntaxat
sceleto,

sceletono, cadauere, & materia prima, ex qua prius partes illæ omnes coaluerant. Hoc casu, dissipato tam nobili ædificio, iam de illo restat, nõ vt de toto quodam integro, sed tanquam de dissipati cuiusdã principatus fragmētis & reliquijs differamus. Vt enim sit sanè caput integerrimũ & valentissimum, quod huic qualicunq; corpori Deus restituit, ita tamen languidæ restabant partes reliqui corporis, occulto intestinorum dissidiorũ veneno, vt ex tribus illis imperij columnis, vix vna hodie supersit, quæ vel stare dici merito possit, nec illa quidem in concussa. Vt in amplissimi cuiusdã Amphitheatri solo videas hîc ordine stantes ex vario marmore columellas, illic multorum Imperatorum statuas: inde arcus, fornices, peristylia, diazomata, inde inscriptiones, apophtegmaticas tesseras, quicquid denique magnificentiæ & splendori quæsitum. Sin autem forte fortuna annorum series, & ignis & ensis æternum hoc aboleuere decus, hæc semirutæ & cæsa vix ac ne vix quidem in disiectis molibus vestigiũ sui relinquunt: non aliter, vitalem hunc Spiritum

ritum adhuc spirante Rege, florentem licebat statum huius imperij cernere, licebat heroas illos & Principes viros sua veluti quemq; tessera decoratos, vt gemmas in eleganti corpore, cōspicere, nunc contrā versis & inuersis omnibus, vix vmbra & cadauer prisca corporis, ac semise-pultæ bellorum ciuiliū, dissidiorum & cōfusionum molibus reliquæ, tenues scintillas emittunt prisca splendoris.

Adhuc eo imperate, paulò antequàm vltimum naturæ pensum solueret, Gallia omnis in tres partes distracta fuit: eam videlicet quæ Regia diceretur, (vt enim alias dixi, sic diffluxerat Rex animo, vt in partiu Regem euaderet) Nauarrenam alterā, ceu Euangelicorum: tertiam Guifianam, ceu Ligiorum. Mutatis ducibus harum repente partium accidit mutatio. Defuncti Regis morte translata ad hunc imperij successione, perijt Euangelicarū partium nomen in vasto regni decursu: confœderatorū factio bono illo suo duce desiderato, varios in casus incidit, quos iam commemorabo. ac de hoc quidem postremo loqui meditor.

Dux Mænius & partium harum præfecti paululum ingenti plaga illa Blæsiana expergefacti, cum ex tam violenta insperataq; rerum conuersione perspexissent semorte Guisij non solum non debilitatos, sed etiam miraculo quodam factos esse robustiores, ita diffuse & insolenter hunc fortunæ risum acceperunt (quem ne per somnium quidem sperassent) ut nihil aliud in animo sibi fingerent præter vnam imperij vsurpationē: nec certè minoris gladij præcinctionem illi emerint. Quid aliud facerent? Tot vrbium defæctiones videre, tam multorum obsequia, gratulationes, salutationes audire, tot opepes tanquam fortunæ filijs in sinu & manu positas cernere: omnia ad nutum illis & voluntatem affluere, aridere: ne latentium quidem thesaurorum patefactionē bonæ ipsorum fortunæ denegatam, tanquam si fatum in Gallia prædones aluisset, qui præclara parsimonia montes aureos istorum hominum sæculo reseruassent: Quis ex tanto casu subito consurgēs, & in tanta fortunarum omnium opulentia constitutus, integrum sensum seruare potuisset.

potuisset: Itaq; iam apud eos cōsilio nullus locus: iam acta transacta omnia: tantum Turonibus Rex erat reuocādus, vbi compromissum habebant, illū manibus pedibusq; vinctū nanciscendi. Nihil præterea locorum expugnandum restabat: deuicta iam, debellata omnia: tantū fuit, (vt videbatur) de modo belli manubijs, & victoria vtendi, fruendi, laborandum. Nec id sanè prætextu caruit. Primus hic error. Si enim in tanto secundarum omnium rerū applausu iudicij sanitatem conseruassent, & firmioris alicuius propositi capaces fuissent, quantum humanitas licet iudicare, nulla controuersia, regno iam potirentur: monarchiam nullam haberemus: sed neq; tunc in ipso limine, neq; postquàm secundiores etiam extincto rege belli successus obtinuerūt, quidquam in illis firmi & solidi cōsiliij perspici, neq; quem ad scōpum collimarent, animaduerti satis potuit. Istuc neminem latebat, quòd dominos & iustos heredes expellere molirentur: constabat illos de propugnanda fide Catholica verba in auras spargere, factionem conscribere,

bere, in quam cunctas Gallia civitates pertrahere conarentur, immensas opes in illorum manibus paratas ad regnum euertendum, nulli erat obscurum. Quis tamen exitus, quis administrandæ modus reipublicæ illis propositus ac destinatus esset, quis finis armorum, quis belli, nesciebatur. Nulla autem humana (magna licet) quæ certam designationem & scopum non habeant, longè à casu & interitu feruntur, non secus atq; nauis remigio & gubernaculo destituta, periculo est proxima.

In hac tamen rerum perturbatione cōsiliū cepērunt non quidem quod recta ratio dīctaret, sed q̄ insanus furor subministraret. Si enim molitionem illā iudicio rexissent, multò sanè feliciùs rē administrassent. Postquàm igitur satis magnos tumultus in Gallia viderunt, & presens aliquod remedium esse opportunū, ac vīna (vt ita dicam) ebullitione iam facta in cella paulisper deponenda, nulla compendiosior occurrit ratio, quàm vt in Regis personam procellam omnem & Orionem popularem conuerterent, rati
(quod

(quod etiam erat probabile) ad euertendam monarchiam Gallicam, sceptrum de manibus Iouis *σκηπίου* primū executiendum esse. Ita esset sanē, si modò se se idoneos ad illud deturbandum, mox etiā ad collapsum erigendū præbuisent: sed tumultum, & furorem popularem quū ad extorquendum adhibuerint, paralogismus fuit in conclusione.

Sic aresto facto tum in regni metropoli, tū passim alijs in vrbibus, ne pro principe agnosceretur, contestata lite, sententiam ferunt, incapacem pronuntiant: exauētoratur, tandemq; trucidatur. Hæc autem conscelerata prorsus agendi ratio cum ad octauum aut nonum vsq; circiter mensem esset producta, quo temporis interuallo populis illito semel *αιαρχίας* gustu, vrbes nostræ, τῆς μοναρχίας excusso iugo, & recuperata peccandi licentia factæ insolentiores, iam feruntur equis, neq; audit currus noui sessoris habenas.

Hic hinc demum deceptus est D. Maximus, immemor, sedato & tranquillo mari, ne procellulæ quidē vestigium extare, nec vndam vnda superiorem excurrere:
semel

semel autem concitato, furenti q; decumanus ecce fluctus sexcetos alios trudit; & in nubes vsq; sustollit: idem tamen fluctus ab alijs subuectus ab ijsdem depriimitur, & in æquor complanatur. Hei væ cordem! primo furiosæ popularis auræ impetu aperte videbatur in regni gubernacula defulturus: sed frons oppalluit cōspiciēti quousq; scandendum esset ad coronam deturbandam. Vbi reditum retētat suspenso, & obliquo gressu, ecce nusquam apparet scala. Actutum obtruditur in os concilium ex plebe: limitatur eius potentia: habet custodes, ὤπι καὶ ὀφθαλμοὺς. Insani, toti dissidijs & tumultuationibus quum scateant, in suis tamē illis furoribus ordinem auidē auent videre, non ordinis quidem studio & amore, sed eius frænandæ gratiâ potentix, qui pro eo loco, quē illi dignitas & natura tribuunt, & quod caput istuc esset controuersix, primas in illorum grege cœperat obtinere. Turbulenta autem & tumultuosa ingenia, quæ tot annos speciosam aliquam & probabilem occasionem germani sui domini regno expoliandi venarentur, non
carent

carent aduersus nouum hunc vsurpato-
rem suspicione.

Sed hoc peius fuit (vti fieri solet, absen-
te domino, serui herile imperiũ omnes
vt fumant sibi) quod ipsi sibi inuicẽ ob-
fuerunt, & aucta magis magisq; suspicio-
ne, mutuis æmulationibus facultatẽ be-
ne vtendæ, & cum aliquo successu regen-
dę popularis amentię sibi præripuerunt.
Vt enim verũ fateamur, si statim ab extin-
cto Rege, cõuenisset illis omnibus de Du-
ce Menio, in vado res erat, meo quidem
iudicio. Non primus hic certẽ natus fuif-
set inter mortales vsurpator, qui mino-
ribus opibus principatũ inuaderet. Sed
ecce subitò nascuntur inter illum & Mar-
chionem Pontinum consobrinum trice-
quarum & pars fuit Dux Aumalius. Ducif-
sę de Nemours & Montpensier interces-
serunt, illa quidem filij sui de Nemours,
qui iam fidem & auctoritatem sibi con-
ciliare cœperat, gratiã: hæc fratris nomi-
ne, qui eandẽ paulatim amittebat. Qua
quidem ratione res ipsorum turbę me-
re. Postremò Dux ipse Menius ad tam au-
dax facinus minus animi præsens, mi-
nusque

nusq; ad tam arduam molitionem generosus, fœdè nomen & spem Regis deposuit, vt legati Coronæ seruilem titulum assumeret: sic (inquã) deposuit, vt quum non obscuram eius rei significationem darent de illo grege plurimi, componerentur illicò logi, (*γρηταιῶν καὶ λοιδοριῶν ἀμείξαι*) excuderentur & libelli, contra quos ne mutire quidem integrum fuit.

Itaque, mi Iuste (Campanam hanc vt colliquefacto metallo in principia sua resoluamus) integro quidem ac florente regno, quum ad te primùm scriberem, Dux Guisus Princeps absolutè confœderatorum fuit, quorum factio plebeij ordinis potissimùm opibus & subsidio nitabatur: nunc mutatæ rerum vices. Post eius etenim, regisq; fatû inuerso regni statu, & in materiam primã resolutò, in pedes (vt sic loquar) constitit corpus illud ciuitatum, quæ admittentes, adeoq; deglutientes minutula ista capita ex gente Lotharingorum reliqua, vnaq; cæteros Galliæ confœderatos proceres, maiores quidem, quàm vt respublicas ferre possent, viribus tamen inferiores, quàm vt regna

E con-

constituerēt: illę (inquam) ciuitates, quę priuatum aliquem scopum habebant, tātos istorum honores æmulari cœperunt, artificioseq; simul & pederētum ad se ius omne deriuare, sibiq; fidem & audientiã facere, nulla amplius præsidia, custodias, iussa, imperia nisi voluntaria ferentes. Habes *ὡς ἐν τύπῳ*, qui sit in præsentia patium sancti fœderis status in Gallia, planè ad rerum publ. formam inclinatus, vbi nullus Nobilitati, nullus Ecclesiasticis locus relinquatur præterquàm ijs, qui omnium maximè sint ad insanos illos tumultus adiuuandos idonei: quippe cum pauca illarum partium vrbes inueniantur, quę suum Episcopum, aut Abbatem, aut primarium Pręlatum exilio aut carcere non mulctauerint.

Isthęc porrò acerbissimè concoxisse gentiles Lotharingicos, dubium non est. Principes sunt nati, educati, aucti monarchiæ afflatu: summis muneribus assueti: adeò vt durissimum sit illis hoc tempore, nihil sperantibus, nihil arduum ambientibus, omnia iam sibi parta & in finem delata sperantibus, cogi ad promouendos

rendos singularum urbium ciues, eosque ut plurimum fortuna infimos, scelere nobilissimos: Istud enim hominum genus, seditionis maxime tempore, pollet auctoritate. Hæc autem illis fuit acerbitas deuoranda, quantunuis per totam vitam D. Mænius tam fuerit ab his seruilibus obsequijs & subiectionibus alienus, quam ad eas factus & à natura comparatus frater videretur.

Videt modò infelix Princeps, videt (opinor) suos & defuncti fratris conatus omnes, mortem, discrimina, quæcunque subiit, id tantum promouisse, ut respublica in Gallia crearentur, populi armarentur, administrationis forma mutaretur, nihilq; spem ampliorem sceptri ad familiam suam transferendi exinde retulisse. Quod quidem mihi libertatem faciet in hoc axioma erumpendi, Nihil esse tam facile, quam rupto aggere stagnanti aquæ, impetu præsertim factæ illuuionis adiuuante, viam pandere: data autè porta torrentem arte regere, aut vbi velis, sistere, illud demù arte omnè superare, nisi principio de modo & ratione mature præspexeris.

Mi Iuste, si iam ferret animus ipsissimæ confusionis iconem videre, graphice profectò in parte illa depictam cerneres. Dux Mænius primus sibi author fuit nominis, *Generalis regni, & Corona Gallicæ Legati*. O lepidam Chimæram! est ne igitur Legatus, sine capite legationis? Quod nam verò istuc capitis fuerit, si Rex non est? Regem verò pollentissima pars eorum auersatur. Ad statum quod attinet, de statibus quidem in Gallia, de statu verò ne fando quidē auditum est: aut si dictus est status numero vnitatis, Regis & Status eius facta demū mentio fuit. Quo casu, nomen illud obsequij fuit, non imperij: væcordes isti ponūt à capite: Adhæc pleriq; omnes Chimære huius Administratores Legatorum Regis & Ordinis equestris nomine proclamantur. Cuius autem Regis? Dementes illiusne, quem scelerata manu contrucidastis, huiusne, quem abiuratis, an alterius cuiusdam in Gallia nascituri? Consimiliter ex consequenti, quicumq; illorum Regis Officiarios vicem aliquando gesserūt, vtputà, qui Regi à sigillis erant, Curie (quas Parlamenta vocant)

vocant) Camerae ratiocinij, Iudices, Tribuni ararii, & quotquot monarchiae fuerunt administri, ordini suo & loco renūtiare nolunt, vt posteant populi (vt sic dicam) creaturas: nec modum tamen indispisci, nec viam inuenire eius conseruandi queunt: ac ne sciant quidē, quid pronuntient: A Rege, non audent aperte: a populo, nolunt: a D. Menio, minimē omnium volunt. Ex regni enim constitutionibus neminem a summo magistratu tenentur agnoscere, qui quidem summo iure praesit: adeo vt non minus inter illos deceptorum verborum formula, quam de rei summa, laboratum sit: tantae molis est isthaec noua Sphinx vltro accersitē cōfusionis. Iam verò quam multiformes imperij formae? quam multae species contumaciae? quantus in iudiciaria aliqua forma sibi constituenda labor? O te infelicem huius nauis gubernatorem! non tibi semper in vtramq; (quod aiunt) dormire aure licuit. Non absimile tibi accidit ab imperito logista, cui, dispositos ordine supra mensam numeratorios calculos inuenienti, si cōtingat eosdem manu con-

fundere, vertat, inuertat, ponat, reponat
quantumlibet varijs ordinibus, eundem
certe numerum nunquam comperiet, ni
si eâdem rursus serie & ordine cõponat.

Prima quidem regalis Columna, quâ
ista Democratie bipennis euertit, Iustitia
est. Continuo post enim ad euertendam
Parlamentorum auctoritatem, singulis
in vrbibus ex infimis quibusq; hominib.
Comitia componunt, ad quos omnem
iudiciorum potestatem deferunt. Lutetie,
que sedes est imperij, ad exemplum cæte-
re se componunt omnes. En tibi subito sua
singularum vrbium respub. consurgit: sin-
gule vrbes, que tantum vectigal pendunt,
quantum libet, in sumptus publicos, nõ
nisi pro arbitrio, erogant: non præsidium,
non præfectum, nisi qua lubet conditio-
ne, recipiunt: si nobiles interfint, vt maxi-
mè sint Lotharingici, mutire aliquid in-
ciuem, non illis profecto impune licue-
rit, multoq; tunc foret illis cõsultius Ar-
gentinæ, aut Bernæ domicilium habere.

Tres passus de via digredi iam liceat,
vt recta ratione fatuas istas vrbes (si mo-
do capere mea verba poterunt) doceam,
nouum

nouum istum cōstituendarum rerump. studium, non minus ordine & rectaratione, quàm in suo illo duce & antesignano ambitum regni, destitutum fuisse: vt digito tangant, nullum vnquam, qui satis sanus esset, consultorem ipsis fuisse, nec in ijs sitū esse aut eò peruenire, aut, si peruenierint, diutius illud imperiū retinere.

Majores nostras ciuitates, vnà cum incolis, necessariò ita compaginas esse oportet, vt satis in se præsidij habeant, nō modò ad delenda penitus monarchiæ vestigia, sed etiam in suam ditionem, imperiumq; redigendam circumiacentem omnem campestram regionem. In his campestribus præter Nobilitatem, quæ summi domini imperio assuefacienda est, vrbes sitæ sunt minores, oppida, vici maiores mœnibus cincti, in quibus (vt latè patet Gallia) maxima est hominum multitudo. Hi omnes populi, nisi vi cogantur, licet vrbiū metropolitanarum exemplo, & earum auspicijs Principem suum eiecerint, non idcirco celerius neq; libentius illarum magistraturā recipiēt, quàm D. Mænum pro Rege se gerētem admit-

tent, quicum tamen illis in excutiendo monarchiæ dominatu pulcrè conuenit. Sin autem regiam viam ire sinatur, idem illud magnarum urbium exemplum oppidula in eandem reip. rationem & formam reducturum est. Ita gradibus quibusdam eò deueniemus, vt ne viculus quidè in Gallia reperiatur, qui summos sibi fasces non usurpet. Sitne hoc *cū rōis diuāris*, cuius iudicandum relinquo. Exemplum tamen etiamnum hodie in Germania, in Heluetia, in Belgio habemus, vbi nullam non liberam urbiculā inuenias, quæ suos urbis præfectos, suos Officiarios, suos deniq; supremos iudices separatim non habeat.

Non satis. Demus enim metropoles Prouinciarum Regem expulisse, Nobiles omnes & Patritios ad internecionem deleuisse: vnicuiq; suam dynastiam & satrapiam recuperatam esse: adhuc hoc restat, vt administrationis formam aliquam sibi sumant, & vinculo quodam Iustitiæ inter se contineantur. Singulis Prouincijs suum Parlamentum fuit hætenus: hæc nunc ratio obsoleuit. Aurelia Lutetiam non

non agnoscit. Quo enim iure, quæ proprium Regem pro legitimo suo magistratu reculauit, Sedecim virum cōsilio, aut Præfecto mercatorum sese subijciat? Annon etiam summum sibi ius & imperiū ex æquo vendicare potest? Quid Rhotomagus? quid Lugdunum? quid Bituriges, quid Tolosa, quid Troja Campaniæ Gallicæ, quid Diuiodunum, quid aliæ innumerabiles? Quid? Dicamus etiā, Prouincias Prouincijs, Præfectos Præfectis ex dimetiente oppositos, quæ spes concordia? Si de iure vtrinque lis est, quis futurus arbiter? quis superior magistratus? Hic sese offerunt longi anfractus, longæ ambages, magna in medio cursu discrimina, tanta impedimenta, vt non nisi, qualis inter fures nundinarum tempore, consensus seu potius ad omne scelus coniuratio, speranda sit. Bene enim facere aut probū esse, vix ac ne vix quidem in tanta *ambiguitate* locum habet.

Luculentum sanè prauū non recti hominum genij argumentum: quāto fit maior boni ad bonum accessio, tāto melius, quāto plura malis mala adiungun-

tur, tãtò deterius se res habet: Næ hîc mille homines non æquipollent vni: non quod in vno capite plus insit tùm bonitatis, tùm sapiëntiæ, quàm in mille, sed quòd saltem scelerum & stultitiæ minus.

Audite populi: Si quis vestrùm hoc axioma legerit, calumniam esse vociferabitur, quæ ad sanctum illud fœdus vestrùm frangendum dirigatur: vos non ire inficias, Regi necem a vobis illatam: huic obedientiam denegauisse, singulis in vrbi- bus supremas Curias erexisse, Parlamentorum auctoritatem irritam fecisse, regni administratos & municipes immutasse, inter vos, quicquid ad popularẽ dominatũ requiritur, constituisse: non autem idcirco vel per somnium vobis vnquam illud in mentem venisse, vt Republicanis effectis, aut vt Regẽ, Nobilitatẽq; repudiaretis.

Si secus est, quàm dico, quid igitur nũc facere cogitetis, amabò, dicite. Si speciosissimus etiam finis designationis consilijq; vestri specie rationis destituitur, quã aliter conceptum vestrum diuinaremus? Si enim vestrum in Catholicam religionem summum zelũ obijcitis, κακοζυλία est.

est. Si quando vobis lectus est de Iudæo-
rum furijs Iosephus, quos tam præclare
imitamini, tumultuarios illos Hieroso-
lymitanos hoc nomine gloriatos fuisse,
comperietis. Atqui excusationem habe-
ret iste zelus, si nunc demū sub Rege Hu-
guo non coepisset. Quod nā illius vobis
argumentum fuit, sub defuncto Rege su-
perstitiosissimo (penè dixerim cum bo-
na venia tanti Regis) Archimonacho &
Catholicissimo: (non potest nō malum
aliquod verbū effutire, qui sceleri vestro
irascitur) immò hoste omnium, remota
omni simulatione, in Evangelicos acer-
bissimo? Negari non potest. Concedite
ergo, si in fanatica illa vestra phrenesi nul-
lam habetis Reip. designationē, nullam
certe omninò vos habere: quòd si nullā
habetis, dicā ego vestro furore vos in præ-
cipitium abreptos (ita factū vestrum no-
minare liceat) vnde remigrandi emergen-
dive non sit facultas, nisi in pedes (vt sic
dicā) vosmetipsi surrigatis. Eo enim diu-
tius statu esse, quo estis, *ἀδυνατον*: pergere
vltterius, negatur: necessariò igitur aut pe-
reundum vobis, aut parendum. Ordo re-
gni

gni in Gallia ita vetustus est: tam indiuiduo inter se nexu partes eius omnes continentur, vt dilacerari, distrahi, vsurpari: vt prouinciam hanc ab Hispaniarum rege, illam à Duce Sabaudico, tertiã à Lotharingico diripi posse: vt deniq; dominum quidem vestrum à vobis in latronẽ, Regem vestrum in tyrannum mutari posse, facillè largiar: at tanta rerum in perturbatione sine fide, sine lege, sine rege, sine domino, vestro deniq; arbitrato, & ad libidinem seditiosorum, ad nutum furiosorum, vt stetis, vt viuatis, vt diu sic viuatis, fieri non potest. Non erit Status iste diuturnus.

Nequid confingam, vobis perinde accidit vt querulis vxoribus, aut quibus nõ bene cum viris conuenit: quàm citò distractos à Rege vestro, qui in vicinia sunt, æmuli nostri imperij, vos viderunt, quòd non longissimè absq; nutatione vos pedem moturos esse spes esset, statim procarì cœperunt, suas in miserum & calamitosum vestrum statũ lugubres nãnias mittere, consolationes, officia, obsequentiam deferre, donis & largitionibus demereri:

mereri: multis etiã locis vos inuisere cupierũt, per Britãniam Gallicam, per Occitaniam, per Picardiam, tentaturi si quo pacto amantium amorẽ ira redintegrare possit. Ab hoc primo insultu satis vos (Deo gratia) feliciter expediuistis. Nullis vestris onustos spolijs, nulla re à vobis extorta, nisi gratiola quadam apud Britones, nisi basiolo in Picardia. Lucri ducũt, adulteri, non se prima fronte repulsam à vobis passos: immò ad colloquium admissos. Sed ne dubitate, veterator ille Castilius callidior est, quàm vt se tam facilẽ patiatur repelli. Iam pridem callet illud,

*Obsequio facili tandem sibi seruus herile
Imperium, & fido comparat officio.*

Quo autem loco, quo numero vos post hac habiturus sit, si semel ambitiosam illam suam *Φαυρασίαν* dispendio vestræ libertatis explerit, intelligetis. Suspiciacior fidis vestris coniugibus, semel vt conclusos, Hispanico more, sub clauis & sera tenebit, prohibebit certẽ à nouarum rerũ molitione. Si mihi non creditis, percontamini saltem Parisienses, quã præclare, recepto Hispanico præsidio, secũ agatur.

Atque

Atq; hæc est pars illa, in genere tamen
 καὶ ὡς ἐν τύπῳ cōsiderata, fœderatæ unio-
 nis, conflato progressu tēporis istoc mō-
 stri genere plurimorū ex confluxu mem-
 brorum, quæ, quòd ab initio δυσανάλογα
 temerè concurrerint, ita horrible illud
 nobis pepererunt. Non mirum, si multi-
 ceps fuerit, vt nouus serpens καὶ γηγενῆς ὕ-
 δρα: contraq; ὀλιγόπυς, καὶ ὀλιγοβραχίωψ,
 adeoq; cætera omnia debilis apparuerit
 ingentis istius molis habita ratione.

De Duce Mænio satis iam multa. Post
 defunctum fratrem cūm loci & generis,
 tūm dignitatis & fortitudinis respectu,
 gentis illius facile princeps fuit. Sed quid
 iuuat in eo loco primas tenere, vbi ordi-
 nem desideres?

Princeps hic ex tribus fratribus vnus
 fuit animi moderatissimi, candidissimi,
 minimè omnium ad simulationem, ad
 ambitionem cōpositi. Huic rei argumen-
 to fuit, quòd in aula, superstite adhuc Re-
 ge defuncto, nunquam sibi illud impera-
 re potuerit, vt cum ad actiones, & obse-
 quia, tam ad seruilem propè orationem
 defuncti fratris sui sese componeret. Fuc-

rant eius designationes magis intra cer-
 tos fines circumscriptæ, & quæ magis resi-
 perēt ingenium, quod suas omnes actio-
 nes sapienter nosset moderari. In re fami-
 liari nec effusè fuit prodigus, nec impen-
 se auarus: nunquam obærat: cætero-
 quin omnium hominum homo immo-
 deratè cupidissimus. Cuius rei frater te-
 stis locuples. Ex quo efficitur, vt multorū
 iudicium de huius genio, si quis postulaf-
 set, nunquam illi credituri fuerint, in tan-
 ta re suscipiēda tam pertinacem, tā perui-
 cacē fore. Audiui (sed vt certum non au-
 sim affirmare) mortuo Guisio, penes Re-
 gē fuisse illum ab incepto retrahere, nec
 grauatè illud in se recepisse Mænum: sed
 arbitratus Lugduni in vitam suam non-
 nihil tentatum, perspecto in super arden-
 tissimo multitudinis erga se studio, ac
 fœlici successu, quem Deus primò il-
 lius furori annuisset, hac specie delusus
 in contrarium studium abreptus est. Pau-
 corum sanè fuit ille conatus. Quem ve-
 rò ad modum initiò occasionem regnan-
 di sibi de manibus elabi siuerit, iam à me
 declaratum est: iam dicere, sibi nunquam
 tale

tale quid vel in studium, vel in cogitationem venisse, arbitror ab eius generositate alienum. Non minoris certe constabat illa molitio depellēdi Regis ē sede, quam ut ipse in locum subrogaretur. Compefcuit tamen illud, desiderium vulgus, impediuerunt consilium (vt dictum est antea) ipsius agnati & propinqui, qui primū honoris gradum ei pro summa mercede detulerunt, merum imperiū nequaquā: sic tot artibus victus expugnatusq; celsit.

Interea temporis passus est in excursu illo belli ciuili plurima *δυστυχιατα*: vrbes amittit, concitatam de se famam & existimationem vigilantissimi, strenuissimiq; Ducis multum ex animis hominū decrefcere patitur. Ac sanē, quū sibi negotium fuerit cū isto belli fulmine Henrico IIII. qui victus iuxta & victor quiescere non potest, maiore certē nisu & molimine fuit opus. Ingentem exercitum amittit: solet autem vulgus ex euētū iudicare, culpæq; vni adscribere, quod illi, vt sola foelicitas, admirationi fuit. Tandem eò deductus, vt vnā cum existimatione spem quoq; regni amitteret: quòd etiam vide-

ret populare iam imperium suum esse, (nisi dimidia ex parte,) desisse, populum vectigalibus exhaustum, quæ aut in rem suã ipse verterit, aut clientes partim profusione, partim rapinis dilapidarint, quæ etiam cerneret, nihil ab illis, nisi per vim, & priuati in se odij declarationem extorqueri posse, mutare consilium, vt mox dicam, coactus est. Factum (credo) nollet, displicet. Multorum est hæc sententia, si cum Rege hodie imperate fuisset illi negotium, futurum, vt in tantam rerũ suarum desperationem non caderet, mollioremq; aliquam viam fuisse initurum explendarum libidinum suarum absque tam multi Gallici sanguinis profusione. Nunc verò, tam altè pelago huic immerfus, suam contumacia defendit sententiã: non iam hic incessus est, sed præcipitatio mera hominis, cum suam, tum suorum, tum matris, tum vxoris, liberorum, amicorum, quos eodem casu implicat, fortè & conditione negligentis: frustra id quidem, quippe quum ipse sibi spem amplitudinis dignitatisq; suæ præciderit.

Si princeps familiæ istius, si confœde-

ratorum validissimū illud antemurale,
 si illorum nominatissimus, si qui cæteris
 auctoritate præpollebat, in præsidio &
 tutela sua regnum integrum conseruare
 nõ potuit, de cæteris in hoc negotio quid
 speremus? quantò minus spei restat illis,
 ex cineribus suis & Manibus Regem ali-
 quãdo Galliæ quempiam excitatum iri?
 Ducem de Nemours, & fratres, natu mi-
 nimos D. Guisij filios intueor: conuerto
 me deinceps ad D. D. Aumalium, & Mer-
 curium: contemplor D. Ioyfium, D. de la
 Chastre, & alios: (atq; hos habet solos do-
 mus isthæc Heroas,) eorum neminẽ be-
 nè natum regem animaduerto. Hei rem
 miserabilem! omnes enim cupiunt, pro
 se quisq; viri. Quisq; sibi satis habet viriũ
 & præsidij ad discindendum, distrahen-
 dum, in contumacia obfirmandum re-
 gni aliquem angulum, quum tamen ne
 omnes quidem coniunctis viribus regni
 administratorem, seu Interregem creare
 possint: nullus eorum satis ad imperan-
 dum habeat auctoritatis: omnes tamen
 nimis audaciæ, nimis peruersi ad paren-
 dum studij. adeò vt necesse habeant, nisi
 sen.

sententiã in melius mutabũt, aut cuncti simul maiori domino (cui ius resignent) regnum diuendere, aut mutata in temp. regia maiestate, singuli in singulis vrbibus, quas incolent, Urbis Præfecti (quem Maiorem vocant) imperio, quod per vires obeant, esse contenti, aut certè, regno membratim discerpto, singuli frustulum suum, vt olim Rom. imperij, Italiae Principes, secum asportare.

En tibi miserabilis illius distractionis in Gallia nostra nominatissimos duces. Iam apud exteros quatuor sunt maiora capita, quæ nobis quidem non cupiunt benè, quibus etiã oneri est Regis nostri felicitas. Hi sunt Rom. Pontifex, Hispaniæ rex, D. D. Sabaudus, & Lotharingus. Hæc legens, Iuste, meminisse poteris eorũ, quæ tibi aliã in hanc sententiam scripsi, vt nõstrum hoc sæculum cum proximo, quod sub defuncto Rege decurrit, coniungas.

Ac Põtifices quidem Romani ab hinc sex septemve annis, præter morem & ingenium studio in Hispaniã, quàm in Galliam cœperunt esse propensiore. Causa sub defuncto Rege fuit, metus, ne hic nõ-

ster, quem sibi hostem ducebant, succederet. Colorem certè non habuerunt nullum, memores, præsertim iniuriæ pavor factæ, quem optima regni sui parte spoliarent, & iniquissimè regi Hispaniæ adiudicarent. Metuebant simul, ne regni semel factus compos, in rationem aliquando vocaret, cogeretq; cum in personis, tum in dogmatis suis reformationem accipere. Non habebat etiam nullum hic metus *πρόοχημα*, quum adhuc incertum esset, quomodo regnaret. Posteaquam autem Sixtus v. qui primo suo ad sedem aduentu horribiliter fulminarat, partim Regis Hispaniæ dominandi studium, semper Italiæ metuendum, & exitiale futurum, detexit: partim huius molliorem vidit administrationem, quod crabronem irritare & nulla oblata occasione exacerbare, iudicaret rem esse periculi & alex plenam, sub vitæ occasum, mitior fieri, & rationi audiens esse cœpit. Neq; sanè post id temporis macrobius fuit. Istæne discat exemplo sapere, nescio. Si mihi pronuntiare licet, puto equidem sic illorum corda Dei opt, max. iudicio in eum finem indurari, ut ipse

vt ipse cum toto Clero, tam multis indi-
 cijs implacabile in hanc Coronam odiū
 testatus Regi iustam offensionis ansam
 relinquat, qua demum suum hunc statū
 ab intolerabili illorū dominatione vin-
 dicet. Quæ (meo quidē iudicio) non con-
 temnenda, nec postrema pars foret refor-
 mationis, in quam etiam possem (si vel-
 lem) ex veteribus codicibus docere sub
 nostrorum regum nō paucorum domi-
 natu Gallicanam Ecclesiam consensisse.
 De hoc ipse viderit: plura enim fortasse
 dicere paranti mihi prompta excusatio-
 one occurreret. Optarim tamen, & fa-
 xit hoc Deus, vt nobis ille vnus hostis
 opponatur.

Ad Regem Hīspaniæ quod attinet, iā-
 pridem eius internos machinamēta lu-
 cent, & insidiæ. Primū scientia est non
 vnus status propria, sed omnium com-
 munis, alere, si fieri potest, inter vicinos
 dissidia ac dissensiones. Axioma est Ma-
 thematicum, *Quod alteri causa est motus,*
necessariò ipsum non moueri, perpetuoq̄
quiescere. Eo modo distractus, ac proin-
 de debilitatus, minus metuendus est: de-

nique, inter duos altercantes, maximè quum ad plagas & vulnera res rediit, tertio spectatori facilè est spolio gaudere. Consultus Hispaniæ Rex, non ægrè incendium domi nostræ excitatum vidit. Dum enim ad Lympham currimus, non licuit tadam in illum ardentem torquere. Id metuebat scilicet, nec obstante fraternitate, minimè certò statuebat, istine iuniores Reges, fortissimi omnes, in iuuenili illo ardore, nec oblata alia præda, missum se facerèt. Quam ob rem ex omni tempore incendiarijs & irrequietis hominibus nostris semper mentum (vt sic dicam) & mentem erexit, eò quoq; partè auri Indici destinans, multò nobis certè ferro illo suo Iberico perniciosioris.

Sed alijs quoq; temporibus in Belgica illa sua ditione à D. Alenconio, & à Gallis infestatus, acturbatus bellum in Gallia ciuile in sui magis conseruatione, quàm in nostri perniciè exoptabat. Tandem tamen, vt vidit Franciæ omnes hæredes alios ab alijs extinctos, nostrumq; hunc posthumum Regem ad proximum Coronæ gradum hæreditario iure deductum:

etum: tunc (sine dubio) suum formidans Genium, multis veteribus querelis cum illo intricatus, suos omnes conatus, suū omne ferrum & aurum in illum iam vertere decreuit: duplici tamē cōsilio: priori quidem, regni occupandi: altero autem, Regem hodie imperantem opprimendi saltem, & delendi, itaq; dilacerandi mēbratim imperij, aut in aliam certè manum transferendi.

Hic magnum latet mysteriū: vt enim perpetuus est diuisionis spiritus Satanus, Monarcha ille, cum principali suo in fœdere institore, tam nactus est multas in primo illo suo desiderio pugnas & contradictiones, vt nihil supra. Istuc verò eo, quo nunc dicam, modo. Post functū Regem Henricum vltimum, suum iam Gallicum regnum Lotharingici consalutabant. Si describenda sunt, quæ ad eam rē illis adminicula succurrebant, nacti sunt primū Lutetiæ ad belli gerendi opportunitatem montes aureos. Fidem superat, quòd expensorum in annum vnum decies septies centenū millium aureorum subducta ad calculū ratio est. Quod

verò popularem ad gratiam attinet, altera propè sub noui regis exortum facta secessio est, qui à primo die solus ferme remansit: ad cò vt, si quis tunc temporis, non dico de Hispano in Regè nominando, sed ne de viculo quidem in illius manus tradendo, sermonem iniecisset, stomachati fuissent. Ac facile adducor vt credam, si ex voto cessisset Arquensis illa pugna, Ducem Mænum tunc solum coronam reportaturum fuisse, nisi quòd in partè quoq; prædè venationis socij veniebāt.

Vidit hoc Senecio ille. Vidit feroculos istos còpetitores (qua sunt *αὐτὰδ' εἶα*) nò facile in partem illum admissuros: esse igitur necessitate & inedia (qua solent accipitres suos periti aucupes) perdomandos, alioqui ad escam non venturos. Ita Mendoza vnus ministerio primò quidè contentus fuit, cuius opera illorum animos & consensum in sacra societate confirmaret, non commissuros ratus tam prouidos Prometheos vt diutius *αὐτὰδ' ἔργου*, (quod dicitur) essent: tunc demum esse loquuturos. Exinde alij, secundis rebus & feruente (quod aiunt) olla, de Hispano

spano ambiendo non magnopere laborarunt: sed mutata velificatione facti sunt remissiores: ille Regis nostri quum cum priuatas inimicitias gereret, foelices successus reformidare coepit, adeo vt arctiorem inire coeperint societatem, consentientibus Guisianis, qui iam regni in familia sua conseruandi spe excidissent, vt Sixtus tunc Pontifex Romanus, Legatum factionis Hispanicæ mitteret in Galliam, cuius intercessione Gallorum animos ad nouum regem suscipiendum præpararet. Dicam *ἐν παρόδῳ*, quum isti omnes proci pro suo quisque compendio, varia quoq; designata haberent, varios etiam suis actionibus vultus pro partium, quibus singuli fauerent, diuersitate, coactos fuisse asingere. Constat enim non alium in fine designatam Legati Pontificij in Galliam profectiõnem fuisse, quàm vt Hispanicæ res promouerentur: (nihilò secius infanis vrbibus boni publici, persuadendi causa, *πρόσχημα* obtrudebatur) vt sua item auctoritate Catholicos omnes à Regis latere distraheret.

Hinc necessitas, inde contraria felici-

tas apparet. Gaudet Hispanus istos lente ad emendicandam stipem supplices venire: opes Asiæ pollicetur, pauca tamen, & lente quidem, ne latrantem stomachū expleat, præstat, vt cupidum irritandæ potius, quàm restinguendæ illorum sitis, lenta aqualiculi sui destillatione, possis agnoscere. Ipsi ex aduerso, eius subsidio inescati, suam inopiã millies faciunt maiorem, clam de reconciliatione minantur: si se deserat, in discrimen tamen sese non coniecturos. Succedit artificiū. Timet veterator ille Senio, ne Rex inauguretur: quo perspecto isti rumusculos de industria spargunt, fasciculos literarum intercipiunt, Mendozæ, & Mandatori Moræo classicum canunt. Quid plura? festiuum est vtrunque gestus, & simulationes videre, illi quidem, vt pecuniam, subsidia & opes gratis eliciant Protheos agunt, iste, ne det ingratis. Scopus illorum erat, Hispanicum auxilium: nihilominus aliam accepti beneficij, & impensarum gratiam referre non fuit propositum, præter Gallicum tumultum & discidium, quod quidem Hispano pro ampla mercede ducendum

dum esse dicerēt, q̄ hac ratione robur & incrementū hostis capitalissimi minueret. Huius scopus vltimus sanè protenditur: Non contentus enim Regis nostri exitio, ad regni inuasionem etiam aspirat, quò quidem ipsi non facile est antè peruenire, quàm Principes omnes Lotharigicos suos antagonistas, eorumq; fautores, deiecerit, atq; extirparit: quibus sanè vehementer dolet, quòd arationem & factionem tam diuturnā, tā laboriosam fecerint, vt messis ipsi integra relinquatur.

Interim Regi in Normania prosperè omnia fluunt. Vociferandi, debacchandi Ligarijs argumētum: numerare pecuniā adhac bonus senex compellitur: Egremontium Comitem ad illos legatū mittit, cum rei suæ inter eos gerendæ, tum illorum debilitandæ, & aduersus Regē tamen adiuuandæ gratia, cuius (vt antea dixi) mirificè fortunam pertimescit. Nec ad gratiam tamen adhuc loqui videbantur. Omnes illorum orationes meræ gratulationes fuerunt, meræ hortationes ad zelū erga Catholicam Ecclesiam exhibendū, & ad gratis in causam publicam erogandum,

dum, quòd Catholicissimi Regis officij illud esse dicerent. Atqui sibi, non illi Aspendij isti cytharædi canebant: bonum verbum non erant loquuti.

Succedit autem Yurésis pugna, in qua cum auxilijs Hispanicis cæsus Ligariorù exercitus. Qui cæsus duces Gallos cum opibus exhaustis, tum ad desperationem sui in posterum solo suo præsidio defendendi adduxit: adeò vt ad vltimum Asylum fauoris & beneuolentiæ Philippi, iisque quas vellet, & quibus possent, ipsi conditionibus, victi necessitate confugerent.

Nec verò hac accepta clade tanta tamè Hispanici regis iactura, quantum certè compendium fuit, videre competitores suos Gallos, eò necessitatis adactos, vt ei tabulam (quod aiunt) rasam, albumq; calculum offerret. Mihiq; nullum dubium est, quin, si Bruxellis tū potius, quā Escoriali fuisset, vbi & certior fieri quā celerimè de illorum statu, & rescribere posset, amplas cū illis, sibiq; vtilis cōventiones initurus fuisset. Sed antequā per tabellariorù reditū quicquā certi (propter locorū interualla) acciperet, accidit in vrbib.

non.

non nihil mutationis, quæ ab illo primo metu recreata, molliorem quandam esse conseruandi sui viam iudicarunt, quam vt inueterato hosti vœnum exponeretur.

Crescit periculû. Ecce Rex ima & summa Sequanæ fluminis occupat, ante Lutetiã famâ celerius cû exercitu cõspicitur. Tunc cogitur D. Mænius in Belgiû proficisci, vbi nihil in conuentionibus & pactis omittit: postulata omniã defert: sed in fundo (quod aiunt) parsimonia. Ibi verò satis (vt dixi) declarauit tam malè rem à se gestam, vt suæ factionis omnem potestatem in plebeios, & in ciuitates delabi sineret, quòd in illas non satis iuris & imperij haberet. Erant illæ, dū isthæc geruntur, in specula, prestolantes tantæ obfidionis exitum, malebant patienter expectare, vt ex Parisiensium euentu sibi cõfulerent, quàm spe incerti, sibi exitium accersere, & in Hispanorum manus precipitanter se tradere. Quæ causa fuit, cur Mænius Bruxellis ad pedes Parmensis supplex factus, non solum ea, quam sustinebat, persona & loco, verùm etiam regni maiestate indignissima fuerit expertus: denique Generalem totius Status &

Coronæ legatum oportuit illi turpissimè supplicem fieri, qui præter prouinciæ Præturâ nihil prætereâ nominis haberet.

Ex libero fit seruus, qui aulâ ingreditur:
ait Pompeius magnus, familiares suos alloquens, quû bello Pharsalico victus auxilium à Ptolemæo petatum iret. Victi, qui vacuis (vt aiunt) manibus, vicinis Principibus supplicât, tales vulgò Cretismos experiuntur. Quàm te illo die *σευναῖς* *δεῦρος* deuouère, Princeps, debuisti, quo tibi contigit, sub Regibus dominis tuis, tam multis præclaris ornato muneribus, tam remissè tam flagitiosè agere, vt huic regno, maiorum tuorum monumentis, tuoq; nomini, tam insignem hanc labem aspergeres. Supplicationes tamè, deprecationes, obsecrationes, pollicitationes omnes sine fructu erant, nisi res & causa veteris Castiliæ tyranni simul ageretur. Inter hæc enim litigia, Rex *μηδ' ἐν αἰα Καλλό-μεν* Lutetiam sic premit, & vrget, vt iamiam expugnanda videretur, quæ expugnatione secum in eandem calamitatem Ligarios omnes trahebat. Euigilat: Assiduus ille metus fortunæ & successuum
istius

istius belli fulminis magis discruciat v-
 nus, quàm omnes aliò qui seu imaginarij
 Religionis respectus, seu veræ, periculi,
 quod suæ parti imminebat, coniecturæ
 commouissent. Videbat hancvnam de-
 bellatam urbem secum omne imperium
 trahere: & apud nos si incendium restin-
 guatur, iam pridem non nescit in ipsum
 tadam retortum iri. Attamē, vt prudens
 œconomus, cum emolumento suo non
 negligit terriculamentum Parisiensium
 suos in vsus conuertere, suoq; Vicegeren-
 ti nominatim mādat, ne pedem moueat,
 nisi re Parisiēsi (quod dicitur) ad triarios
 deducta, & extortis antè ab illis quæcun-
 que posset obsequiis & subsidijs. Et en-
 tibizelum illum. Nec sanè dubium est in
 tanta animorum consternatione quid-
 vis ab ijs impetrasse, aliò qui nunquam
 alter ille pedem mouisset.

Quod quū hodie illis in os exprobra-
 tur, pernegant audacter: negare autē non
 possunt, tunc temporis fasciculos litera-
 rum interceptos fuisse, quibus Hispaniæ
 Rex Mendoza scriberet in hæc verba:

Dedi in mādatis Duci Parmensi, uti vrbi

mæ Lutetia succurrat. Hæc iam tum erat illius phrasis. Quin ita sit, soluta obsidione, tanquam traiecto ponte (quod trito fertur prouerbio) Diuum Iudificari occipiunt: audiui, qui asseuerarent à Men-doza productum fuisse scriptum, & articulos ab ijs obsignatos, vbi miræ quædã essent conuentionum clausulæ: veluti, de Hispano rege salutando, de Præfecto regio intra mœnia recipiendo, de dandis ad Citadellam construendam locis idoneis, vt alias infinitas plusquàm manciparias cõditiones omittam, quas ne Rex quidem ipse natiuus, cuius patrem interfecerant, victor, triumphans, adhuc enses ipsorum iugulo admotum tenens, ab ipsis flagitasset. Hoc quidem pro certo non affirmo, quanuis à quodam illorum sectario, & quidem (hac vna labe excepta) honestissimo homine acceperim: nec mihi persuaserim certè in publicũ illud dedecus totam vrbem consensisse. Vt sit, hæc inter alias Ducis Parmensis querelas vna fuit, vna etiã causa cur Lutetiam ingredi recufaret: quam tamen publicari noluit, ne cunctis vrbibus nostris ille domini

mini sui gratus & liberalis scilicet animus innotesceret, & quibus tandem moliminibus, quibusq; conditionibus Gallia in posterum auxilia pararet.

Parmensis igitur non minùs spe sua ingenti fretus, quàm heri sui metu adductus, vrbi propinquat ad suppetias ferendas, adeoq; fœliciter ei negligētia nostra conatus succedit, vt in os inuictissimi omnium orbis Christiani Imperatoris, florentissimq; Nobilitatis, ne vno quidē ex suis desiderato, ex angustijs vrbe liberet, de manib. eripiat, & cogat nos obsidione abistere. Quod tā certē turpiter fecissemus, quàm ille gloriosè vrgebat, nisi tum ille, cuius maximè intēerat, in hoc fortunæ tentamine plus animi & fortitudinis solus (liberè affirmo) quàm vniuersus exercitus, exhibuisset. Quæ quidem res receptus nostri dedecus abstersit, qui sapiusculè tamen exerto capite factus est à nobis, quum hostem interdū per biduū certo loco operiremur, immo etiam in os alias ab alijs vrbes & oppida oppugnaremus: quod solum nobis in hoc nostro infortunio, reliqui fuit solatij, quod acer-

bius vindicta diuina profectò fecisset, si
pœnæ atque supplicij grauitate pecca-
torum nostrorum merita, quibus se tan-
tus noster exercitus durante obsidione
contaminarat, compensare voluisset.

Temperare mihi non possum: stylum
vrgere frustra molior: vnum mihi verum
verbum necesse est *ἵνα φύγη ἔργος ὁ δόρυται.*
Negare non possum, Nobilitatem Gal-
licam de nullo Principe præclarius vn-
quam, quàm de hoc nostro, meritâ esse,
quòd suis sumptibus, per tot discrimina,
tot iacturas, tot labores & incommoda,
est illi à lateribus, & regno suo recuperan-
do opem & consilium omne confert: &
in cæterorum ordinum media corrupte-
la manet incorrupta, fidem ipsi inuiola-
biliter seruans. Hoc tamen fatendum est,
impatientiam nostram, mollitiem, Gal-
licum denique nescio quod temperamē-
tum leuis ingenij, nobis ante Lutetiam
insigne dedecus inuisisse: quod autem?
desperatas hominum quisquilias, baiu-
los, sedentarios artifices, mulierculas, ca-
lones, in extrema omnium angustia, ad
famam cuiusdam horribilis exemplum re-
dactos,

dactos, ne motis quidem ad querelam la-
 bijs, nulla lamentabili edita vocula, nul-
 lo etiam formidinis, aut deditiois indi-
 cio vel leuissimo dato, sex mensium obfi-
 dionem sustinere potuisse: tot interim
 Nobiles insignioris notæ, tot clarissimos
 viros vel quarto post die famis metu ad
 Chelles ante Hispani ora conspectumq;
 castra mouisse. O Galli, Galli, annum cer-
 tē solidum maiores illi vestri, brachium
 in fasciis religatum ex vulnere sustinuis-
 sent: longum ieiunium, ad tam præ-
 claram diei vsuram perfruendam, liben-
 tissimè vouissent: vos verò pro inediola
 (vt mollissimè dicam) non puduit penè
 famam vestrā Spartaco illi recutitō pro-
 stituere: pugnæ vtriusq; ad Grauelinum
 & Sanquintinum commissę vindicandę,
 tot prodicionum, tot bellorū ciuiliū,
 tot insidiarū, tot malorum, quorū huic
 imperio vnus ille author fuit, semel i-
 psius sanguine expiandorum opportuni-
 tatem amittere? O Galli, Galli, vestri nūc
 Regis diadema, ornamentum, pacem &
 quietem cum illo vobis communē, quæ
 omnia vnus diei labore recuperabatis,

de manibus elabi vobis tā fœdè tulistis, quum, tanti boni reparandi càusa, vobis fortassè toto vitæ vestræ curriculo frustrà sudandum & elaborandum sit: Sed definamus plura: dabitur (fauente Deo) dabitur breui huius refarciendi probri oportunitas: aliàs fortiùs agendum.

Liberata Lutetia, sistit gradù Parmensis, negat se aliud in mandatis habere: Parisiēsisibus multò maiorē libertatis spem, quàm cōcedatur, facit: clam in aurem suffurat, si ampliorem requirant, illam ut pretio redimant: tunc iniecti sermones de pollicitationibus conditionibusque Mendozæ, quo tempore in discrimine versarentur, oblati: sed quasi aliud agentes faceret se excusant exit. Quòd metus causa, & L. Amoto periculo. Ex eo bonus Princeps facilè intellexit, nisi mulierculas & plebeculam verbo capias, diem ad deliberandum accipere. Urget, sed incassum: bellissima enim verba verbis respondent: negant magnum aliquid esse ab urbe sua exercitum amouisse, nisi ea loca angustias redigunt: eo discedente, nō minus,

nus, quàm antea, grauitèr, nouis cum laboribus & malis cōflictaturos: istuc operis aggrediatur: posthæc de pollicitis verba se facturos. Hæc est communis Urbium vox. Hic verò cū Mænio, ijsq; quibus cum pactus esset, grauitèr exoptulat: obsecrat, orat, vti pollicitorum fidem effecto aliquo liberent, & tanti laboris, tantæ impensæ, fructum aliquem domino suo reponant: alioqui discessurum se re infecta profiteretur: sed ipsi suam non vltèrius imbecillitatem dissimulare valentes, palam ei exponunt, simul monent, si discedat, si populus vrbesq; Gallie tam parum præsidij & momenti ab auxilio illo Hispanico reportent, aliàs istac spe lactari se non passuros: nec prima quaq; necessitate oblata, quominus sese dedant, impeditum iri. Hunc scilicet neruū mouebant, quoties aliquid ab Hispano emūgere animus esset: sed illi scilicet clarius hæc cantilena sonabat, quàm Parmensi Legato, cuius nō idem est scopus, non eadem designationes. Aqua tamen (vt dicitur) hæret. Videt se ab isthac multitudine duci: multoq; minus officiū facturam, quò

pluribus periculis liberabitur. Metuit tamen, si subducat sese, ne despondeant animum, bellōve fatigati cū domino suo componant: qui summus & vltimus metus alterum illum herum suum incessat: adeò vt semiconuersus, moueat ad Corbellium exercitum, obsidendi causa, spe illa fretus, quam omnes ipsi facerent, futurum vt vel ad eius conspectum ima & summa fluminis oppida statim deditio- nem facerent, tanquam visurus, istisne locis captis Lutetia staret conuentionibus: sed euentu doctus vtrobiq; dari sibi verba, cōstituit prorsus illinc mouere: qđ & sine mora exeqtur: nec prius claudit oculos securè, quàm Bruxellas deuenit: suis interim anthor est nobiscū de pace aut de inducijs agendi, quò conatus omnes exercitus nostri tota sequenti hyeme inanes & irritos redderet. Qua quidem in reminimè amplam certè laudem retulerunt, quotquot huic negotio sese immiscuerāt, qui in actione toti Gallix tam necessaria, tam parum & candoris & studij attulissent. Sed aliena ab hoc loco ista tractatio.

Meum fuit institutum disertè pluri-
 bus explanare, quem progressum & or-
 dinem tenuerit Philippus Hispaniæ Rex
 in rebus Gallicis, vt qui in eius manus vē-
 turi sunt aliquando, maturè possint de
 scopo ipsi proposito iudicare. Hoc axio-
 mate finiam, quātumuis cum nostro hoc
 Rege tricas habeat, quantumuis eius in-
 crementa reformidet, nunquam tamen
 apertè negotium de summa imperij hu-
 ius in se recepturum: nunquam ad eam
 rem suos illos sumptus & designata om-
 nia conuersurum, nisi præsentem videat
 vtilitatē, nisi Ligarios omnes velut mā-
 cipia hastæ subijciat, nisi regni metropo-
 les omnes sub iugum mittat. Econtrariò
 non concludo, si vincere & perdomare
 non potest, esse missos illos facturū, quin
 semper illis, qualemcunq; propulsandæ
 iniuriæ facultatulā suppeditet, cūm quò
 rebus suis minus consulant, tūm etiam
 ne ad mentem saniolem reuertantur: sed
 vt, posthabitis omnibus, thesauros suos
 Indicos impendat conferatq; ad regnum
 Duci Mænio, aut alteri cuiuis conquiren-
 dum, aut certè ad Gallicas *sympartias*

auctoritate sua stabiliendas, non suade-
 bit hoc ipsi Senatus. Atq; illorum defe-
 ctuum, quos ij omnes, qui cum isto mo-
 narcha habent aliquid commercij, in e-
 ius auxiliij ratione obseruant, vnus hic est.
 Sed & adeò decrepitus est, adeò effœtus,
 adeò pedem alterum in cymba habet, vt
 qui illi connituntur, tanquam caduco
 parieti hærentes minimè omnium tuto
 in loco versentur: qui si è viuis excesserit,
 Ordines eius tam multas habèt diuisio-
 nis notas, & documenta, vt domi fat ha-
 beant quod agant, nedum vt in nostros
 fines bellum inferre fatagant.

Superfunt iam D.D. Lotharingicus, &
 Sabaudus. Illi, vt rem in pauca cõferam,
 similes sunt Turcicorum catellorum, ex-
 pectantium donec satur sit saburrato
 ventre immanis ille Molossus, vt frustu-
 la carniū ei possint clam suffurari. Vt
 enim non pauciores Hispano rege præ-
 dicare possint in Gallix vsucapione titu-
 los, ne hiscere quidem tamen viuo illo
 ausint: sed eius obitus non mediocrè in-
 ter illos tum transmontanā tum cismon-
 tanam tumultuationem esset pariturus:

diffi

difficileq; foret, vt Infantes (quas vocant) Hispanicas, aut natum puellum ea obseruantia colerēt, qua nunc erga Seniores sunt affecti. Seminaria hæc omnia dissidiorum, quæ pullulabunt aliquando, & plura (si Deus volet) *ἔρειδ' ὁ μῆλα* profeminabunt: ac dabit ille forsan, vt nostras etiam spectantium vices geramus, aut certe si actores sumus tragædiæ, in ipsorum, non in nostra scena actum illum agere contingat.

Et ecce *καθόλου καὶ κατὰ μέρος*, cū Regnicolas, tum alienigenas omnes à nobis enumeratos, quotquot aliquantam Regni nostri particulam controuertūt, nobisq; pestiferam hanc hydram execrandi fœderis, genuerunt, fouerunt, pepererūt, aluerunt. O si saltem eorum aliquis existeret, qui non dico regere imperio populos hoc nostro fœlicius & laudabilius posset, sed qui vel regnandi capax esset, cui sceptrum socij non inuiderēt, cui omnes parerent, qui urbibus adimeret nouādarum rerum facultatem, qui afflictum populum subleuare, qui Ecclesiæ Nobilitatiq; satisfacere, qui suam quemq; in stationem

tionem & ordinem restituere, qui regni
 vniuersitatem defendere, qui partium di-
 stractionem impedire, qui iustitiam in-
 staurare, qui violentiam & latrocinium
 exterminare, eliminare, profligare posset,
 qui denique tantillam regiae virtutis par-
 ticulã haberet, dæmonomaniã hanc cer-
 tẽ quodammodo excusarem, furijs istis
 errorem suum condonarem, quòd inui-
 etissimum suum Principem, pietate, pro-
 bitate morum, iustitia, rerum vsu floren-
 tissimum, ad regnum administrandum
 sapientissimum, ad tutandũ, propugnandũ
 q̃; fortissimum permutare vellent
 cũ nescio quo exotico silicernio, decrepi-
 to, morbis & senio iam confecto, aut cer-
 tẽ cum pueris corpore & animo malẽ fe-
 riatis, aut cum Regulis nescio quibus nul-
 la auctoritate, nullis viribus instructis, sa-
 tis etiam contra colluctatores suos, con-
 tra amicos & socios inualidis, nedum vt
 hostis impediendis illis impediatur. Sed
 ferre non possum in tanta sapientum, aut
 tales haberi cupientium, corona, nemine
 tamen illorum omnium existere, cuius
 consilia aliò ferantur, quàm ad destruendũ,
 dum,

dum, ad perdendum, ad dissipandum, ad
 distrahendum hoc corpus imperij, quasi
 in eo summum suum bonum situm esse
 credant, ut pessundēt, ut funditus deleāt,
 quando hæredem ipsum regni de posses-
 sione deturbare aliã viã negatur. Hei mi-
 seri! itane igitur contabunt vobis inter
 distortores istos & carnifices (si voti com-
 potes fiant) reliqua vlla Nobilitatis, Eccle-
 siæ, populi, vrbium vestigia? Peribit certè
 in vobis Gallia: quã Hispanus, quã Lotha-
 ringicarum hic partium, ille Sabaudica-
 rû, ille Ducis loysij præfecturæ colonus
 in Tolosanam Dynastiam erectæ, ille Au-
 relianensis Democratix ciuis, ille Duca-
 tus Biturigēsis, ille Picardicorum canto-
 num. In summa, belli homines eritis. Se-
 data tempestate, sit' nē liberis vestris inte-
 grum futurum, ex confractis huius nau-
 fragij tabulis vel vilissimam scaphulã re-
 fingere, ignoro: hoc tamen vobis asseue-
 ranter dicam, vos, qui naufragij illius ta-
 bulæ per vndas natabitis, magnam esse
 fortunæ aleam subituros.

Reliquæ duæ partes, quæ sæculo illo
 florebant in Gallia, Regis (inquam) de-
 functi,

functi, hoc est *γνησίωυ* Francorum (sic enim nominare liceat) seruatorum ac ciuū Principi suo fidissimorum, & vnicam Francicam Coronā, atq; Lilia respectantium, & Euangelicorum pars, quam oppressio certè & vis illata iustam faciebat, hæ (inquam) geminæ partes in vnam, inaugurato hoc nostro Rege, coaluerūt: postrema ad eò penitus fuit extincta, vt vlli iam idoneæ vel legitimæ distinctioni nō sit locus, sicut posteaquàm defæuijt persecutionis tempestas, iniquum foret vt in eo quod forum politicū respicit, corpus in regno seiunctum & separatum illi constituerent. Si pro eo quod ad forum conscientie attinet, nondum impræsentiarū queunt, ordinem suum immutare, alterius hæc res subsellij. Vt igitur à me obseruatum est, populum & Ecclesiam, quæ duæ tamen partes minimū oneris in monarchia sustinent, per duelles Ligarios in tutelam suam & fidem recepisse, eorūque partes tueri: pariter etiam Nobilitas nostra, quæ absq; monarchia hanc vitalem auram trahere nō potest, penitus in partem Regis se coniecit: ad eò vt (redeamus enim

enim ad propositum) pro eo quòd olim tripertita erat Gallia, donec integra fuit imperij nostri forma & constitutio, nunc eadem ex animis plerorumq; ciuiũ nostrorum deleta & oblitterata, duæ, propriè loquendo, nobis vnica restent, Nobilitatis præcipuorumq; Ecclesiæ membrorum vnà conspirantium ad Regiam dignitatem stabiliendam, fulciendamq; & Tertij ordinis (qui plebeius est) cū reliquiis, & tota illa Cleri colluie hunc ordinem inuertere studente.

In hoc autem, contrà quàm in altero illo, non modò plus est ordinis (regni enim ordinem complectitur) plus iustitiæ ad conscientie tranquillitatem & nutum eorum, qui ad illum pertinent: sed maior etiã securitas. Saltem enim Rex (si hostes exceperis, quibuscũ de iure manu & ferro conferit) de suis neminem habet, qui cū eo de gradu, de ordine, de iure, de merito imperio contendat. Nemo nouationẽ imperij meditat: adeò vt (quod ad personam Regis attinet) res sit in vado: ac dũ modò victoriã ex hostibus reportet, nihil sit amplius quod facessat negotium:
quum

quum viceuerfa, vt demus alios Panctatio victores, nafcitura tamen inter illos bella ex bellis de hac funefta victoria, certo fit certius.

Locus hic iam effct Regis, qui nunc nobis imperat, defcribēdi, eorumq; quibus nunc vtitur, instrumentorum. In magna tempeftate, maximum eft illud fiducia argumentum, gubernatoris perfpctā & explorata artis fuę fcientia. Ac quemadmodum ordine de pyratulis iftis omnibus verba feci, ita ratio postulare, vt, qualifnam fit nofter hic legitimus Princeps, demonftrarem: Sed, quęcunq; vera dicerem, non longē tamen ab adulatione, fi omnia adferre propositum effct, abforēt: mihiq; vt ifta fcribere, fic tibi (mi iufte) legere indecorū effct. Dicam faltē, quod aliās à me dictum memini, & quod huic loco putauī effct opportunum.

Illum igitur vt vnico penicilli ductu tibi, iufte, depingā, dico, Regem effct bellicofiffimū: ac fuadeo cuiusq; animus fuerit vicino celluctatori cum in arenā prouocare, domi nihil ad *παινοωλίας* reliqui faciat. Ad indolem quod attinet, vegeta

geta est adeò, atque practica, vt cuicunq;
 tandem studio incumbat, totus sit in ea
 re positus, nō nisi vnum agens, vni vt plu-
 rimūm rei intētus: diciq; propterea vnus
 meritò potest, cui in præsentī negotio mi-
 nime omnium (opinor) labi, errare, falli,
 decipi contingat. Prolixam deliberatio-
 nem ad vrgens negotiū adhibere, ei pro-
 fectò difficile est: Quo fit, vt in bellicis ex-
 peditionibus, & facinoribus omniū pro-
 pè admirationem superet, quòd agere &
 deliberare in idem tempus concurrant,
 ac ad vtrunq; omnem iudicij sui præsen-
 tiam adferat. Sed in consilijs ijs, quæ tem-
 pus postulant, sanè opus habet monito-
 ribus: quod eos, qui sunt ipsi à consilijs,
 latere non debet, suum vt animum ex in-
 stanti aliqua designatione (ad quam to-
 tum iudicium conferre solet, non antè fi-
 nita priori, quàm indefesso labore poste-
 riorem arripiat) ad sedem suam reuocet,
 illum vt impertiat maioris cuiusdam ha-
 litus, & lōgioris subsellij tractationi. Hoc
 tamen vnum, quòd eius Cōsiliariis me-
 ritò satisfaciatur, habet non illaudabile, nē-
 pe, quamuis rem aliquā animo nec præ-
 ceperit,

ceperit, nec ad eam se cōparauerit, si tamen à Consultoribus ipsi post maturam deliberationem, nudè & disertè repræsentetur, ita rem acu tangere solers, ita perspicax est veri in eo consilio aut falsi, ita sagaciter odoratur, quid nimium sit quid parum in proposita sententia, vt præmeditatum accessisse iurares. Vidi qui rem aliquam magni momenti, ipsi antè nefando quidem auditam, communicans cum ea opinione ab illius conspectu digrederetur, quòd præmonitorem habuisset. Sed manat hoc ex incredibili quadam animi celeritate, Deo ita aliud alio in hoc Principe benignissimè compensante. Princeps est vnus præterea omnium facilimus ad credendum omnibus, quorum opera vtitur: (laus certè magnorum omnium, animorum perpetua) vnusque minimè omnium illis (ne ad infimum quidem vsq;) in suis cuiusq; functionibus & muneribus importunus: quòd ipsi videatur aliquo semel ad quodpiam munus adscito, integrum opus eius fidei & integritati sine vlllo impedimento & remora committendum esse: adeò, vt, hoc affirmem,

mem, si, qui eius latera stipāt, maximè qui honores apud illum obtinent amplissimos, bene & feliciter rem aggrediuntur, tantum per illos staturum esse, nisi quem velint ordinem & dispositionem negotijs curæ suæ demandatis, adhibeant. Ad hoc enim præbet se minimè morosum, minimè difficilem, nihilq; est, in quo tan toperè solidam gloriam sibi quasi suo iure vendicet, quam in præcipuis bellicorū facinorum laudibus, tum quum in equo est. Hic enim, quamuis duces suos alios ex alijs palpet, gestit tamen suam probari, laudariq; sententiam. Ac sanè nemo illi non iniuria bellicas illas laudes detraxerit: sed in reliquis, utpote in rebus iudiciarijs, in iure fisci, in externis negotiationibus, in diplomatū & libellorū expeditionibus, in Statu politico, quòd agnoscat & fateatur non eò se totum hoc tempore omnes animi nervos posse contendere, dat ijs assensum, quibus illa curæ suæ se videt, maximè cum magnam ijs fiduciam habet. Vnde hinc ausim liberè pronuntiare, nullo pacto excusabiles esse, nisi res politicas ea prorsus methodo, quæ

H optima

optima videbitur, administrent, nulla ex re maiorem voluptatem percipiente domino, quàm exoptimè instituta, seruata; omnibus probata & laudata rerum omnium *Amicia*, cui manus dare & summittere sese nostro huic Principi multò facilius est, quàm de integro instituere, & præscribere. Nec certè non est rationi consentaneum, ab hoc vt onere (quantum fieri potest) leuetur.

Si præterea dicendum aliquid de moribus est, ab ineunte adolescentia, nã uifuit insimulatus, à quo tam certè alienus est, quàm à quacunq; labe, quæ in eius indole possit esse notabilis. Genus ipsum physiognomia, sermones, acta bellica magis & militaria, quàm alterius cuiusdam generis, leuitatis nomine faciunt suspectum: nihilominus siue arte, quæ naturam emendarit, seu vera & naturali propensione, nihil illo constantius, nihil proposito tenacius, à quo non antè diuellitur, quàm ad exitum perducatur, idq; ad veram usq; vituperationem pertinaciæ. Magnus quispiam Galliarum Princeps semel occasione quadam illi in probrum obiiciebat
vitiuna

vitium leuitatis: A quo se vt purgaret, domesticos omnes ministros, seruos atrienfes, cupediarios, panarios, cellarios, equifones, ac propè dixerim omne seruitium accersi curauit: nemo ex tanto numero inuentus est, qui nõ aut seruiuisset olim, aut ex vernaculis aui, pro aui, suiq; ipsius adhuc in cunis vagientis, prognatus esset: ille alter hic hæsit, obmutuit, quum sole ret ipse tertio quoq; mense famulitium mutare. Contrà nullum in hoc Principe notatur exemplum serui aut ministri alicuius atrienfis domo expulsi, aut amoti, licet apud illum nõnulli (quod aliter vix in bello ciuili contingat) non omni suspicione vacarent.

Auaritiæ quoq; fuit insimulatus: ac sanè difficilimum erat secus se rem habere, præsertim cum Principi impensius magnifico & liberali succederet. Ac fortassis illæ fortunæ, illi casus quos in ætate illa dapfili & ad liberalitatē profusa pertulit, hanc multorum animis suspensionem iniecerunt, necessitatē illi parsimonix magistræ fuisse. Hanc labeculam non negarem, si de eius veritate magis cõstaret.

Siue domo in priuata, seu in regni œconomia, argumētum est mutati in melius status, quando profusis dominis succedit parcior hæres. Nullū tamē Principē meminī, qui lautius ac splendidius rem suā familiarem administrarit, qui seruis suis melius aut liberalius prospexerit, aut qui pauciora recusauerit. Nihilq; inter defunctum & hunc interest, nisi quod ille magnificis largitionibus potius quàm vltimis & necessitatibus suis inseruiret; hic non faciet: ille paucis multa simul ac semel erogabat; hic pauca multis. Tandem enim reperias plura largitum esse ex quo regium culmen est adeptus, quàm illum antecessorem suum sexennio toto: Sed illius magnificentia cum Nobilitas in genere, tum nemo nō fuit particeps, cuiuscunq; tandem operam adhibuerit. Quæ porro in illo sunt præclara & laudabilia, notatis eius vitijs, nolo prætermittere. Est inter alias dotes hæc paucis Principibus, quos æquus amauit Iuppiter, cū hoc nostro communis. Non est monitoribus asper: auriculas teneras mordaci rodive-ro patitur: Magnum certè verbum, & vix apud

apud multos fide dignum. Sicutamen se
 res habet. Neminem vnquam veri, quan-
 tumuis audaculi & liberioris sermonis
 pœnituit, præsertim si ex amore & bene-
 uolentia profectum agnouerit. Indigna-
 bitur, respôsabit, amariusculum aliquod
 verbum, quod dictauerit splendida bilis,
 regeret: Sed hoc hæctenus: non serpit ma-
 lum latius: nemini idcirco deterius est.
 De ijs loquor, quos dignitas & officij ra-
 tio in familiaris colloquium admittit.
 Non cuius hanc libertatem facit regis
 alicuius magni tum reuerentia tum ma-
 iestas: sed, qui in eo, quem dixi, apud hunc
 nostrum loco sunt constituti, nullam ex-
 cusationem habent, si malum quod vi-
 det, ipsi tacent. Patitur se moneri: vtq; vi-
 deatur ipso instati factus offensior, & mo-
 nitione aspernatus, cogitat tamen, & de-
 mû prospicit. Vtut sit, bonis liberè, quod sen-
 velint, sentire, & eadè libertate, quod sen-
 serint, pronuntiare hoc nostro imperan-
 te semper licebit. Cuius rei hanc vnâ pa-
 ginam testem laudo, quam sub alio Prin-
 cipe scribere fortasse tutò non licuisset.
 Quæ quidem indoles nonnisi in bonam

conscientiam cadit, quæ integrarū actio-
num sibi conscia, verborum libertatem
non reformidat: quū contrā, vitiosi Prin-
cipes veram sententiam nunquam aut a-
mori aut studio, quo sis erga illos affe-
ctus, tribuere, aut in bonam partē inter-
pretari solcant, sed crimen illis aliquod
hac ratione exprobrari, aut vitium suum
publicari putent.

Vita porro, & actiones sic illustant, vt
vel hoc vno nomine, quāuis in cæteris to-
tus vitijs (vt sic dicam) ater esset, nihilomi-
nus laudandus merito censeatur. Liben-
tius enim inimici, nos verò non sponte
confitemur, neminem vnquam clemen-
tia, mansuetudine, ad veniam, ad *ἀμνησ-
tῆσαν* propensione fuisse superiorē. Nam
vt leo non nisi dente & vngue, leo est, et
quus pede, cornu taurus, cauda scorpio:
sic Princeps sola crudelitate formidabi-
lis est. Si meticulosus est, duces habebit
fortes & magnanimos: si voluptuarius,
dum saltabit & tripudiabit, sapiens ali-
quis eius negotia gerenda suscipiet: si aua-
rus, tandem tamen sibi (velit nolit) cogetur
esse liberalis: sibi autem hoc est rei-
publicæ.

publicæ. Si prodigus, sua paupertate subditos ditabit. his omnibus præsens est remedium. Sed si semel immanis, vindictæ cupidus, ferox, appetens sanguinis euaserit, nemo resistet: nimij res est periculi. atque hæc est postrema Tyrani nota: quod licet nomen malis omnibus Principibus vulgò tribuatur, cum tamen qui sit crudelis & sanguinarius, peculiariter designat, quasi dicas, hyperbolicum vitium in Rege, & quod in eo maxime omnium sit pertimescendum. Ab hoc nostro nihil istiusmodi metuendum: atq; haud scio de hac re loquenti nihil ne mihi ultra dicendum sit. Nisi mea me prohiberet erga ipsum reuerentia, quæq; mihi dignitatis ipsius habenda ratio est, impediret, & si insitæ mihi libertati expatiandi longiusque euagandi locum darem, maiorem mihi vituperandi, quàm laudandi clementioris huius animi materiem suppeditari posse existimarem.

Fateor in bellis ciuilibus notam felicitatis & indiuiduam comitem habitam semper fuisse clementiam: sed cuius maxima semper post partam victoriam, post

finitum bellum, nec verò antè, opera &
 effecta proferatur. Tum demum vera est
 clemētia, non autem in ipso discrimine,
 in quo mansuetudo timiditatis aut me-
 tus talionis, calumniæ potest esse obno-
 xius. Erigēdi sunt victi, sed penes quos no-
 cendi facultas est, deprimendi: aliō qui pe-
 rit omnis magni & excelsi animi splendor,
 cuius proprium est tanta in resistantem
 & rebellantem vti violentia, quanta in eū
 qui arma posuerit, facilitate. Satis tibi ta-
 men pro merito, Iuste, Principis huius sin-
 gularem quandam clementiam delineare
 non possim, quam nec educatio inter-
 cædes, pugnas, bella, cruores immutare
 vnquam valuit. Clementiam appello: sed
 sanctè profiteor, si tantum daretur licen-
 tiæ & audaciæ, nomen ei aliud esse tribu-
 turum: rationem enim & modum supe-
 rat. Vidi horæ momento post partam vi-
 ctoriam, tantam fuisse hostium colluviē,
 vt vix à nostris discernerentur. Ad horam
 somni, expergefactionis, prandij, in cubi-
 culo, in conclavi aderant: deniq; omniū
 horarum erant: non magnates aliquos,
 aut duces primarios dico, quibus id ob-
 sequij

sequij genus, quo duces ducibus gratificari solent, tatum potuit permittere: decorum illud fuisset, & è Principis dignitate, si Mænium aut Parmensem in vinculis habuisset. Illa plerunq; officia, & obsequia præstabantur centurionibus, præfectis cohortium, & ducibus bellorum civilium, qui per totam vitam Regem adire, congressum aut præsentiam eius ferre nunquam potuissent, nisi arma contra tulissent: quo etiam nomine benignè ab eo, & vultu hilariori accipiebantur. Vitio vertant istuc moris: (idq; nõ omninò fortassis absq; ratione) cum illis libenter in gratiam ipsorum facerem: sed verissimũ tamen est, hoc illi à natura insitum esse, ἀμνησικακίαν, tum quum etiam maximè licet vlcisci. In priuatis enim rebus non secus ac in bello, in cubicularium seruũ, in atriensem, deniq; vbi remotis arbitris, & liberè agere licet, eandem seruat æquanimitatem, eousq; sæpe, vt negligentie limen contingat.

Hæc quæ de nostro Principe pauca dicere, habui. de reliquis enim moribus, quæcunq; speciatim enumerauero, ma-

gis priuatum hominem, quàm virū principem attingant. Huic tamē imagini mee postremum hoc addam penicillum, ad scititium magis colorem, quàm viuum vultus lineamentum superinducturus: & constanter dicam, neminē fortasse Principem hoc nostro fœlicitate fuisse superiorem. Nusquā præsens conspectus fuit, nisi sicubi animus tulit, vbi terga non verterint hostes ipso statim conspecto: ipsi quæ in vita fortunæ successus, si ita nominare licet, tam insperati, tam opportuni, tam salutare in sinum delati sunt, vt à teneris (quod aiunt) vnguiculis Angelum à lateribus stipantem, comitantem, ducentem habuerit, & aduersus totius prope orbis machinationes, huius omnia consilia ad miraculum vsq; tam bene vertentem, vt spem & vota eius longissimis interuallis superarent. Testatur id satis antea actæ vitæ curriculum: sed veteres ipsius ministri norunt, innumerabiles prope necantè præuisas, nec præmeditatas deliberationes, quas sapientissimi eius consiliarij damnauissent, tam fœliciter Deum vertisse, vt eadem ipsi quoq; ad nutum facti & exercitati,

citati, Principem non interpellare, sed
 missum facere, de illius ductu & ductore
 certissimi, cogeretur. Inter cætera autem
 magnorum virorum indicia, hoc in no-
 stro Rege semper eluxit: perpetuaq; fuit
 in hoc Principe inter fortunam & virtu-
 tē pugna. Bono Genio & fœlicitati istuc
 ignari homines dabant: nos autem, qui-
 bus res ipsa est perspectissima, diuinam
 gratiam, Dei Deorum, Dei exercituum
 opus nominemus, hinc necessariò con-
 cludentes, cum in hoc opilione tam fœ-
 liciter opus suum inchoauerit, ad gloriã
 nominis sui minimè imperfectum esse
 relicturum.

Illic certè sita est omnium, qui partes
 eius sequuntur, minimè fallax fiducia. Sed
 & illū Deus tot humanis præsijs muni-
 uit, vt hæc cum hostium viribus si compa-
 res, aduersarijs illicò cadendum, & occu-
 bendum esse iudices. Omitto nostrū or-
 dinem, qui probabiliter hostium *inter se iam*
 superaturus est. nunquam enim secus ac-
 cidit. Omitto causæ iustitiã, omitto dua-
 rum aut trium victoriarum præiudicia:
 externa hæc omnia. Saltem hac ex parte
 magna-

magnates omnes, Principes sanguinis, officij Coronæ, nominatissimi quique regni proceres, Nobilitas omnis in Regis castra transeunt: ac proinde omnes pro se quisque auctoritate, & præfectura militaris commeatus ac annonæ instructi. Hi congenitam habent ὑπερεξουσίαν, & à natura haustum expressumq; in plebem dominatum, adeò vt exemplo belli illius seruilis, quò Pompeiani milites tantum restibus pugnaverunt, si hodie ignobile hoc & sine nomine vulgus Nobilitatem antecedit, nunquam expectatura sit: metuit nimis. Ad hæc, quicquid in Gallia est optimorum Ducum, illic est: nominare, sed nosti probè: quum cōtrà, ex hostibus vix duos eximios facias, qui equitum centuriam per totam vitam duxerint. Deme Duce Mæniū & de la Chastre, ab his tertius haud seio an reperiatur. Tam ex vsu tamen rei militaris hæc sunt organa, vt belli Imperator frustra sit aut Cæsar aliquis, aut Alexander, nisi his adminiculis utitur, perijt: nec huius rei testem alium laudo, præter vnum Mæniū, quicum meliùs profectò apud Arques & Yriatum

etum foret, si sui similes omnes nactus es-
 set, si deniq; secundarum partium tribu-
 ni Spartam suam optimè coluissent. Ex
 quo efficitur, si nemo tertius Palæmon
 intercesserit, & si nobis tantum cum Re-
 gnicolis negotium erit, non esse tati rem
 laboris & periculi, quominus non Rex ip-
 se solùm, sed & Nobilitas, & quicunque
 Monarchiam firmant ac fulciunt, de vr-
 bibus & populis facile palmam auferant.
 De suppetijs verò non dubito, quin faci-
 lius & promptius Regi nostro à vicinis
 Principibus cum Catholicis tum Prote-
 stantibus subministrètur. Monarchæ sunt
 omnes, omniù interest monarchiæ con-
 seruatio: omnibus subditorù exosa pro-
 ditio est, & popularis seditio: omnes hu-
 iusmodi exemplum metuunt, totoq; pe-
 ctore detestantur. Nemo omnium est, a-
 pud quem Dux aliquis Mænius nasci &
 creari non possit, nec alijs, quàm huiusce
 monarchiæ procis & cōpetitoribus, Vas-
 falli aduersus Regem suù defensio susci-
 pietur. Parua loquor. Qui enim perduel-
 libus nostris sunt ab auxilijs, quum aliam
 mercedē ab vrbibus & plebe sperare ne-
 queant, quàm illarum inuasionem, non-

nisi extrema cum audacia, studioq; per-
dendi, prædandi, debellandi veniūt: hinc
illud tam subito natū, flagransq; in Thra-
zones istos odium. Nostro autem Regi
qui opitulantur, multū in ipsius gra-
tia spei & fiduciæ collocantes, non nisi i-
pso in limine fidele obsequium, iuandī-
que studium præ se ferunt. Ita nobis ab
illis nihil oneris præter operæ pretium:
quum ex aduerso hostes auxilio suo ma-
gis ferè, quàm bello nostro fatigentur.

Hic igitur Regis & regionum (ita no-
minare liceat) status. Quanquam autem,
si cum altero illo compares, multò ha-
beat omnia compositiora, & tutiora: fieri
tamen tanta rerum in perturbatione, par-
tim ex Religionis diuersitate, partim ex
Principis huius, & defuncti illius infortu-
nijs nata, non potest, quin corruptelam,
aliorum ad exemplum, & labem aliquā
contraxerit; adeò quidē vt in gangranā,
nisi maturè occurratur, sit euasura. Aegra
corpora semper cacochema sunt, eorūq;
sanissima pars non est veneni expers. Vt
enim in seditione populari, habent vrbes
consilia & studia contraria, iam dissidij
iam

iam libertatis, iam tumultuationis, iam reip. constituendæ, vt Ligarij ordinis & magistratuum contemptu, in se recepta *ἀπαξία* tandem ad *βατραχοπολιτείαν*, seu Ranarum regnum deuenerunt, vbi clamosissimus quisque rex est: ita in *μοναρχία* & Nobilitatis ordine cōfusiones nescio quid *περατῶδες*, nescio quid gibbosū pepererunt, quod ne temporis quidem mutare valeat vetustas, nisi Deus manum medicam adhibuerit.

Hī sunt prouinciarum Præfecti & præsidarij duces, quos hodiernus dies nobis tales peperit, vt eorum sapientissimus & optimus quisq; nihil magis suum ducat, quàm Præfecturam, quàm urbem, quàm arcem (nulla regula sic generalis est, quæ exceptionem non patiatur) optimus (inquam) quisq; & prudentissimus toto diei triēte iniquo fortasse animo ferret pacem Gallix restitutam, iustitiā primas obtinere, nec præsidij opus esse. Istameri imperij dulcedo sic palato sapit, tantæ sunt in fisci œconomia illecebræ, tantæ in oneribus sudoribusq; populi partendi & regendis, vt regnum citius sus-

deq;

deq; ferri, quàm ab hoc vitæ instituto se
 dimoueri patiantur. Tertio quoq; verbo
 audies, *Loci mei conseruatio*: sub hac larua
 violentiarum & direptionum omne ge-
 nus recipitur. Interim verò, si Rex accersit
 iubet, ad dies quindecim, vsq; ad calones
 & mancipia sua ducent: sed non tam hoc
 zelus effecit, quàm pompa, vt occini suis
 auribus illud audiant, hic homo est *ἀξιό-
 πητος*, dignus quicum in tenebris mices,
 magnum habet satellitium. Lapsò iam
 stato tempore, frustra de manibus conse-
 rendis sermo, frustra Parmēsis in finibus
 iam cōspicitur, frustra clamatur, Si disce-
 ditis, futuro cæteroquin propediem belli
 exitu, quum Lutetia iam propè sit vt ex-
 pugnetur, quum hoc finito labore, futu-
 rum sit vt in pace viuatur, nihil factū est.
 Dominus Præfectus Præfecturæ suæ de
 rebus necessarijs tantum studet vlla sine
 tunctionatione prospicere. Paraturne disces-
 sus: iam incumbit onus ijs qui à secretis
 sunt, scribendi, omne genus diplomata,
 Abbantias, proscriptiones Ligariorū, subli-
 diarij & succenturiati militis commea-
 tus, hoc est, culinaria cura, pensiones in
 vetus

vetus & nouum dominiũ, dona, pignora: quid plura? regnum illis nouum cudi oportet: in hoc enim, quo istas hirudines impleas, non est affatim. Hic autẽ si querentes, si mussantes in propylæo audias, res mira: merces illis non soluitur: nihil datur, quadraginta aut quinquaginta viros habent suis sumptibus alendos. Rex, quem expilarunt, cuius bona dilapidant, cuius vectigalia & nummos detinent, adhuc illis est *ὄπιθεν*. Hirudines! vnde vobis numerari vultis? facite igitur cum Democrito illo mundos infinitos, nouũ quoddã regnũ ex atomis create. Vnde illi nũmorũ prouentus, nisi ex redditibus illis generalibus? Nostis autem horum maximum ne alendis quidem vnis præsidijs sufficere. Quid Regi conferunt hodie decumæ toto iam fermè aduersante Clero? quid conferunt æquiualeſtia, subsidia, importationes, exportationes, salinæ, quum primariarum vrbiũ dominus non sit? quid casuales particulæ profunt, facilius postulate, quàm allatæ? Vt demus esse regni sui dominum ex asse (id ex rationib. fisci vobis probabitur) attamẽ quinques

centenis millibus minus esset in fundo,
 quàm persoluendo æri alieno sufficeret:
 & ne ex quadrante quidem dominus est.
 Quorsum igitur debellatiões & quorsum
 adiunctæ ad imperium prouincię? Si ho-
 die prouinciã aut urbem armis subegit,
 ne hoc quidem facit ad dimidiã partem
 subuentionis eius, quem illis locis præfe-
 cturus est. Nam nihilo hinc ad fiscum an-
 plius rediturum est, quàm si hostis loca
 illa teneret. Erumpã oportet in hanc ver-
 bi audaciam: malum hoc fieri intoler-
 abile, cui nisi maturè prospiciatur, Regnũ
 diu stare non potest. Interim pleriq; om-
 nes publicis calamitatibus, & regiæ di-
 gnitatis contemptu abutuntur ad ædifi-
 canda sibi apud Iberos palatia. Non ne-
 mo est, qui sibi aut Comitatum, aut Du-
 catũ ex loco suo non erigat, & dicat, Post-
 quàm loculos expleuero, si minus hinc cõ-
 modè est mihi, aliorum vela faciã. Nul-
 la peste (meo iudicio) magis angimur: i-
 sta lues populare erga monarchiã odiũ
 fouet, exemplo maximã Nobilitatis par-
 tem à studio pacis auocat. Istorum enim
 Præfectorum ad exemplar sese componit
 infini-

infinita pabulatorum multitudo, & eorū
 quī patriæ arma inferūt, qui domos suas
 pro limitaneis vrbibus, regniq̄ue propu-
 gnaculis habent: qui, quum instruendus
 est exercitus, desiderantur omnes, vixq̄ue
 tribus ab arce sua passibus, nec nisi prædæ
 causa, pedem mouent: recedente exerci-
 tu, spolijs onusti in latibula sua reuolant.
 Hæc certè fundi & fisci regij calamitas.
 Ad cumulum illud accedit, quòd Nobi-
 litatem nostram hac ratione sic ad iusti-
 tiæ & legum contemptum exercitatum,
 & comparatā habemus, vt eius exēplo in-
 finis quisq; inliciatur. hoc autem pestē
 omnium capitalissimam appello.

*Nunc Manes remeare tuos Acheronta iubero,
 O patriæ Ludouice parens, fortissime quondam,
 Francorumq; decus Regum, terrasq; reuise,
 Attonitus nostras speculari furentibus vrbes
 Impulsas Diru, victricia lilia quondam
 Turribus exturbare tuas, pulsoq; pudore,
 Exustum fœdè superinduxisse colorem.
 Cerne tuam ferro prolem genitricis in alma
 Viscera degenerem, motam nec legibus vllis.
 Adspice quæ medio in Regno tua Regia quondā
 Stabat, ceu positus limes (miserabile dictu)
 Finibus vt regni, cupido stet murus Ibero,*

Arragoniūq; iugum seruile assueta Tyranni.
 Non vnquam fando (ne percontare) per eum,
 Non fuit auditus, qui debellauerit armis
 Hasce potens terras Heros: potuisset adustus
 Nec tanta Hispanus, nisi proditione tuorum.
 Nil hic nil potuit ferrum: sed fascinus auri
 Hoc potuit, Francus hebetans cum lumine mētēs,
 Excusso candore, Fides quem fronte fideli
 Gallica signabat. Gens heu civilibus armis
 Impia facta nimis domino periura, suāq;
 Semper adhuc sitiens plebes male sana cruoris:
 Quae tātūm vltrices spirans in pectore flammās,
 Excipis externi iugulo nunc militis ensem.
 Cerne Cisalpinum Damam miseranter, & illos
 Cerne Lothringenses Lepores ambire Leonem
 Aegrotum, quem mox properat fatalibus vmbriis
 Intestina lues, & caustica flamma veneni.
 Quos tantūm obtutu poterat, vultūq; minaci
 Te Ductore, suis expellere sinibus olim
 Aeternoq; gelu damnatos trudere ad Alpes:
 Nunc, genus infidum, tanto victore iacente,
 Qui perterrebat pauidos, hic tempora tundit,
 Ille trahit barbam: tergum diuerberat ille:
 Dence alius caudam proscindit: vulnere creber
 Acripedi minuens vncos exulcerat alter
 Tam formidatos cunctis animalibus vngues.
 Decumbens, mediaq; trahens in morte natantes
 Ille oculos, moribundus adhuc tamē hostis acerbi
 Perfidiā parat vlcisci: Consurgit in armos,
Horris

*Horribiliq; grauem gemitu denuntiat iram,
Nec fore perturo generi (si quando vigorem
Retulerit rediutua salus) impune, minatur.*

Si nunc optimus aliquis extaret Aesculapius, qui malorum nostrorum symptomatis omnibus exacto vngue consideratis, quæ triginta abhinc annis regnum istud florentissimum tam sæpe criticauerunt, malorumq; perpetua serie ferè ita dissolutum nobis reliquerunt, vt debilitas quæ per hoc biduū successit, pulsam, notitiam, memoriam, sermonem, vitãq; prope ipsam sustulerit, mea quidem ille sententia iudicaret, spem aliam, aut remedium aliud non superesse (si quod est) quàm pacem, foelicem illam & almam, siue nobis armorum nostrorum vi restituendã, si ita bene vertat Deus Regis nostri conatus & consilia, vt compos regni fiat, siue aliqua via tètetur altera, tandẽq; nos miserix, fames, pestis, bellum, diuina flagella, mortalitates, iacturæ, fatigationes, vltro citroq; nos cogãt sensim armis de manu labentibus quiescere. Non auisim inter tot Machaones mea pharmaca proferre, nec iuxta Aesculapios istos, qui

ægotantem Galliam in medijs tot casibus medicati sunt, omnesq; corporis illius affectiones, momēta, albos aut atros dies, totum deniq; morbi decursum probè recognouerunt, notas meas & obseruatianculas producere. Sed duo tantum adferam, quæ his temporibus horribiliū prognostica calamitatū, & *πικνηρα* implacabilis in Galliā iræ diuinæ licuit obseruare. Vnum: ab hinc tribus, quatuorue annis, omnes Imperij Ordines, Status ferè omnes, præcipuos de ordine Equestri, nobiles ciuitates, Ecclesiam, plebem vno ore pacem vociferari, quum tamen in consilijs omnibus, in comitijs, nemo, ex hostiū maximè numero, sit repertus, qui vel minimam de ea mētionem facere auderet. Cōtrā verbum fuit illis *δύσφημοι*, ominosum & detestādum. Alterum, nescire me vel minimam partē nostrū, quæ bello non sit consumpta, quæ ex pace vtilitatem non capiat: iurares nihilominus nos à cæco quodam furore & dæmone impelli, ad cædem, ad sanguinem, ad lanienam præcipites ferri. Exordiar igitur (neminem vt excipiam) ab ipso

ipso Rege. Cui (obsecro) pax magis necessaria est: Dico, etiamsi Deum ipsum obligatum haberet ad hostes in eius manus ad vnum tradendos, in aciem producendos, ad victorias ipsi totidem largiendas, quot dies anniuersarij circuli numerantur: detur illud quoq; de expugnandis omnibus regni munitioibus, de gladio semel recidenda rebellionum nostrarum memoria, certissimum esse: affirmo tamen vtiliorem esse pace & clementia partam voluntariam obedientiam, licet meri imperij dignitati minus consentanea videatur, eâ, quæ ferri violentia & immanitate quærat.

Diuturna illa & ingens febris, qua tandem vexata est Gallia, ita nos debilitauit & penitus afflixit, vt violento iam alicui remedio ferendo pares non simus. Quodque amplius est, *πεπρασιδασια* pharmaca ita iam sunt, & vsu ipso futura sunt *καυσια*, vt tandem morbo ipso purgâdo sint deteriora. Cogitet hoc enim fortasse vnum est ex artis suæ arcanis minimè postremum. Id pax habet compendij, quod necessariò subditi voluntatem & consen-

sum in Principis obedientiam adferunt: alió qui pax non esset. Id effecti producere nec bellum nec vis potest. Vera enim obedientia ex libera, nõ coacta volúate proficiscitur. Quum Rex imperat populis sponte sua parentibus, habet penes se vnum sceptri sui potestatem, nec alio indiget, quam seipso. Sin vi cogendi sunt, quot, obsecro, militibus, armis, ducibus, principibus, pceribus, ministris de Corona sua tenetur? Hic híc cardo rei vertitur.

A persona Regis haud scio an Ducem contrariarum partium secundum proferrá. Potuisse mortuo fratre, ac multò etiá magis defuncto Rege ex secundarum rerum afflatu magnum aliquid concipere, non nego: non tamen nescit magnas illi cum Aumalio consobrino ab eo tempore rixas intercessisse: non ignorat Vindomij cū esset, postquam ad Thurones ventum est, alterum eorum hoc problema in deliberationem vocauisse, Vicésne gereret Imperatoris in exercitu? Quo negato rediit ipse, suam quoq; vicem solus suis imperaturus. Postea quid altercationis habuerit cum Marchione Pontino cognato,

gnato, nouit probè, qui quidem non delibere-
 ret exemplo Ducis Aumalij, sed *ἀλλῶς* imperandi sibi partes, vt natu maxi-
 mus, arrogaret. Nouit deniq; quid æmu-
 lationis, simultatisq; cum illo Dux Ne-
 moracensis gesserit, quàm obsequiosum
 experiatur Mercurium, imprimisq; Ioy-
 sium, qui semel Marchionem Villaren-
 sem generum suum Tholosa expulerit,
 ab eodem antè depulsus: addiderim etiã,
 quid obsequij ex Seditiosis vrbibus, quid
 subsidij in negotijs gerendis reportarit.
 Ignosco equidem Admiratio Castillio-
 nœ defuncto, qui iustiore in causa, ex-
 pertus quid oneris partiũ ductori in bel-
 lis ciuilibus incumbat, suadenti cuidam
 die Veneris ante mortem, vt saucius Lu-
 tetia exiret, dixit: O bone, facere id non
 possum, nisi mihi bellum velim accerse-
 re: hïc autem mortem oppetere malo,
 quã eò vnquã redire. Nihilominus si, quo
 fuerũt olim statu, nunc Mænij res essent,
 ex varijs successibus, magnæ alicuius for-
 tunæ sperandus esset exitus. Sed, miser, v-
 bi gentium est: Solet multitudo, impri-
 misq; Gallica, hominis famam citiùs,
 I 5 quàm

quàm conceperit, amittere. Opus interdum totius vitæ labore ad fidem parandam, quam contingencia sese duo infortunia in discrimen vocant. Maximè verò, vt sentit populus eum, cui se crediderat, ita debilem esse, vt ad maioris alicuius tutelam necessariò sit illi confugiendù, statim relicto priore, posteriori se adiungit. Ratio hæc est: Ignara plebs ad id tantum quod præsens est sese accommodat, externa rerum specie ducitur: qua sublata, remotis à latere D. Mænij copijs, tormentis, Helueticis & Germanicis peditibus, vbi vltimum ad Parmensem perfugium est, nulla est, disperijt. Ac sanè, si priuata licet attingere, si Ducis illius actiones culpam meam est, biennio toto, tantis cum copijs & opibus nõ magna patrauit: immò miserabilem in modum se gessit. Illius exemplo nobis cum docilioribus populis, quàm essent sui, negotium fuit: erant enim debiliores, & iam diutius subiuges aratrum trahebant. Vidi autem ego nostrum hunc Regem in quadam suarum partium metropoli quintodecimo quoque die ferè coactum de vita & fortuna, præclari

præclari alicuius facinoris edendi causa, dimicare. Alioqui sibi videbatur omnibus inuisus fore: quod & verum res ipsa cōprobauit. Quod si tam malè rem administrasset, haud scio an postea gratiam popularem collecturus fuisset.

Addat iste nunc indignitates, superciliosa, sannas, quas ab Hispanico exercitu deuorauit, addat contumelias, quas ab Italo regulo, spurio & mancipio Hispani regis ante ora patriæ suæ, loco hosti magis opportuno, ipse videlicet Gallorū Princeps, materno à sanguine Regum nostrorum vera propago, huius consobrinus, pertulit: Quid igitur ipsi Tyranno facturus, quum exul pulsusq; Gallia, fortassis in aula sua non tam auxilium quam stipem mendicari cogetur? Addat igitur in super conditionis suæ aleam, quæ in eas angustias conijcere potest, vt olim erro & fugitiuus orbem obambulet, vel captus in triumphum aut exemplum ducatur. Idq; frustra hodie, nulla maxima & dignissima spe in posterum sibi reliqua, cuius auspicijs & ductu ita sua omnia præcipitanter agere debeat. Hinc deniq; sic colligat,

colligat, iam sibi de manibus elapsa spe Regni, nunc necessariò moliendam aut eius dissipationè esse, aut certè alteri cupiam regnum conquirendum. Vt dissipet, absit. Vt conquirat, quis illi quæstus huius debitor magis locuples, qui magis soluendo, quis nauatam operam melius hærede ipso cõpensare poterit? Hæc meditare, Princeps: semper tolerabilius tecum Rex tuus aget sanè, quàm alienigena. Apud alterum quidem hostis loco habitus olim fueris: apud hunc proditionis odio perpetuò flagrabis.

Nunc vrbes nostras, si roges, si miserâ plebeculam perconteris, illòsne catholici sui iam satias capiat, an verò belli laboribus iam defessi omnia sua vota & studia in pacem conferant, crediderim posthac talibus verbis sibi illudi arbitratos: nec sanè illud dubium. Sed vt pudore suffundam, & omnem illis excusationem demam, duo tantum dicam: Vnum, Loculos scrutentur, & quid ab illo Iulij 18. die anni 1585. instaurationis reip. attulerint, quid populo leuaminis, quid Religioni securitatis, quid Regno *Si tu scias*, quid otij priua-

priuatæ rei familiari, videât: Alterum est,
 vt exemplo Lutetiæ Regni Basilicæ, cui
 fuit vni omnium maximè succurrêdum,
 quæ factiosis omnibus compendiosissi-
 ma fuit, fiant cautiore. Spectate, ô ciui-
 tates, spectate iudicium illud Dei horren-
 dum in florentissimam quondam ciui-
 tatem, metropolitanam vestram: enume-
 rate formidabilia illa flagellorû omniû,
 quibus sensim ac sine sensu stillantibus
 (tanquam lento igne) vstuluta est, moni-
 menta: numerate concurrentes eodem
 tempore belli, famis, pestilentia, diutur-
 norum insequêtium morborum plagas,
 frigus immedicabile, extremam in om-
 nium rerum copia inopiã, crudelitates,
 diuisiones, mulierum virginumq; dede-
 cora, quibus pudorem omnem necessi-
 tas adimeret, ruinas, incendia, intra & ex-
 tra mœnia ab amicis, ab inimicis vastita-
 tes, tot superba palatia, quæ partim opu-
 lentia, partim amplitudo, partim splen-
 dor & luxus tot annorum in tertiæ huius
 Babelis, in alterius huius Romæ ambitu
 erexerat: Agnoscite Iehouæ lentè & sus-
 penso gradu procedentem vindictã, quæ
 vno

vno supplicio non fatiatur, quæ percutiēdo irritatur, docetq; non hanc iam esse paternam castigationem; sed herilem & iudiciariam animaduersionē: faciant vos isthæc sapientiores: discite iustitiam moniti, & non temnere numen. Colligo me tandem, & concludo frustra inquiri, Galilæe post tantam malorum Iliadem pacē velle, post tantos labores quietē exoptare debeāt. Postremo hoc argumento ^{ostēditur} tantum opus, quum illud exterorum sit desiderium, metum hunc nostrum esse oportere. Labor certē quem in ea re collocāt, exitij nostri certissimū est argumētū.

Sequitur iam ingens & attēdenda disputatio, ad quam ferē vnā totam hanc telam iam pridē ordior. Pacem enim solum esse restituēdi huius imperij modū, nemo est qui dubitet. Omnes cōfitemur; schisma in Religione primum fuisse belli ciuilis incentiuum: Verūm ab hac duplici propositione ad tertiam transitur, Regi igitur, Catholicum se faciendo, schisma hoc esse tollendum: hanc vnicam esse viam ad pacem catholicam, securam, & stabilem consequendam. Ita plausibilis est

est hæc propositio, ita popularis & speciosa, ita etiam penè dixerim, captiosa, vt ad artificium dijudicandum minimè putidis nec illotis opus sit auribus. Istuc enim in summa est obliquè in Regem inuidiam omnem reijcere, & vnum omniũ malorum 30. ab hinc annis in nostro hoc regno radices agentium, ac etiam nũ hodie pullulantium auctore facere. Ad hæc quæstionem ineunte eius regno admurmuratum est non nihil. Ac fuit sanè stupèda hæc subita rerum cõuersio non solum in Principis persona, verum etiam in primariorum & procerum regni voluntatibus, qui ei in genua prociderent, in quem ante sex menses gladium strinxissent. Nostri vice versa, metuentes, ne vis conscientia aliqua fieret, præ metu vociferati sunt, monuerunt pro se quisq; supplices, vt perseueraret: nihilominus tamen ipsius æquanimitas, tũ ad proceribus Catholicis satisfaciendum excogitata methodus & progressio: contra autem, hostium propositum, qui contrucidato Rege supra modum superstizioso non essent ad primã missam noui reducti arma posaturi,

situri, rumusculū illum tum sedauerunt: nec ita pridem reuixit, volitat per ora, libelli excuduntur: signa certē grauius aliquod malum antecedere solita: nuper tamen verò visi & perlecti sunt illi, quibus quanuis responsum fuerit, minime mihi tamen adhuc satisfactum est.

Quum incidero in aliquem imperitū, siue Catholicum Romanum, seu Evangelicū, qui pertinaciter exoptent, ille quidem, vt Rex institutum mutet: hic verò, vt perseueranter tueatur, zelum illum excusabo. Sed si perspexero quempiam de Israeliticorum Doctorum grege ex vtrauis parte propositionem hanc asserentem, mihi suspectus erit. Non Romæ, non Genæ fiunt Christiani: non ars, non opus, eiusmodi est, in quo magisterium vrbis valere possit. Christiani sunt, qui verbum Dei audiunt & custodiunt. Vera Religio est, quæ habet in scriptis *Ἰεσου Χριστου* purū fundamentum: adeo vt, si quid Regi optandum est, non illud sit, Romæ aut Genæ pedarium esse. Quemadmodum loca illa doctrinæ præiudicare, ita neq; auctoritatem conciliare debent. Sed hoc optandum,

ptādum potius, populum omnem suum
 yt ad diuini cultus, vti nobis à Deo præ-
 scriptus est, obseruantiam recolligat, dis-
 fidium & schisma non Christianismo,
 (in quem cadere nō potest) sed Christia-
 norum animis amoueat. Ad hunc finem
 vias omnes in ea re obseruari solitas, &
 ab Antecessoribus regibus ac Imperato-
 ribus obseruatas, peruestiget: Hoc vnum
 in votis habeat suos subditos non minus
 ad Dei cultum, quàm ad sui obediētiam
 reuocare: ad hæc, in animo studiū, in ma-
 nibus effectum habeat: cogitet se nō mi-
 nūs diademate hoc præcinctum ad schis-
 ma tollendum quàm ad puritatem in re-
 ligione restituendam. Hoc illi certe nos
 optare decet.

Qui in ea sunt sententia, Regem Ca-
 tholicum fieri oportere, (vtendum his vo-
 cabulis mihi est necessariò) sin minus, in
 eum (vt dicitur) summo iure agendū cen-
 sent, si persuadere cupiunt, duplici id ar-
 gumentorum genere tētabunt: alijs qui-
 dē, ijsq; optimis ex Theologiæ fontibus
 depromptis, alijs verò leuioris momenti
 ex iudicio politico certè desumptis. De

Theologicis, mei certè nō est instituti dif-
 fusè tractare. Nec verò id leui (quod aiūt)
 manu fieri debet: adde quòd in his rebus
 parum sum exercitatus, comparata mihi
 duntaxat earum rerum notitia, quanta sa-
 tis est ad vsus priuatos. Atq; illi ipsi com-
 mentatiuncularum istarū auctores, quan-
 tumlibet in Theologia versati, non tamē
 ea vsi sunt. Hoc dicam ἐν παρόδῳ, istis in o-
 pusculis cuiq; liberum fuisse quod bonū
 quod malū videretur, annotare: ego spe-
 ciatim obseruauī omnia eò destinari &
 collimare, vt populi concitentur ad voci-
 ferandum, *Magna est Diana Ephesiorum,*
 ne ratiūcula quidē ibi expressa quę vulga-
 ris non sit & duntaxat Φαινομένη. Vt verbi
 gratia, quum petunt à Rege, vellētne Ca-
 tholici nomen recusare. Quis vnquam
 fando insolentius postulatum audiuit?
 An verò existimant, Regem, aut quos do-
 ctōres adhibuit, vim & significationē no-
 minis ignorasse? Quando dicunt, *Eccle-*
sia veram successiōem à Diuo Petro esse,
prout Corona Regis vtentis ab antecessore
Diuo Ludouico petenda est successiō. Lepi-
 dum verò argumentum ad stabiliēdam
 Eccle-

Ecclesiæ auctoritatem! Quando dicunt, non magis antiquam doctrinam noua commutandam esse, quàm veterem Principem nouo permutare liceat. Quando rogât, Ministri sint' ne Αγγελικότροι, quàm Episcopi? Quando dicunt, Regem in Ecclesiam sacro baptismo tinctam, in eadem immori debere; Reges ante illum omnes Catholicos fuisse: Diuum Ludouicum non Geneuæ, sed Romæ in canonem relatum: nisi Rex sit Catholicus, primum inter Reges Christianos gradum non retenturum: absurdū esse, ut Rex alio modo, alio Ministri sui, Principes & proceres ad Deum preces concipiant. Miror cur etiam non addant, ille quidem in foro vanalium sub indigesto quodam pluteo, ipsi verò in amplissimo quodam delubro. Quū deinceps contendunt, Regem non posse consecrari, aut certè, obscuri cuiusdā ministri manibus inauguratum iri. Deniq; cum minitantur, aliò qui Sandionysij inhumatum non iri, si mori cōtingat. Hoc verò non est tam grauem, tam sanctam, & tanti momēti quæstionem pro dignitate tractare: nec in disputando satis candidum esse. Quis enim tandem erit illarū

scripturitionum fructus? Has omnes rationes Regi nominatim proposuisse, probe factum: sed in vulgus disseminare, cui bono? Hæc tantum habui quæ dicerem pingui Minerua de istis opusculis, quum mei nõ sit instituti alienas elucubrationes vltra damnare.

Tam multis elaboratum est in duob. hisce nominibus Catholici & Hæretici explicandis, vt mirer quæ iam aliquis merito possit abuti. Tam multi doctissimi homines tum rationibus, tum testimonijs, tum exemplis demonstrarunt, toleratos ab Ecclesia fuisse Reges non hæreticos solùm, sed Atheos & paganos, vt qui illud argumentum iam retractet, actum agere videatur. Attamè isti prædicatores, & rabulæ si audiantur, dicas Regem nunquam intellexisse, quid sit, Catholicum esse: tunc perinde calumniantur, ac si, id nominis recusans, Turcam se aliquem aut Calicutistam proderet. Non est certè à ratione alienum, dicere, Catholici & Christiani vnâ eandemq; esse significationem: nomen Catholici recusantem perinde facere ac si Christiani appellationi renunciet:

tiet: sed secus tamen quàm istarum Rap-
sodiarum auctores interpretetur, aut in-
terpretandũ esse censeant. Qui enim tan-
tum (quod etiam obseruauit) ad populare
gratiam & captum stylum suum attem-
perant, non habuerunt in promptu axio-
ma popularius, *Non est Catholicus Rex no-
ster*; ait magister Petrus in opificina sua,
non igitur Christianus, sed hereticus. Tum
verò ad consequens ordinarium, ad cram-
bem recoctam. Bonum enim Christia-
num esse hoc tempore, parum: bonũ esse
Catholicum, multum est.

Ad differentiam veteris Iudaicæ syna-
gogæ (quæ certi populi, & peculiaris cuius-
iusdam ac priuæ gentis familijs contine-
batur, nec alijs erat communicanda) Ec-
clesia nostra hodie Catholicæ, h. e. Vni-
uersalis nomen iuuenit, quæ iam certo
populo minimè est alligata, sed in quam
omnes sine discrimine homines admis-
sibiles sunt. Ecclesia quidè Catholica vo-
citur: doctrina priorib. illis sæculis non
fuit huius nominis. Non est vniuersalis il-
la, conflata ex vniuersalib. capitibus, qui-
bus addere aut detrahere, amplificare,

aut decurtare liceat: Contrà doctrina est specialissima, certis quibusdam in scripturis fundata, certis etiam Theorematis & Axiomatis fidei innixa. Tantumq; abest, vt æque sit Catholica, vt tam latè pateat, quam Iudæorum, vt contrà millies sit *eid' uerèpa*, angustior, restrictior. Legatur 5. cap. Euangelij secundum Matthæum, ubi Dominus de vtraq; differens, manifestum discrimen ostendit. Adcò quidem vt si hominem Christianum voces, suo proprio epitheto describas. Sed concretum illud, Catholicæ, alteri quàm Ecclesiæ tribuere, vt perinde interpreteris, atq; Christianum, aut doctrina Domini nostri Iesu Christi imbutum, hoc verò est improprie loqui. Quin ita sit (imperitis loquor, quibus dicti mei ratio explicanda est) Epistolæ Apostolicæ Petri, Iacobi, Iohannis, Iudæ, Catholicæ inscribuntur: an doctrinæ ratione? nihil minus: immò, quia non sunt peculiaris alicuius Ecclesiæ, vtputa Corinthiorum, Colossensium, Ephesiorum, sicut reliquæ illæ Paulinæ, propriæ & particulares: sed generales, & omnibus Ecclesijs scriptæ. Nec sanè dicimus,

mus, Credo doctrinam Catholicam: dicimus, Credo Ecclesiã Catholicã. Quod nominatim addiderunt Apostoli, aut certè primi illi Christiani, qui paulò post Apostolorum memoriam hos fidei articulos sanxerunt, quòd nonnulli essent post mortem Domini, qui ambigerèt adhuc, verbum diuinum, & mysteria salutis essent ne Gentilibus communicanda: què admodum sanè ad Diui Pauli ætatem vsque, Apostolorũ nemo hoc priuatim in mandatis habuerat. Vnde sancitum est, nequa in posterum fieret populorum discretio in Christianismo: ludæos nullam supra gentiles prærogatiuã habere: omnes vnum fore, Ecclesiam esse Catholicã & Vniuersalem.

Hæc prima fuit ratio. Lapsu temporis, atque adeò momento post Domini mortem, nata est in Ecclesia sententiarum discrepantia. Quod quidem satis indicat, perfectionem, canonem veritatis, Lydiũ lapidem Ecclesiæ militãti ex hominibus peccatoribus & ad errorem procliuibus conflata, minimè quadrare. Quod verũ, vnum est & inuariabile. Quod cum acci-

deret, tota Ecclesia, hoc est, Episcopi omnes & Pastores quotquot congregari poterant, de noua hac opinione ex Dei verbo iudicabant. Qua damnata, qui illam defenderet, hæreticus dicebatur: cui opponerentur Catholici, hoc est, ij, qui maximæ partis Episcoporum in vnam sententiam conuenientium consensum sequebantur. Sed de hoc mox plura.

Vox ergo illa, Catholici, variâ habet interpretationem, estq; ὁμῶνυμος, id est, multiuoca: contrâ, Christiani, est συνῶνυμος, & vniuoca. Quum dicitur, Ecclesia Catholica, ei respondet quod dicitur, Ecclesia Christiana. Nulla enim, p̄ter Christianâ, vniuersalis est Ecclesia. Quum autem agitur de doctrina Catholica, non semper sic se res habet, si verbi propria significatio attendatur, quum plures existant vniuersales doctrinæ, minimè tamè idcirco Christianæ & orthodoxæ. Artes omnes nōne eiusdē sunt naturæ? nōne vniuersaliter traduntur eādē ratione? Perperam igitur argumentari est, sub Catholicæ ambitu Ecclesiam & doctrinâ simul complecti: plurimumq; differt dicere,

cere, Doctrina catholicè, hoc est, vniuer-
 saliter vno modo est tradenda: aut dice-
 re, doctrina est vniuersalis. Verum prius.
 Posterius, si vt hodierni Catholici faciūt,
 interpreteris, Credendū est qđ mundus
 credit vniuersus, falsū erit. & ad hāc distin-
 ctionem emunctæ naris purgatæq; auris
 esse oportet. Insolens planè hæc *μετασο-*
φία, defendere, Vniuersalem, totoq; orbe
 diffusam esse Ecclesiam: credendum igi-
 tur quod vniuersus orbis Christianus, aut
 eius potissima pars credit. Aliud etiā in-
 signe sophisma est, dicere, Ecclesia est Ca-
 tholica & vniuersalis, Vos tantū pusil-
 lus hominum numerus estis: Non estis i-
 gitur Ecclesia. Sæpenumerò enim ortho-
 doxi hæreticorū numero superati sunt,
 Atq; ex hoc ipso syllogismo tā de vobis,
 quàm de nobis negaretur Ecclesia. Plures
 ad proportionem vestram sumus, quàm
 vos ad totius Paganismi, aut Mahumetis-
 mi. Vix Europam continet Christianis-
 mus: quid igitur Asia, quid Africa, quid
 America fieret? Adhuc peius cōcluditur,
 sub hoc vocabulo, Catholicæ, orthodo-
 xa Religio, eaq; quæ orbis vniuersi con-
 sensu

fenſu approbatur. Contrarium enim docet experientia: non ſolùm dictum Domini ouile ſuum ad exiguum numerum reſtringit, ſed tota etiam id confirmat vetus hiſtoria.

Veruntamen à Catholicis noſtris non ſolùm in nomine ſuo, quum ſe Catholicos Romanos vocitant, quaſi dicas, Chriſtianos vniuerſales particulares, peccatur: ſed etiam in nominis interpretatione. Dum enim ſe dicunt vniuerſales, aut ad Eccleſiam pertinere, quæ vniuerſalem doctrinam ſequatur, ſibi contradicunt, doctrinam hanc vniuerſalem reſtringentes ad eã quæ in priuata vrbe Roma prædicata fuit, prædicatur, aut prædicabitur, iuxta hoc Axioma, Eccleſiam oporteret Catholicam eſſe, doctrinam non item: quod negant: doctrinã enim vocant Catholicam. Præterea doctrinæ huic concilianda eſſet auctoritas ex loco, vbi primum fuiſſet tradita & annuntiata: quod etiam nutat.

Quid igitur dicendum, vt coronidem addamus: Eccleſia ex orbis totius corpore conſtat, & ad verbi diuini vocẽ, quæ

in omnes orbis partes peruagata est, congregatur. Hæc porro Ecclesia quum vna sit, sicut vnus est orbis, vnã etiã formam, quam dat Dei verbum, recipit, formam (inquam) quæ per totum orbem, & in singulis Ecclesiæ visibilis partibus, vna & eadem debet esse, quòd vnum idemq; sit verbum diuinum. Hæc est vera Catholici nominis interpretatio.

Hæretici vox haud magnam admittit interpretationem. Vocarunt igitur hæreticum veteres eum, qui priuæ alicuius opinionis delectum fecisset, quam mordicus teneret & sustineret aduersus reliquorum omnium Ecclesiæ Pastorum consensum. Dixissem propriè magis, contra Scripturæ auctoritatem. Hæc enim regula de Episcoporum consensu in Ariminensi Concilio falsa fuisset, vbi sexcenti & supra Ariani Episcopi aduersus 25. Orthodoxos conuenerunt. Deceptus fuisset, qui tum affirmare voluisset, verã verbi diuini intelligentiam in sexcentorum illorum opinione, contraq; in 25. horum sententia hæresin esse. An non legimus, in ore quadringentorum Regis Israhelici Prophetarum

tarum mendacium, penes vnum Michæam
 veritatem extitisse: Quin ita fit, non aiūt
 simpliciter veterum Conciliorum deter-
 minationes, Hæc & illa hæresis tot Epi-
 scoporum iudicio damnata est: sed hoc
 aiunt, Huius vel illius explosa & damna-
 ta sententia est ex eo quod ita vel ita scri-
 ptum extat. Quod quidem probat, Eccle-
 siam visibilem scribæ duntaxat aut tabel-
 lionis instar esse, publica diplomata ex-
 scribentis, & testificantis, nulla tamē fir-
 mandorum illorum auctoritate præditi.
 Quod si locupletius aliquod exemplum
 requirimus, Dominus ipse, caput Eccle-
 siæ, aduersus Hæreticorum patriarcham
 disputans, aliudne quidquam præter pu-
 rum putum scripturæ verbum ei oppo-
 suit: Legatur Matth. 4. cap. Quia tamen
 primus omnium hæreticus, solus aduer-
 sus alios omnes pugnavit, primò illi con-
 tinuò fuit oppositus reliquorum omniū
 consensus, qui concordabant omnes, &
 recentē adhuc habebant *ἡχίστης Θεῶν Φω-*
υῆς traditionem: quod semper eo modo
 postea factitatum fuit. Sed, verè vt loqua-
 mur, nihil nisi veritas cum mendacio &
 cum

cū hæresi pugnat, nullaq; veritas est præterquam quæ in scriptura sacra continetur. Itaq; non (proprie vt loquamur) Episcoporum consensus hæresin damnat, sed verbum Dei scriptum, cui ille consensus innititur, quemadmodum non aurificis manus aurum explorat, probumq; efficit, sed Lydius lapis, quem præ manibus habet, id exequitur. Eò tamen adhiberi manum, iudiciumq; aurifabri necesse est: si enim lapis à latomo, aut à textore mouetur, frustra id fiet: nihilominus tamen proprie lapidis, non manus probatio est, quum hanc eandem manum adulterino minusq; pbo lapide vti cõtingat.

Præterea non faciebat hæreticū quælibet opinio, vt hoc vocabulum hæretici in natua significatione vsurpemus, sed eadem, quæ ad fidei capita pertineret: quum enim de ritibus & cæremonijs tantum agebatur, non item: & hac de re constat ex plurimis veteris historiæ Ecclesiasticæ locis. Sed qui volet illud disertè cognoscere, legat epistolam Firmiliani ad Cyprianum martyrem. Deniq; hæreticos oportebat auditos ex Dei verbo dånari, prout

prout dixi, à Domino patientissimè atidi-
tum Satanam ex ipsa scriptura damnatū
fuisse. Vt id probetur, tantū requiratur
ordo ille antiquitus institutus in veterū
hæreticorum, Valentinianorum, Marcio-
nitarum, Nouatianorum, Donatistarum,
Arrianorum, Nestorianorū, &c. condem-
natione: licebit videre quàm dissimili ab
huius nostri sæculi methodo & via pro-
gressa sit vetus Ecclesia.

Hac definitione restaret illud scien-
dū, sint'ne verè Catholici qui tales hodie
nominantur: simūsne nos quoq; hæreti-
ci. Magna opus esset & Theologica συζη-
τήσεται, rationibusq; doctorum hominum
lima probatissimis, si cui hoc problema
pertractare & decidere propositum esset:
cuius rei non est hîc differēdi locus. Tam
solennis actio non debet tam tenui cum
pompa & ritu agitari.

Dato opportuniore & loco & tempo-
re, si nemo non etiam apud se constituif-
set veritatis & mansuetudinis spiritū ad-
ferre, opinor, ita me Deus amet, breui so-
lutum iri. Sed mihi in præsentia proposi-
tum est ijs duntaxat respondere, qui vt il-
li con-

li cōtrouersia extremam manum adde-
rent, non nisi probabilibus vsi sunt argu-
mētis, quibuscū nō aliter quàm suis ipso-
rum argumentis agere decreui, non ne-
scius vtrāq; commentationē aut ab indo-
ctis tantum lectum iri, aut saltem imperi-
torum duntaxat animis vel profuturam
vel obfuturam esse. Non tam exilibus ha-
mis tanti Delphines capiuntur.

Primum caput, quod vnā nobis con-
cludendum est (adhuc enim de eo non-
nihil dicendum) extremum est, quod to-
ti quæstioni præiudicat. Inquirimus vtri-
que pariter, nostræ salutis tituli vbi sint
inuestigandi. Nos defendimus, sola scri-
pta cum Prophetica tum Apostolica spi-
ritum spirare veritatis: quicquid insecutū
est, etiam *ἐν δεξιῶν χροῖς*, authenticum nō
esse: doctrinā quamlibet, à quolibet pro-
fectā, quæ tamen in hagiographis & Ca-
nonicis codicibus minimè sit comprehē-
sa, adulterinam esse. Qui sint autem, scire
desideranti, præter veteris totius Ecclesiæ
quæ semel in canonē illos suffragio suo
retulit, consensum, legatur eorum quoq;
catalogus apud Hieronymum & Cypria-
num. Hos testes nominatim laudo, quia

magistros nostros hodie in illorū potius
quā aut D. Petri aut D. Pauli verba iu-
rasse credas, ita illis se addixerunt. Addi-
mus præterea, Pastoribus huius visibilis
Ecclesiæ, in qua versamur, inde ab Apo-
stolorum tēporibus nihil nouum & in-
solens, ne minimum quidem apiculum,
aut articulum introducere licuisse, ijs ex-
ceptis quæ ad disciplinam, ad politiā, ad
ordinem pertinerent: in quibus certè o-
mni auctoritate pollent, sed hætenus ta-
men vt factorum omnium suorum de-
beant (quoad eius fieri potest) aut exem-
plum aut testimonium siue ex sacra pagi-
na, siue ex primoris Ecclesię vsu deprom-
ptum habere. Hoc nostrū est fundamen-
tum. Alij longè fines illos ampliant. Ase-
runt enim sanctam hanc & visibilem Ec-
clesiam, non vsquequaq; esse perfectam:
quò etiam citatur ab illis versiculus Ioan-
nis, his versibus, *Multa insuper miracula*
edidit Iesus, quæ scripta non sunt in hoc li-
bro: item illud: Multa fecit Iesus, quæ si di-
sertè scriberentur, haud puto mundū libros
scriptos contenturum esse: ex eo colligētes,
quæcunq; Dominus fecit aut dixit, ijs li-
bris,

bris, quos in manibus habemus, minimè
 contineri: sed alios extare posse, in quos
 acta ipsius cætera sint relata: simul acta
 proferūt, quæ D. Petri nuncupāt, Episto-
 las, aliosq; complures emētitos cōdices
 affingunt. Paralogisimum tamen cōmit-
 tunt. Clarius enim luce lucet meridiana,
 versiculum hunc Ioannis ad historiam,
 non ad doctrinam esse referēdum. Quod
 sequentia indicant, quum addit: *Sed hæc
 scripta sunt, ut credatis, Iesum esse Filium
 Dei, & credentes in nomen eius vitam ha-
 beatis:* quasi dicat, Cætera Domini acta
 minimè sunt hoc libro cōprehensa: quic-
 quid illud tamen est, quod scriptis conti-
 netur, sufficiens & idoneum est cū ad
 fidei vestræ *οἶνον οὐλῶ*, tūm ad veram salu-
 tis viam vobis ostedendam. Aequè vellē,
 vt sic argutarētur: Quicquid à mundi pri-
 mordio Deus fecit, libris Moysi non con-
 tinetur: doctrina ergo veteris Testamenti
 manca est & mutila. Adhuc asserunt non
 solum esse verbum scriptū, *ἔγγραφοι*, sed
 non scriptum *ἄγγραφοι*, quod Traditio-
 nem vocant, hoc est, quod priores poste-
 rioribus velut per manus tradiderunt,

quodq; perpetua serie ad hunc vsq; diem
 constanter obseruatum est. Vt probent,
 quædam loca veteris fœderis citât, in qui-
 bus illud sæpè repetitur: *Quando signum
 hoc vel illud videris, hoc vel illud filios tuos
 docebis.* Item multa ex Tertulliano, Cy-
 priano, Hieronymo, alijsq; priscis Docto-
 ribus testimonia ad Traditionem suam
 statuminâdam accumulant. Verû illud
 admittimus: dùm odò ne traditio istius-
 modi capita salutis nostræ fundamenta-
 lia & *ἰστώδη* attingat: in ijs enim nihil nõ
 ui, nihil contrarij potest inuehere: in ex-
 ternis & adiaphoris, largimur.

Vbi autem nos vident eousq; proue-
 ctos, vltra procedunt, & affirmant: Eccle-
 siam esse supra Scripturam: huius codices
 non nisi illius sanctione locupletes & au-
 thenticos esse: vnde secûdum hoc enthy-
 mema nectunt, nempe, quû tantum pri-
 uilegij & prærogatiuæ habuerit, vt illam
 ab apocryphis & prophanis discerneret,
 deniq; (vt sic dicam) sensum illi & motû
 indendi potestate sit prædita: potiore iu-
 reius quoq; interpretandi sibi vindicare:
 pro in aliam nullam interpretationẽ re-
 cipien-

cipiendam esse, præter eam, quæ constat
in Ecclesia. Nos e contra, Sacros codices,
in quibus verbum Dei scriptum sit, & sa-
lutis nostræ fundamenta, & fontes esse
profitemur, ex quibus suam hauriat Ec-
clesia instructionem in sese & per sese, vi
Spiritus sancti, qui illa spirauit & dicta-
uit, suam auctoritatem obtinere, immò
in seipsis veram, solam, & solidam inter-
pretationem habere, quam aliunde men-
dicari sit nefas. Verissimum esse nostrum
hoc Theorema: illorum autem e contra,
falsissimum, captiosissimumq; demon-
strabo cum testimonijs & historię aucto-
ritate, tum ipsa duce & indice ratione: tunc
æedam illis concludendi locum.

Auctoritate: (vt breuis sim) Dominũ
ipsum primũ audiamus loquentem in
hæc verba libro Deut. *Sermoni, quẽ præci-
pio vobis, nihil addetis: nihil etiam ex eo de-
trahetis. Quicquid præcipio vobis, seruaturi
estis, vt illud faciatis: nihil adijcietis, nihil
etiam diminuetis.* Erubescite tandem, o
præfractæ & perfrixtæ frontis Pseudoli,
qui audetis, non apicem dico, sed tertias
quasdam tabulas Legi diuinæ adijcere:

qui quinta quædam Euangelia cōstruitis: qui, vt locum vnum mordicus defendatis, libros Apocryphos contra S. sanctum in canonem refertis: quid ad hæc dicturi estis? Illum ipsum quoque attendamus apud Ioannē: *Quem Deus misit, verba Dei annuntiat: non enim illi dat Deus Spiritum ad mensuram.* Ibidem: *Testimonium ab hominibus non accipio.* Apud Matthæū, Scribas & Pharisæos alloquens, & in eos Esaię vaticinium regerens: *Hic populus (inquit) ore suo mihi propinquat, labijsq; suis me honorat: cor autem eius longè est à me: sed frustra me colunt, doctrina loco mandata hominum docentes.* Perlegite hoc caput, hypocritæ, qui populum seducitis, qui Rabbi nomen tam superbè vobis arrogatis, qui magistri nostri in sacra facultate videri & esse præsumitis: tūc videbitis, vos necne Deus hac oratione compellet.

Post Prophetica illa oracula, Sapientē quoq; Agurem in Prouerbijs audiamus: quid ille? *Omnis Dei sermo purga us: clypeus est sperantibus in ipsum. His verbis ne quidquam adieceris, ne fortè increpet te, & mendax inueniaris.*

D. Pau.

D. Paulus ad Timotheum, *Omnis scriptura est diuinitus inspirata*: diuinitus quid aufint igitur homunciones diuinitati dicā dicere? absit. Ad Galatas, *Si nos aut alius quispiam vobis aliud euangelium euangelizauerit præterquàm quod euangelizauimus vobis, anathema esto.*

Amplius ergo iuris habuerit Pauli successor, quàm ipse sibi Paulus vsurparit? Non dicit, Contrarium Euangelium, sed, Aliud, diuersum Euangelium.

D. Petrus hæc pro coronide: *Propheta non fuit olim humanitus allata, sed sancti Dei homines, acti Spiritu sancto, loquuti sunt.* Annon hoc expressum, disertum, & quod quiuis intelligat? quod verò semel pronuntiauerit sanctus ille Dei Spiritus, an ab hominibus iterū sancietur? Absit.

Ad hæc omnia Scripturæ testimonia, si etiam Doctores Ecclesiastici requirantur, vnum citabo locum ex Tertulliano: (proximus certè fuit ille Apostolorū temporibus, & sæculi sui Θεολογικότατος, cuius etiamnum auctoritatem, qui humanas traditiones tuentur, omniū maximè pro elypeo obtendunt) In Tractatu enim de

Corona Militis, duabus integris schedis
 illam propugnat: sed traditionem cere-
 monialem. In omnibus enim exemplis
 illic citatis nullum est *et ipse yvvs*. Dicit in
 lib. de præscrip. aduers. hæc. *Nobis verò ni-*
hil ex nostro arbitrio inducere licet, sed nec
eligere, quod aliquis de arbitrio suo indu-
xerit: Apostolos Domini habemus aucto-
res, qui nec ipsi quicquam ex suo arbitrio,
quod inducerent, elegerunt, sed acceptam à
Christo disciplinam fideliter nationibus af-
signauerunt. Si autem Apostoli, bases ille,
fundamenta, & columnæ Ecclesiæ de suo
nihil inducere potuerunt, quis illorū suc-
cessoribus, multo minus priuilegiatis, fa-
cti veniam cōdonabit? Non visibile hoc
solum, etiam palpabile est. O facinus au-
dax! Nemo nostrum est in familiola sua,
qui tibi ad eam administrandam suffoc-
pus nō videatur, nemo qui serulos suos
ferat vel tantillum imperatis addere, aut
detrahere: nos audebimus Deum in ra-
tionem vocare, quasi non omnia ad salu-
tem nostram necessaria præuiderit, quasi
in Lege caput aliquod obliuione præter-
miserit, cuius bonā hominum intentio-
 nem

nem iudicem arbitrariam substituerit? Hoc cetero tolerabile? Quapropter dicit hominis sapientiam in conspectu eius meram esse insaniam: Hanc ob rem D. Paulus Athenis illos Græciæ sapientes ludos fecit, ostendens cum tota illa sua physica & metaphysica philosophia, cum numeris, cum atomis, cum Aegyptiaca scientia, cum metempsychosi Pythagorica, cum arcanis & mysterijs illis publicis, occultisq; inscitiam tamen suam ostentasse, qui diuinare nondum potuissent, quisnam esset ille ΘΕΟΣ ΑΓΝΩΣΤΟΣ, cui tamen naturali quodam diuinitatis instinctu aram erexissent. Hanc ob rem, Dominus suos ex tot hominum millibus, tam diuersi studij, instituti ac professionis Apostolos selecturus, non nisi in miserum, simplicem & infirmum peccatorem lumina sua conuertit.

Nec reuera diuini consilij cum humano vllum est commercium, vlla communicatio: quumq; salus agitur æterna, media illius ab intellectus nostri sæce & corruptela tam sunt aliena, vt quodcumq; nostrum conferamus, noxæ potius quam vni sui sit futurum. In nostra tantum humi-

litate, & ignorantia nostrae confessione
 Deus acquiescit. Nihil scio (inquit Pau-
 lus) praeter Iesum Christum, eumq; cru-
 cifixum. Quis mihi (quaeso) dicturus est,
 cur in instituenda Iudaica religione Deus
 agnum rem sacra, porcum vero intesta-
 bilem & abominanda esse voluerit? Cur
 hircum in victimam peccati: cur par tur-
 turum in sacrificium *ἄχαισιν* eximiu
 fecerit? Qui fieri potest, ut nos, qui ne mi-
 nutissimarum quidem rerum rationem
 reddere valemus, ita nobis suffoceni si-
 mus, ut de maximis quibusq; decernere
 pra nobis feramus? Hodie velut ex tripode
 statuitur de animarum, postquam fun-
 ctae fuerint, domicilio: auctiori exponun-
 tur earum supplicia: salus est venalis: Para-
 disus licitatur: id totu, hoc ipso optimu,
 quia nobis allubescit, quia nostrae sunt fa-
 bricae & opificinae. Scripturas id volumus
 quantumuis inuitas & reclamantes secu-
 dum nos pronuntiare: Deum in ratioci-
 nium & calculum bonorum operum no-
 strorum vocamus. Si redundat numerus,
 ea nobis supra debitum erogari, imputa-
 riq; flagitamus, quod reliquu est in bullu
 lam

lam Indulgētiariam referri. Huic funda-
 mento thesaurum supererogatorū ope-
 rū astruximus. Longius etiā procedit au-
 dacia: creaturā loco creatoris, opificium
 opificis loco colimus, veneramur: ijs sup-
 plices fimus mortuis, qui viui indignissi-
 mē ferrēt diuinos honores ad se trāsferri:
 eorum imagunculis adgeniculamur, sup-
 plicia, deprecationes offerimus, magno
 illo & vero Mediatore post terga relicto,
 qui tamen adeò sui operis æmulus est, vt
 in humana salute ferat indignissimē cor-
 riualem. Certē animorum nostrorum li-
 bertate peruersē abutimur.

Antequām tanti momēti dogmata in
 Ecclesiam reciperentur, mādato opus ef-
 set disertissimo: non autē detorquēdi ef-
 sent loci impunē, ad leges conscientijs
 pro nutu figēdas ac refigendas. Exemplū
 commemorabile citabo, quod vnicū suf-
 ficiat captiuādis animis nostris, quoties-
 cunq; vel cogitare tantū succurrit, Deum
 esse: tantum abest, illius vt essentiā, illius
 arcana inquirendi, aut eius voluntates &
 decreta censuræ nostrę subijciendi ius no-
 bis arrogare debeamus, Iobus hāc semel

prærogatiuâ diuinitûs retulit, vt Domi-
 num suum familiari colloquio compell-
 laret: sed, quod amplius est, quû animad-
 uerteret Deus mussantem, ac dicentem, Si
 meus sodalis esses, si Deus non esses, si ho-
 mo esses, meus æqualis, mei similis, tecû
 altercarer, tibi dicam scriberem: quærere
 libenter, cur me crucies, quum per omnē
 vitam integer fuerim. Demisit Deus aurē
 ipsius sermocinijs. Id sacra testatur histo-
 ria. Iobus debile & exile ingenioli sui acu-
 men acuit, vt Deum arguat, exprobet in-
 iustitiam, mendacium, quippe quòd con-
 tra pacta, iustum, integrum, pium homi-
 nem affligi pateretur. Iehoua vucula vna
 hūc vermiculum elusit: auditoq; , regerit
 tantum, Agedum, igitur, ô Iobe, si mearū
 actionum à me rationem exposcis, dic, a-
 ge, qua ratione mundum istum condide-
 rim, vbi terrarum tunc esses, quid ageres?
 Terræ mihi fundamenta ostende. Ocea-
 ni mihi matricem produc: tunc me in ius
 voces licet. Silet, arrectis adstat auribus,
 genua flectit, in faciem procidit, suaq; cō-
 sternatione cōdocefactos nos admonet,
 nihil intra nos esse aut extra, vel reculæ
 capax,

capax, non modò diuinæ, sed ne humane
quidem, & nobis familiaris.

Nunc agè, historiã indagemus: quòq;
in veritatem sacrorum codicum vnani-
mes consentiamus omnes, iure igitur má-
cipi, & vindiciarum exinde agamus. Con-
stat priores duas Scripturæ partes sub
duobus diuersis tēporibus, Decalogi di-
ploidé dico sub Lege rigoris, & Oratio-
nem Dominicã sex articulis comprehen-
sam sub Lege gratiæ, illam quidem diui-
næ iustitiæ ostentatricem, alteram gratiæ
exhibitricem, clarè & visibiliter sacrosan-
cto Dei ore fuisse pronuntiatas. An non
id satis? Quis autè eò audaciæ prorupis-
set, non dico ex vniuersa hominum mul-
titudine, sed ne inter sanctos quidem Dei
viros, vt illas auctoritate sua vellet sanc-
ire? Etiam si taceret hoc historia, ipsius Le-
gis, & precationis substantia talis est, vt
nemo à Deo secundus illarum auctor ef-
se potuerit.

Vt enim conueniant omnes omnium
hominum mētes, aut prohibitionibus Le-
gis addituræ, aut in articulis precationis
defectum aliquem notaturæ, hoc illis ad i-

τοῦ est. Decem verborū complexu omnia mundi peccata continentur: sex verborū ambitu, vota omnia, (apud se se expendat vnusquisq;) τρεῖς μὲν τοῦ certe diuini, non humani operis. Maius autem à minore auctoritatem nō sumit: estq; partis actotius ratio analoga: ex solo huius aulæ volumine totius contextus iudiciū est. Quod autem præter ea quæ dicta sunt, recepta in Ecclesiā interpretatio vera nō semper existat, patet ex Matth. 15. Marc. 7. vbi Dominus euidenter Scribis & Pharisæis falsam eorum interpretationē & traditionem ostendit.

Omninò, recta ratio si quæritur, quæ species hæc ratiunculæ homines, qui se ipsos infirmiores agnoscunt, quàm vt sint salutis auctores, satis virium habere ad eos libros auctorandos, in quibus salutis media continētur? Ergone imperitorum de scientia summū fuerit arbitriū? ergone cæci lucis principia peruestigauerint? Nihil istuc coloris habet. Obiicitur, non homines iudicare, sed Spiritum sanctum, qui prout amanuensiu & præconū illorum diuinissimorū manus, linguasq; tetigit,

tetigit: sic etiam Doctorum Ecclesiæ iudi-
 cia ad sua ipsius scripta interpretanda di-
 rigat. Secus est: historia rursus cōsulatur:
 Deus semel loquutus est Legem suā pro-
 nuntiando, nec amplius: quicquid sequu-
 tum est, huius Legis commentatio fuit &
 interpretatio. Quid Legem interpretari
 dico: per ipsissimā Legem. Manebat sem-
 per codex authenticus, cui nihil addi po-
 terat, nihil detrahi. Quanquam verò nō-
 dum impleto salutari mysterio, necesse
 foret inter Legem & Euangelium, inter
 Mosen & Christum, à Deo frequētes in-
 ternuntios subinde mitti, compluresque
 Prophetas suscitari, qui infidā hanc gen-
 tem in promissorum veritate confirma-
 rent, nemo tamen à Mose inuētus est, qui
 aliquid ordinaret: qui populum, hoc vel
 illud facere iuberet, sed omnes vnanimi-
 ter tantum illud dixerunt: Legem & præ-
 scripta vobis à Deo per Mosen custodite.
 Idem in Euāgelio: Semel Deus per inter-
 nuntios suos loquutus est, voluntatē suā
 patefecit, Spiritum dedit imperij & man-
 dati, quē illicō remouit, posterisq; vnum
 obedientiæ Spiritum reliquit: nouerat
 scilicet

scilicet improbissimum hominis geniū
 p̄bissimè. Quid? si quotidie fuisset inue-
 niendi, decurtandi, laxandi cōcessa liber-
 tas, proh! hominum fidem! quāta, quā
 multa hæræcon mōstra peperisset illa li-
 centia, quum etiamnum hodie circumscri-
 ptis nobis verbo scripto cācellis, non ta-
 men ab eius deprauatione mentes illo-
 tas abstinuerimus, & glossemata recla-
 mātē cōtextu inducere presumpserimus?

Quando nō obscure hodie vetera pro-
 bra in nos contorta retractamus, quæri-
 tur à nobis, quæ fuerit igitur Ecclesie, prio-
 ris illius præsertim & purioris auctori-
 tas, quasi verò illam pessundatam & pe-
 nitus extinctam tunc fuisse velimus. Dixi-
 iam pro cōcessa mihi temporis angustia,
 quatenus protendatur Pastorum Aposto-
 lis succedentium potestas: dignus vindi-
 ce nodus: maiore certè designato ad tam
 arduam quæstionem opus esset. En tibi
 tamen, ad salutare codices quod attinet,
 quid fecerit Ecclesia.

Eleazarus, Phineas, & eorum *ὄφθαλμοί*,
 testes fuerant oculati miraculorum per
 Mōsen editorum, quæ homo, nisi *ἄθεός*
 edere

edere non potuisset. Ipsi *αὐτοῖσι* testifica-
 ti sunt, quorū recepto testimonio simul
 etiam recepit Ecclesia diuini illius amasij
 scripta, Spiritus interiore afflatu & vi oc-
 culta veritatis cōdocefacta, certa q̄; de il-
 lorū salutifera veritate: maximè verò fre-
 ta miraculosis tanti illius Herois facino-
 ribus, qui quum ea patrasset, quę humanā
 fidem superarent, nihil nisi *θεόπνευστον* in
 codices referre potuit. Ab eo tēpore Do-
 minus suos mittens prophetas, in eorum
 sermonibus & scriptis eosdem, similesq̄;
 entusiasmos continuauit. Eandem do-
 ctrinam docēt: pleni sunt eādē verissi-
 morum vaticiniorum serie, notā certissi-
 mā eiusdem Spiritus manum & linguam
 impellentis: ornat adhuc sanctos illos ho-
 mines excellentissimis dotibus, grandi-
 bus & miraculosis effectis facit illustres:
 Testis est illius temporis Ecclesia: testis
 posthuma, iisdem exterioribus & intrin-
 secis instructa *σημείοις*, eorum Prophetias
 & scripta pro authenticis amplectitur.
 Deniq; Dominus ipse incarnatus loqui-
 tur, docet, fidis suis amanuēsisibus suos de
 Euangelio libros dictat: quod viderunt
 magni

magni isti viri, quod audierūt à magistro, testatur, & in historia sua Prophetiarum in libro Moſis inchoatarum, & in libris omnibus propheticis continuatarū cōplementum pertexunt: lucet in ijs euidentiſſima veritatis ſeries: quod nonniſi ab ab vno eodēq; Spiritu proficiſci potuit: ſancti illi homines ſingularibus Domini ſui chariſmatis, ſcientijs extraordinarijs, inauditis miraculis clareſcunt: Eccleſia cōæua, vt vidit, ſic teſtata eſt: ſcriptaq; illa, tanquā veritatis & auctōritatis pleniffiſima recepit.

Illā igitur Eccleſia verum potuit à falſo dignoſcere: dicere potuit, Hęc epiſtola eſt Pauli, illa nequaquam: non tamen eiufdē illius Eccleſiæ auctōritate verum eſt verum, hęc vel illa Pauli epiſtola verā doctrinam continet: huius rei vnicū *re-
theſis* eſt ſanctus Spiritus. Regis Adminiſtri, Curiæ, Prætores prouinciales, eius quidem diplomata recipiunt, ſigillum & annulum recognoſcunt, rāta habēt, promulgant: non autem ordinant, non componunt, non obſignāt, non ſigillant: interpretari licet, non autem noui aut contrarij

trarij quicquam adijcere. Norunt aurifices aurum à cupro distinguere: non autè aurum idcirco conficiūt, nec possunt argētum aut plumbum admixtum vel adiectum in aurum vi mixturæ aut additamenti conuertere.

Attamen, quum priuatus tantum homo spectatur, nō debeo ego librum eius aut dogma recipere, nisi prius in Ecclesia receptum videro: non debet enim priuatus anteire: sed stare illū Ecclesiæ cōsensu par est. Quoties autem in ipso Ecclesiæ sinu inter ipsos Pastores aliquid ortum est controuersix, tunc ad codicem recurrendum, ad codicis iudicium prouocandum est. Atq; hæc nuda, veraq; est huius argumenti intelligentia.

Hoc posito fundamento, dum considero quid nostræ sit fidei, dico amplius, causam non esse, cur nomen hæreticorū nobis tribuatur. Hæreticus propriè loquendo is est, qui selectam aliquam opinionem mordicus tenet & asseueranter profitetur, non autè ille, qui alterius sententiam aut negat, aut in controuersiam vocat. Quod si ita est, nobis iam fit iniuria,

ria, dū hæc dedecoris nota inuritur, quū nihil verū affirmemus, quod vnā nobiscum totus Christianismus verum nō affirmet. Appello eorum ipsorū conscientiam, à quibus sic denominamur. Cuius notæ nulla certè vnquā hæretici doctrina fuit inuenta. Pro parte igitur affirmante, vacamus errore. Pro negante, nobis etiam illud exprobrari non potest, vllum vnquam à nobis diuinæ legis mādatum, vllum Scripturæ contextum, vllum fidei articulum abnegatum. Quod enim ad orationem pro mortuis, ad Diuorum inuocationem, ad meritorum & Purgatorij opinionem attinet, si negamus, nullū tamen expressum contextum negamus, nullum expressum mandatum repudiamus: notum est, istis opinionibus nullū positum esse præceptum, nullam contextum suffragari: & illarū assertores argumenta sua inde per scripturæ quasdam inductiones, aut antiquitatis exēpla, aut traditionis regulas, detorquere. Quare iam nobis hac in parte fit iniuria.

Expecto in promptu respōsum, negari igitur à nobis contextum, & ipsissima verba,

verba, καὶ τὸ πρῆταρον in sacro Eucharistiæ my-
 sterio. Maior hæc quæstio, quàm vt tam
 breuibz spatiis circumscribi possit. hoc
 tantùm dicam: Verba non negamus, in-
 terpretationē, quæ verbis astruitur, pne-
 gamus: Hæ sunt duæ ex aduerso sententiæ:
 accedat purum ab omni affectu iudiciũ.
 Dicit Dominus: *Hoc est corpus meum: Hic
 est sanguis meus.* Ad hæc mandatũ adiun-
 gitur: *Quotiescunq; conueneritis, hoc facite
 in mei commemorationem.* Hanc igitur v-
 trique actionem in Domini memoriã
 celebramus: celebrantes cõfitemur vim,
 efficaciam & sanctitatem alij quidem, sa-
 cramenti, alij verò, Sacrificij. Sed ecce di-
 scrimen. Dicunt Catholici Romani post
 sacrorum verborum prolationem, panē
 in carnem, vinum in sanguinem transfor-
 mari: In speciebus panis & vini sic com-
 mutatis, sacrum Domini Corpus quan-
 tum è cruce pependit, inueniri, quod cœ-
 lo delapsum oraliter manducant & corp-
 poraliter dentibus corporeis frangant,
 sed in spirituale alimētum. Nos dicimus,
 sumentes panem & vinum signa visibilia,
 quæ signa non forent, nisi aliquid signi-
 ficarent,

ficarent, signa sacramentum non compo-
situra, nisi signa essent, signa, quæ simul si-
gna, & res signatæ esse non possunt, ea (in-
quam) manibus sumēdo, dentibusq; cor-
poralibus manducandō, nos fide & spiri-
tualiter verum & viuum panē qui de cœ-
lo descendit, manducare, verum corpus,
& verum sanguinē Domini in spiritua-
lem alimoniam participare.

Si hæc hæresis est, hæreticus est certè
Tertullianus, quum dicit, Hoc est corpus
meū, id est, figura corporis mei: est & Au-
gustinus dicens, Crede, & manducaſti. Si
autem hæc maxima est controuersarum
quæſtionum, illam liberè profitebor: mi-
hi que ausim confidenter polliceri, si da-
tur vnquam sancti & liberi Concilij fa-
cultas, Spiritum Dei sine dubio, quid cre-
di velit, esse pronuntiaturū: eò nos æquū
est vota omnia nostra cōuertere. Vtcun-
que sit, assero, iuxta hanc regulam, nobis
illud liquidò demonstrari oportere, aut,
quicquid hodie in Ecclesiam introduci-
tur, verbo Dei cōcordare, aut, ab Apосто-
lorū sæculo, Ecclesiā ijs tēporis progres-
su addere, vel detrahare potuisse. Quod si
ita

ita est, fateor nos hæreticos, nisi nosmetip-
 si vltro submittamus. Sin autem, huius
 axiomatis constantissima est veritas, Spi-
 ritus sancti, & hagiographorum à diuinis
 amanuësis exceptorum auctoritatem
 Ecclesiæ visibili adhuc in tertis militanti
 præponderare: non licere hominibus sa-
 lutiferos codices emendare, imò ne ijs
 quidem addere: quòd si & digito & *u-
 traque* monstrauerimus, multa quæ hodie
 plausibiliter recepta sunt, non solùm ad-
 ditamenta esse, verùm etiã contraria ver-
 bo diuino dogmata, odiosum illud no-
 men nobis immerëtibus imponitur hoc
 solo nomine, *q* Reformationẽ petamus.

Hæc sunt, quæ ex Theologicis canoni-
 bus colligere potui, vt ijs responderẽ, qui
 nos marditos illicò, vt hæreticos dãnant,
 nisi Religionem mutemus: & qui volunt,
 Regem, ni faciat, iram diuinam regno suo
 accersere. De his quæ dico sincere & can-
 didè iudicent, quemadmodum sincere,
 candidèq; scribo: & vnũ saltem experien-
 tur, plus posse in hoc negotio rationem,
 quàm vim: amicè conferendo & audien-
 do, non autem altercãdo & ad manus ve-

niendo veritatem inueniri, Regemq; regia hac via ductum, milles facilius posse eò, vnde egressus dicitur, regredi, quam si in perniciem eius totū regnum ad rebellionem, perduellionemq; sollicitetur, aut si Romani Pontifices totam Europam in arma concitent, eum vt districto mucrone conuertant.

Quòd autem ad politicàs rationes atinet, ob quas culpatur, quòd Catholica Apostolica, Romanam Religionē nondū sit professus, de ijs quid dicturus sim, nescio. Si hominibus forsā Atheis, licuit in consilio Principi dando de rebus ad salutem pertinentibus humana & profana sacris miscere, non mihi videor salua cōscientia, illis vt respondeam, idem facere debere. Est præterea in eorū discursibus tanta debilitas & vanitas, vt aduersus apū aculeos clypeū septemPLICEM aptare velle sit indecorū. Iam antehac explicui, quæ sint maxime, firmissimæq; cause, propter quas belli isti cōmentatores Regi nostro aut casum aut conseruationem vaticinātur, si non tam solennem actionem maturet aut retardet: omnes certe speciosæ
ration-

ratiunculæ omnes ad Huguonottû con-
 clamandum appositisimæ, omnes baiu-
 lis & calonibus, omnes maxime, furiosis-
 simæ, vilissimæq; principatus parti plau-
 sibilis, omnes deniq; ad status subuersio-
 nē flagrante præsertim cōtrouersia com-
 probandam aptissimæ: sed omnes tandē
 cō, tanquam ad scopum vnicū colliman-
 tes, vt Rex apud hostes pessimè audiat: a-
 pud nos omnium Gallix calamitatum
 reus peragatur. Ad pueros igitur relego, à
 quibus responsum ferant. Neq; enim di-
 gna, mi luste, tua seueritate mea foret re-
 futatio. Nimiū certè nosti, Reges, donec
 spirant, ad ea que vitæ & saluti conferunt,
 adspirare: sed mortuos securos esse, an
 Sandionysium an Clerym eorum funus
 efferatur: isti tamē inter præcipua firma-
 menta gerras illas suas numerant, quæ ad
 nostri huius conuersionē viam muniant.
 Ad vnū exurgam, putà, si modò mihi im-
 perare id possum, vt patientiæ meæ fræna
 injciam; atq; ad id quidem verbo tātum
 respondebo. Regi fidem obstringunt, si
 fiat Catholicus, hostibus ansam bellige-
 randi præcepturum esse, simulq; cunctas

Galliæ ciuitates sese illi dedituras. Hic tri-
 plici catena vinctus haud scio an saniore
 mentem, iudicium, rationem, patientiã
 sim retenturus, si patientem velim aurem
 non rationi, sed rancidæ fabulæ commo-
 dare, quæ non solum falsitatis plenissima
 est (vah! quam prætextu non caret, qui
 regnandi causa armatur!) sed etiã sophis-
 matis, sceleris, proditionis. Quid cogitan-
 tes hunc hostium prætextũ admittimus?
 quibusnam (quæso) fit grauior iniuria, i-
 stisne hominibus, quibus perplacet suas
 hoc pacto actiones esse comprobatas, an
 Regi, in quæ, simulatis blanditijs, crimen
 omne belli ciuilis conijcitur? Perinde est
 mihi, ac si etiã dicas, ô Antichristiane scri-
 ba, Quod recusas, ô Rex, fieri Catholicus,
 in causa es, cur iustè arma capiant hostes,
 & cur iustè in Regnum tuum vindicet
 Deus. Est ne adhuc igitur quispiam credu-
 lus, qui sibi persuadeat causam Religio-
 nis eandem quoq; belli huius nostri ciui-
 lis esse? Ah! obsecro, id si hætenus credi-
 distis, ô boni, cõtra tot nostras verissimas
 obtestationes ab ineunte bello, & postea
 factas, cædes illa saltè nefaria Regis mo-
 nachi

nachi (det veniam verbo serenissima (ô Rex) tua maiestas) Regis superstitiosi, Regis hæreticorum, vt tunc vocitabantur, cruore rubentis adhuc & commaculati, exēplo sit vobis, quàm minimæ futurus esset apud plebē fidei & auctoritatis Catholicus neophytus, Catholicus quadragenarius, gladio & pugione conuersus, professus ad has cōminationes, nunquā antē Regem fore, quàm habitum, quem vocāt, sumpserit, Religiosus, qui iam obaudiat de abiectō (vt gallico prouerbio dicitur) in vrticas cucullo, qui relapsus, qui impœnitens, qui excōmunicatus, qui aposynagogus nominetur. O' insaniam! admittantur hæ rationes! sed quibus locis, bone Deus, dicuntur? adhuc ne recipiuntur? Quisquis ille es Commentationis istius auctor, res nostras non ita penitus ignoras, quin libros Lutetiæ & alibi ante annū excusos, iam perlegeris, in quibus fuse ostēditur, vt maxime tunc temporis Rex Catholicus fieri in animū induxisset, serius id futurum, iam admissibilem non esse: oportuisse primò omniū diuturno & acerbō bello ijs qui reformā-

tiorem Religionem tueri se dicūt, illato, zelotas Catholicos de conuersionis suæ fynceritate confirmasse, certioresq; reddidisse. Quemadmodū sanè non dubito, quin hæc prima sit petitio, vt professionē suam mutet: altera, vt bellū Huguonotis inferat. Neq; huius maior aliqua habenda ratio, quàm præcessoris habita sit, videtur, qui anno 1585. super hac contro- uersia ad loricam induendam compul- sus est. Inter eos Rex nequit esse Catholi- cus, qui totum suum Regnum ad hæreti- cum occidendum, & extirpandum, non periclitetur. Hæc illa fuit in defunctum querela, quòd verus & zelatus non esset Catholicus: hoc pacto consciētiam istius æternū suspectam habebūt: hæc enim vnica est inter eos boni zeli nota,

Vestris illis affectis reliquos vestros, ò Capnopolæ famulos asseruate. Cum viris, non cum pueris, qui ostragalis deci- piantur, vobis negotiū est. Quæ sint Gal- liæ factiones, & quisnam ex hostibus zeli tantūm æstro moueantur, nōtius nobis est, quàm vobis: cunctæ vrbes nobis notæ sunt, exploratissimus earū genius, studiū, facult-

facultas: & si esset res adiaphora atq; vulgaris Religionis immutatio, alijs certè pignoribus opus esset, quàm futilibus vestris sermunculis, ad Regem in irreparabilem lapsum impellendum.

Obsecro te, Iuste, omnesq; qui ista legent, vt bona cum venia liceat, hïc compendium quærere, omnesq; illas humani calculi ratiunculas silentio præterire, in re præsertim tam necessaria, vbi agitur vita & salus sempiterna. Testor de industria sexcentas stylo meo hæere validissimas quidem illas & consideratione dignissimas rationes, & quæ potuerint nõnisi iustissimè Regem ab innouatione Religionis inducèda, maximè quidem ea forma quæ hodie desideratur à plerisq;, prohibere. Equidè minimè vnus illas pernouidet tota Gallia: videt etiam tristissimos casus tumultuariam istam & violentam immutationem indubitãter sequuturos. Ideò prætermitto, indignabundus etiam, eousq; me erupisse, vt vel os soluerim. Enimuerò iudicabis eò tantum pertinere meam istam digressiunculã, vt historio-graphos istos ciuiles ludos faciã, qui aureum

reum verbū dixisse, & *μυσήριον μυσήριον*
des se respexisse putant, si exclamauerint,
 Per te statvnum, ô Rex, quin pacatè impe-
 res: si enim vel semel missificare animum
 induceres, omnes inimici tibi ad genua
 prociderent. Is non sum, nec adsum, illi
 vt dicā, bene an secus faciat, si fecerit: do-
 ctorum est: sed si hoc regnandi causa con-
 silium datis, agite ergo, id ne frustra fiet,
 vt hoc etiam verbum effutiam. O' vos, nō
 veri sed verisimilis cōsultores! Quid er-
 go? an excidit vobis memoriā Rex defun-
 ctus? an vobis toties idē erit inculcandū?

Vela, iuste, contrahamus: nunquam e-
 nim finis esset: sed concede primū ad-
 uersarijs nostris scrupulum vt eximam,
 quem maximè obtendūt, & in cuius vm-
 bra, nostrūm non pauci volunt delitescere.
 Hæc enim videtur insanix illorum fa-
 tra (vt dicitur) Anchora. Dum igitur ani-
 ma duertunt tam veris argumentis falsif-
 simum hunc illis prætextum eripi, exem-
 ploq; functi Regis demonstrari, huius no-
 stri conscientix respectum & considera-
 tionem perparum illos tangere, ad aliud
 extremum prorumpunt, & bellum se ge-
 rere

rere causantur tuendæ tantùm causa Religionis: non quòd adhuc in eos persecutio instruat, non quòd illorum animis vis inferatur: sed in posterù sibi illud metuunt, nève Rex hæreticus fidem suã in Regno constabiliat extirpata vera Religione: & ecce tunc Catholicus Anglus ab heræ suæ exemplo ad raucim vsq; argutando debacchatur.

Hæc certè optima pars illarum *vitæ radices*: pessimè tamen clauata. Dicunt Dialectici, similitudines omnes claudicare: hæc ne tibiã quidem sanam habet.

Henricus VIII. Angliæ rex decem iam annos in honore & pace regnauerat, regnumq; suum habebat totù ad obediẽtiam compositum. Illius memoriã toto orbe Christiano maiore, quàm 1200. ante annis (vt nemo nescit) erant in pretio & dignitate literarum & scientiarum studia. Illius memoriã, Lutheri & aliorù expostulationes de corruptelis in Ecclesiã introductis, maximeq; de immoderata Pontificum auctoritate, hominum aures ita percusserunt, vt in ipsius regno & que ac alibi, complures inuenirentur, qui

Refor-

Reformationē & peterent & expeterent.
 Tunc ingens casus accidit. Hic Rex, ma-
 gnus alioqui Princeps, vt fuit id zui ma-
 gnorum Heroum ferè omnibus in orbis
 terræ partibus ferax, impensè mulierosus
 fuit. Adueniens ad Coronā suadetur Ar-
 ragoniam filiam in matrimonium du-
 cere, quam frater natu maximus vxorem
 habuisset, sed integram (vt ferebatur) re-
 liquisset, à morbo repētino ipsissima nu-
 ptiarum nocte correptus. Cōsultò fecit,
 vt regnū fœdere firmaret. Sed paulò post
 vxoris fatias illum cepit. Quum tamen in
 impetrāda matrimonij illius permissio-
 ne satis laborasset, illi planè interdicta est
 repudij relaxatio: nec eo contentus Pon-
 tificex, ipsiusque Legatus, quòd priuata id
 auctoritate fecisset, damnat. Nouo quo-
 dā amore iam tenebatur: nec non popu-
 lus ipse Hispanicam istam affinitate, quæ
 præsertim incestuosa ferebatur, abhorre-
 re cœperat: eratq; iam Pontifici, qui hoc
 subiectū atriperet illius pessimè tractan-
 di, factus offensior. Hoc malum quum in
 id tempus incideret, quo Pontificum ty-
 rannis conclamabatur, facile fuit Regi
 periuā-

persuadere iugum illorum excutere, doctrinaq; vniuersali, & Catholica contentum esse: in ditione autem sua politiam Ecclesiasticam, & peculiarem ordinem, qui ab illo tantum penderet, instituere. Theorema certè, cui probando haud magna inest difficultas: & à cuius veritate priuilegia & immunitates Ecclesiæ Gallicanæ haud multum recedunt. Rex igitur, populū (vt dixi) sui obseruantissimū quum haberet, simulq; offensum videret corruptelis in Ecclesiā receptis, Episcopis suis Reformationem proponendam curauit: à quibus recepta est, Clerusq; toto cum Regno, Romanensium Episcoporum spiritali iuxta & temporali iugo liberatus. Cogitent id seriò Pontifices nostri, si volunt: fortasse in excubijs sumus simillimæ apud nos liberationis, nisi aliter nos tractauerint. Qui autem Anglicani status notitiam habent, sciunt popularem ordinem viribus superare: primariosq; ordinis Equestris & Cleri minimi errati supplicium carnificis manibus, quum ita res postulat, subire. Qui rerum humanarum idonei sunt iudices, sciūt omnium ordinum,

num, popularem esse rerum nouarum
capacissimum. Facile fuit ergo dicto Re-
gi iam pridem populum ad obsequium
comparatum habenti, populo id persua-
dere, in quod ante Regem sponte iam in-
clinaret: & credo equidē, si anno 60. Gal-
lia Regem ita animatum nacta esset, non
futurū illi difficile fuisse in eam partem
populum suū conuertere. Quoties enim
maximus numerus in rem aliquam con-
sensit, facilis est reliquorum in eundem
consensum pertractio. Hodie verò, alte-
ram comparationis partem inducentes,
expendamus parumper, idēne nostra
in Gallia locū posset inuenire. Dico neq;
hīc nec vbiuis terrarum, non primū as-
sentiente, cupiente, desiderante plebe, fie-
ri posse vt Princeps aliquam in cultu di-
uino mutationem inuehat. Si quid noui
cupit Rex in Regnum suum inducere, aut
voluntate id obtineat, aut vi, necesse est.
Voluntate quidē, aut exemplo, aut per-
suasione. De exemplo, quid? annon olim
in Ecclesia Principes extiterunt Arriani,
Nouatiani, Relapsi, Pagani, Apostatae,
quorum exempla eius puritatē minimē
tamen

tamen labefactauerunt? Sacrum hoc corpus, donec Spiritus sancti veritatem ducem & Cynosuram habeat, nullius prauis exempli, nullius falsæ persuasionis capax est. Ostendet mundana omnia Regna (quantum volet) Satanas: nō idcirco Dei filius ex pinnaculo tēpli se deorsum precipitaturus est. Ne nos iste metus perturbet. Meminerimus autē dicti Gamalielis: Si hæc nouitas (non enim est huius tēporis isthæc odiosa veritatis cognominatio) à Deo est, non dissipabitis vos, qui homines estis: si aliunde, à semetipsa dissoluetur.

De vi autem videamus, quam possit Rex optimam methodum sequi. Oportet primū omnium vt nobilissimas omnes Gallia vrbes in potestatem suā reducat, suæq; professionis Euangelicæ hominibus compleat. Bene, possit illud durante adhuc bello cōsequi. Vi enim si expugnauerit, quos volet, intrudet: nihilo tamen minus exterarum gentium auxilijs opus erit: nō enim Hugonottorum satis in Gallia, qui Lutetiam solam impleant. Adhæc à Catholicis non minus

N quàm

quàm ab alijs stipatur & adiuuatur. Num
 ex singulis vrbibus, quas expugnauerit,
 Præsidem & præsidium Huguonoticum
 deliget? Quid adhæc Catholici dicerent?
 Fieri non potest. quomodo autem se ge-
 rat hac in parte, minimè est obscurum. E-
 contrà, ponamus pacem esse, quî posset
 in omnibus illis maioribus præsi-
 dium illarum aliqua reciperet? Co-
 gantur verò: quid? an minus priuilegij
 habeant quàm Rupella? *Αδύατοι*, ab-
 surdum: ac sanè vrbibus, quæ ciuibus abun-
 dent obsequiosis, alio præsidio non est o-
 pus, nisi cerdonum, qui portæ superiorè
 partem conduxerint. Hæc de populo.

Dicamus de Nobilitate: quæ ratio ini-
 ri poterit ad cogendas tres Nobilium my-
 riadas, omnes Principes, omnes Regni
 proceres, omnes præsertim insignioris
 notæ magnates? quibus auxilijs? ubi co-
 mitia habebuntur? quis in hanc rem Re-
 gi adfuturus est? De Clero autem: donec
 stabit integer & incorruptus cū Equestris,
 tum Popularis ordo, dum munitissima
 illa loca erunt *αιάλωζα*, Ecclesiã quis vr-
 gebit? Clerum quis vi coget? Ministri (si
 Deo

Deo placet) Rupellani & Bergeracenses, & Cardinales, Episcopos, Archiepiscopos Geneuam citaturi sunt. Luditis hypocritæ, quum illis hunc metum vultis incutere: cogitate serio vos illud credere, & impense metuere.

Iudicauerint etiam Macci & Buccones, si datur ad horæ quadrantem cogitandi spatium, id quod dico verissimū esse: sed purgatæ auris esse oportet, qui velit imaginarij huius terriculamēti artificium dignoscere. Verum est vetus illud Gallicū, Nihil compendiosius est, quàm aqua turbida piscari. Vidi homines nunquā quietos, nisi quum inquieti sunt maximè, qui atros & infaustos de industria tabellarios conducunt: qui faces admouent, vt ad Lymphā concurratur. Quid faceret tumultuosus sublata tumultuatiōe? Quid iuris habuisset Clericus in Bastilla, sine sua illa seditione? Vnde trecenta aureorum millia, nisi ex hoc fonte, corrasisset? Quum abest malum, adesse, aut rediturū esse con fingendum est: nisi occiditur, incenditur, cædes, incendia minitari saltem oportet. Breuiter caueatur illud, ne pacis

& ordinis gustus vllus ingenijs hominũ
 præbeatur: caueatur summe incen dij re-
 stinctio. Multò enim instaurare, quàm fo-
 uere incendium difficilius est. Et ecce no-
 stra vt acta Deus absoluerit (Deo sit laus:)
 quum contrà post busta, post tormenta,
 post lanienas, vix nobis gladij præcinctio
 persuaderi possit: isti iam ante commi-
 nationem destrinxerunt.

Attamē his positis (facere nō possum,
 quin & hãc quoq; παρρησιαυ mihi permit-
 tam: sermo enim sermonem trahit) Etiã
 si Rex inuisus, innominatus, inauditus
 hereticus, apostata, aposynagogus decla-
 ratus esset: etiã si peior adhuc esset: etiã si
 persecutor: dicite mihi vos, Hierophantæ
 Cleri primarij, num tametsi illa omnia
 concurrant (nihil autem istorum hïc ani-
 maduertitis) liceat vobis Regni incapacẽ
 declarare: proferte auctoritatem, præscri-
 ptum, exemplum: dicite mihi, sit ne sub-
 ditis integrũ hodie ordinem illũ à Deo,
 patrum & auorum nostrorum consensu,
 tot annorum serie in hoc Regno sancitũ
 & roboratum invertere? Dicite mihi, nũ
 Petrus & Paulus conferendi seu auferendi
 regna

regna & principatus ius sibi aliquando v-
 furparint: num disciplina Christiana, nū
 censuræ Ecclesiasticæ potestatem suā vl-
 tra communionis corporis Dominici fi-
 nes extenderint? Num priuato excōmu-
 nicationes bona sua vnquam proscripse-
 rint, quomodo igitur Regi suum regnū?
 Dicite adhuc mihi, Quorsum abibit pro-
 nūtiatum illud filij Dei: Meum Regnum
 non est hinc? Quorsum dixerit, Reddite
 Cæsari quæ sunt Cæsaris: quorsum disci-
 pulo succensuerit, qui aduersus politicū
 magistratum gladium strinxisset, expro-
 brans ei, non illum animaduertere, si vo-
 luisset, etiam nictu oculi Angelicas legio-
 nes ad pedes præsto affore? quorsum ille
 ipse *Ἐκκλησιαρχὸς*, maximorum Maximus,
 Caput Ecclesiæ suæ, potentia, gloria, ro-
 bore instructissimus Ethnicum iudicium, si-
 ne prouocatione, sine defensione, subie-
 rit: vos autem, culices, vos vermiculi ter-
 rigentæ, contra exemplum & prohibiti-
 onem Filij Iehouæ Regna inuertere moli-
 mini, coronas & diademata decernitis,
 Reges vestros occiditis, trucidatis: in eo-
 rum memoriam maledicta & Diras euo-
 mitis:

mitis: hæredes eorum & successores expel-
litis? Vestrum est hæreticorum nomen:
nihil ad nos. Neq; enim scripturarum au-
ctoritas, neq; purioris illius, neq; nostro-
rum temporum Ecclesiæ exemplum, vo-
bis illud suggerit.

Vobis tamen ignoscendum, qui pro-
pter hæresin Regem hunc regno indignū
pronūtiatis. Iniquiores in Antecessorem
Regem, etiam leuiori de causa fuistis, in
quem tamen nulla subesset suspicio. Qui
extremam aleam semel iacere volunt, nō
vnā *περίφασιν* arripiunt.

Dicam tamen, si Regnum hoc nostrū
Electiuum foret, meæq; partes essent, in
media concione populis Regem suadendū
di, non certe Atheum, non vitiosum, non
hæreticum, non Turcam, non Iudcū sua-
derem. Sed quum diuina dispensatione
nascitur qualiscūq;, anathema esto, quis-
quis Dei ordinationem inuertit. Quī scīs,
infelix, qua fini Deus immittat? vis igitur
diuinum iudicium anteuertere? Inter tot
Iudæ & Israelis Reges vix duos pios popu-
lo suo largiri visum est. Quī scīs vtrū *διώ-*
κτελω aliquē Deus immittat ad fidem, ad
con-

constantiam Ecclesiæ explorandam, ad eandem Martyrū cineribus & sanguine propagandam, prosperandam? Non contineo me: Non istud ne timeatis, ô Ecclesiastici. Non æquum vos adhuc persecutionis honorem, infallibilē veritatis notam, nobis præripere. Damnati semper, nunquam persecutionem passi sunt hæretici. Nullius res exempli. Causa verò licet martyrem faciat, non pœna, nūquam tamen tulit Deus hanc sacrā victoriæ lauream, hoc honoris insigne hæretico capiti esse ornamento: sin verò supplicia & pœnas hæreticis aliquādo permisit, nunquā tamen in ijs enituit hilaris illa cōstantia, gloriosum illud gaudium, cruciatuū ille contēptus, quo Martyres de aquarū gurgitibus, de carceribus, de aëre, de flāmis, singulis elementis in reos testesq; suæ innocentix citatis, triumpharunt.

Deo visum aliter: non secundis rebus, non Principum gratia propagatur Ecclesia: splendet sub tyrannis: tormentorum vomere vertitur: Regum huius sæculi sæce & stercore impinguatur: cinerib. profeminatur, sanguine & lachrymis irrigatur:

tur: vt Sole, flammis, vt rore, carnificina
 vtitur: floret Autumno calamitatum: nec
 nisi tribulationū hyeme fructus profert
 suauissimos. Has notas cū vestro illo tot
 annorum statu (quæso) conferte: tunc cō-
 perietis, luxum vestrū, opulentiam, otiiū,
 speciem mundanam, pompam, coronas,
 thiaras, splendorem, auri vestri fulgorem,
 lapillorum nitorem, tot diuitias tam o-
 tiosè tanta copia vobis possessas, nihil cū
 isto crucis stemmate commune habere:
 vt certè, nisi alias notas habueritis, ferè di-
 ci possit, Vos Dei Ecclesiam non esse.

Claudamus nunc tandem sermo-
 nem: quumque morbi non sint re Regen-
 di, nisi promatur remedia: agedum, salu-
 tari consilio finiam. Hostes alloqui cesso:
 scio enim alia designata mente agitare,
 malorumq; nostrorum securos esse: allo-
 quor eos ex numero nostro, qui bono ze-
 lo ducti (fateor) Pacis & Religionis, optat
 quotidie Regem Catholicum fieri, hanc
 vnam esse restituendo Gallix otio paci-
 q; viam arbitranter.

Vultis tamen vos, qui in hac estis fen-
 tentia, qui in hoc saxum impiugitis, opti-
 177

ma via insistere, licet sit certè optabilior Ecclesiæ totius reconciliatio, quàm vnus hominis conuersio, hanc quã vobis modò rationem proponam, sequimini.

Tumultuantis populi nostri prætextũ admittitis, qui suam inobedientiam Religionis larua induit: orationem eorum recipitis: verum esse putatis quod dicunt Regi, si missam vnã audierit, se ad pedes statim arma posituros. Esto sanè: reapse quid sit futurum, videamus. Certè enim commiseratione illud dignissimum, inter nos esse tam supina ingenia, quæ mutationem hanc postridie putent pacẽ esse allaturã, & per Regem stare credãt, quominus aureum sæculum postliminio reuertatur, & diuinus fauor ac benedictio Regnum hoc denuò respiciat: qui etiam musitèt, muginentur, Chymæras & Trigelaphos tertix cuiusdam partis sibi fingant, quibus per phantasma Galliam totam implicent. Si ita est, ne tam multa dicite, plura præstate: nõ hîc verborum, sed rerum & effectorum copia opus: firmis-
 scriptis articulis, non postcœnicis confa-
 N 5 bula-

bulationibus: factis, non pactis inanibus. Ut politicus loquor: sic enim cogor facere, siue ut meum stylum captui vestro attemperem, & ostendam ex operis difficultate, vestram euanidam esse propositionem, siue quòd (quemadmodum antea sum testatus) non profiteor me quenquã Theologiã docere velle: discere, meũ est.

Auctor igitur sum, à subditis ut primũ initium faciatis (quòd æquitas ipsa postulat) tum demum in Regem desinetis. Pulsus Catholicorum hostium nostrorum paulisper (quæso) tentate: animum explorete, vos qui in eadẽ diuini cultus forma conuenitis, quibusq; tantum *περὶ μοναρχίας* cõtrouersia est, quam defenditis vos, illi student conuellere. Date operam, ut D. Mænius, omnes partiariæ vrbes, primarij de Clero, Equestriq; ordine qui illius signa sequuntur, spondeat iam nunc per Legatos, communi publicoq; omniũ consilio, synceram, veram, illibatam Regi obedientiam, quali antecessores suos venerati sunt, ea lege, ut Catholicã Apostolicam Romanam Religionem profiteatur: Dum se eò necessaria institutione
compa-

comparabit (iudicatis enim (opinor) nō
 eō posse primò impetu desilire, priusque
 ei, vbi errauerit, intelligendum esse: aliō-
 qui nulla humana consideratio, nullum
 fatis amplum & diues Regnū esse potest,
 quod caput illud de salute aut exitio sem-
 piterno adiaphorum reddat:) dum (in-
 quam) à vobis instituetur (& fortè illum
 instituendo vosmetipsos instituetis) faci-
 te vt arma vnco pendeat totâ, quàm latè
 patet, Galliâ: exteræ gentes abscedant, no-
 stris negotijs neutra ex parte se immi-
 sceant: nobis illa decidenda relinquunt.
 Dabit, (opinor) primum hunc appa-
 ratum esse necessarium. Restinguendū est
 culinarium incendium camino, dum ap-
 paratur epulum, accensum, antequâ con-
 uiuarum fiat accubitus. Ableganda prius
 à corpore febricula est, à vulnere gangræ-
 na, quàm quidquam attrectes. Dicere au-
 tem, periculum fore, ne interim inermes
 essent Ligarij, absurdū. Opportuna quō-
 dam fortassis hæc ratio fuit Huguo not-
 tis, qui Sebenos tantum tenebant: sed vr-
 bium præcipuarum dominis, ijsq; qui à
 Regis lateribus tot Proceres habent, qui
 suam

suam Religionem profiteantur, quorum fidei stare possint, nulla est metuendi occasio. nihil enim hoc tandē est aliud, quā imaginaria exarmatio. Propterea non continuo viribus potior Rex omnes illorum ciuitates ingredietur, non continuo pedibus manibusq; alligatis vires adimet. Stabūt semper pedibus, ad palinodiam, quando collibitum erit, redituri.

Posthæc Regē adite præmeditati, accincti, dictorum bene consciij: primū illi, pro status parte, vniuersum Gallia ad eius obedientiam consensum, ad pacē toto Regno stabiliēdam, repræsentate. Discrimen quod sit inter regni iam partem, pacati & tranquilli possessionem, & inter eiusdem per mille casus, labores & pericula conquisitionem, facite vt iudicij lima dijudicet. Duas tabellas pingite, hanc pacis, belli alteram: in illa quidem, otio florentem urbem, bonorum omnium diuitem, ædificijs superbam, gaudio & varijs voluptatibus delibutā, Regi magnificentum & gloriosum aditum præparantem: in altera, ponite ob oculos obsidionem, ruinas, saxorum & corporum cadauera, muros

muros arietum percussionibus hiantes: portas disiectis lapidū molibus amicis, inimicis imperuias: æquata solo palatia: incensa domorum fastigia, ferrum & sanguinem, violentiam infra & deprædationem: nolite adhæc insignia verborū schemata, quibus hoc subiectum est fœcundissimū, prætermittere: nullum inutile fore mihi ipse persuaserim, & pro pace, pro otio, pro regni trāquillitate adductum iri in vestram sententiam nullo labore.

Secundò, vt eum priuatim optimæ Theologiæ capacem reddatis, de Catholicorum omnium Gallicorum cœtu (nō eorum tantum dico, qui sapientiores officium non sunt oblitī, sed aduersariorū quoque, nequid omittatur) doctissimos quosq;, & doctrina ac moribus venerabiles seligite. Eum alloquantur, audiant: dicant saltem, quod Turcæ, quod Mahumetano dicturi essent: Homo allophyle, Deum ignoras, opinionem veritati contrariam tenes. Annon hoc est quod minimum sacræ regiæ maiestati debetur officium? Patietur, feret, sustinebit. Sed ferāt ipsi quoq; respōsum: ipse cum institutio-

ribus

ribus suis & ὁμοιοδιδάκταις, mansuetè rationem eorum que tum docuerunt, tum didicerunt, reddere permittatur. Ipsi verò animositatem tollant, veritatem ex omnibus suis partibus integrā proponāt, vbi deceptus fuerit, quid veri celatus: qd falsi fuerit edoctus. notum est enim non tulisse Spartam illam, quam colit, omnia vt sciat. Probè institutum per Dei nomen obtestentur, per sacra suæ salutis, per tot calamitates, quarū causa in eius pertinaciam sit transferenda. facilem se, docibile præbeat, posito omni affectu aures aperiat, audiat. Nec dubitetis, eo loco, eo tempore, eo fine, tam solenni in cœtu, quin actioni illi Spiritus sanctus sit fauiturus, immò etiam, si ita opus est, ad miraculum vsque.

Si tentatis illis omnibus, contra diuinum cœstrum, contra Spiritum sanctum, contra veritatem palàm est illum in certum, deliberatum, pertinaxq; propositū impigisse puri cultus diuini reijciendi, scopum eius esse, persequi Ecclesiam, nō conseruare, tunc plus licentiæ, plus veniæ (si qua esse potest) perduellio subditorū habitura

habitura est: maior saltem vobis præbebitur occasio illum vestræ miserię auctorem appellandi. Sin contrà evidentissimum erit, non alium sibi scopum proposuisse, quàm Dei purè colendi, sectandæ veritatis verbo præscriptæ, illi intelligendæ & addiscendæ, patulas aures cum corde semper præbuisse, adeoque ne deflectat, ne mundanum Regnum cœlesti anteferat, ab incunabulis mille discrimina suarum omnium dignitatum, ornamentorum, capitis denique subiisse: Sin autem (quod præculdubio Deus in lucem proferet) nigrum scelus hostium nostrorum, instar ferarum immanium, huius Regni lateribus imminentium, instantium, nec antè defitorum, quàm vitam cum sanguine suxerint, patescet: tunc serò saltem verum à sophismate discernetur: tunc nostrorum temporum & calamitatum auctores, ad tribunal trahentur: videbit Gallia, quibus interitus sui crimen debeat. Vos autem, quos ad aliud quod aliud remedium firmiter positum inclinabit, desperata clementiæ
& man-

208 DISC. DE REB. GALL.
& mansuetudinis via, nobiscum iudica-
turi estis, huic imperio & regno exertam
Dei dextram incumbere, insignem a-
liquam (quantum prospicio) mu-
tationem iam iam in-
ducturam.

FINIS.

